

**Hulumtimi, vlerësimi dhe
zhvillimi i dokumenteve mbi
biodiversitetin, ndikimin
klimatik në biodiversitet,
restaurimin dhe menaxhimin
afatgjatë të habitateve**

Vlerësimi i Zonave të Ndjeshme të Biodiversitetit

Autor: SRD institute
Botues: EC Ma Ndryshe
Rr. Fehmi Lladrovci Nr.67, Prizren,
Rr. Xhemajl Mustafa 9/1 LL-4 Nr.7
www.ecmandryshe.org
info@ecmandryshe.org
029 222 771

Raporti “Vlerësimi i Zonave të Ndjeshme të Biodiversitetit” u realizua në kuadër të projektit “Fuqizimi i Organizatave Mjedisore të Shoqërisë Civile në Kosovë (EECSOK)” që mbështetet nga Ambasada Suedeze në Prishtinë dhe zbatohet nga Community Development Fund - CDF.
Përmbajtja dhe qëndrimet e paraqitura këtu nuk përfaqësojnë qëndrimin zyrtar të donatorëve.

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Projekti “Hulumtimi, vlerësimi dhe zhvillimi i dokumenteve mbi biodiversitetin, ndikimin e ndryshimeve klimatike në biodiversitet, restaurimin e habitateve dhe menaxhimin afatgjatë të habitateve” ofron një qasje ndërdisiplinore duke integruar planifikimin hapësinor, kornizën ligjore dhe ekspertizën ekologjike së bashku me analizat cilësore dhe shkencore. Duke kombinuar njohuritë nga fusha të ndryshme, qëllimi është të krijohet një kuptim gjithëpërfshirës i sfidave mbi biodiversitetin. Projekti thekson rëndësinë e bashkëpunimit midis shkencës mjedisore, politikave dhe dizajnit hapësinor, duke krijuar një bazë për strategjitë e menaxhimit adaptiv të informuara si nga të dhënat ekologjike ashtu edhe nga dinamikat hapësinore. Kjo siguron që veprimet e ardhshme të bazohen në një perspektivë të informuar mirë dhe gjithëpërfshirëse. Projekti synon të identifikojë dhe hartëzojë zonat kryesore të biodiversitetit në rrezik, duke u përqendruar në Prizren, Suharekë dhe Malet e Sharrit. Përmes vlerësimeve në terren, të dhënave GIS, hartave hapësinore, analizave të ekologjisë hapësinore dhe rishikimeve ekzistuese të planeve të menaxhimit, do të identifikohen habitatet kritike. Këto do të krahasohen me modelet historike dhe aktuale të klimës për të parashikuar ndryshimet e ardhshme ekologjike dhe për të vlerësuar ndikimin e ndryshueshmërisë së klimës në biodiversitet. Përveç kësaj, projekti do të vlerësojë nevojën për restaurimin e habitateve, duke dokumentuar përfitimet ekologjike dhe sociale të përpjekjeve të restaurimit.

Ky raport, *Vlerësimi i Zonave të Ndjeshme të Biodiversitetit*, shqyrton kornizat ndërkombëtare dhe evropiane të biodiversitetit dhe marrëdhënien e tyre me politikat e Kosovës. Qëllimi është të përkthehen detyrimet e nivelit të lartë në prioritet hapësinore të qarta dhe të zbatueshme për ruajtjen dhe qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike. Raporti thekson nevojën për të kapërcyer hendekun mes kornizave të politikave dhe realiteteve ekologjike, duke integruar instrumentet e qeverisjes me një qasje hartëzimi të fokusuar te habitatet. Në këtë mënyrë, nxirret në pah se si detyrimet ligjore, treguesit shkencorë dhe analiza hapësinore mund të bashkëveprojnë për të identifikuar ekosistemet e cënueshme, për të udhëhequr proceset e restaurimit dhe për të mbështetur menaxhimin afatgjatë të biodiversitetit.

Tabela e Përmbajtjes

Përmbledhje Ekzekutive	6
Prapavija	7
Hyrje	8
3. Koncepti i Biodiversitetit: Perspektiva Historike dhe Instrumentet Ndërkombëtare	9
3.1 Themelet dhe Evolucioni i Diskursit Ndërkombëtar mbi Biodiversitetin	9
3.1.1 Origjina dhe Evolucioni i Konceptit të Biodiversitetit	9
3.1.2 Biodiversiteti në Kontekstin e Politikave Globale	10
3.1.3 Urgjenca e Biodiversitetit Sot	11
3.1.4 Biodiversiteti në Kosovë: Një kontekst lokal brenda një kornize globale	13
3.1.5 Objektivat e Studimit	14
3.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore Globale të Biodiversitetit	15
3.2.1 Narrativa Historike: Evolucioni i Kornizave Globale të Biodiversitetit	16
3.2.1.1 Përpyqjet e hershme: Themelimi i institucioneve themelore dhe rritja e ndërgjegjësimit 1945 - 1970	16
3.2.1.2 Ligjet dhe kornizat e para globale mjedisore 1970 - 1980	18
3.2.1.3 Biodiversiteti bëhet një problem global 1980 - 1990	20
3.2.1.4 Formalizimi i ligjit global të biodiversitetit 1990 - 2000	21
3.2.1.5 Funksionalizimi i mbrojtjes së biodiversitetit 2000 - 2010	23
3.2.1.6 Kornizat e biodiversitetit dhe klimës konvergojnë 2010-2020	24
3.2.1.7 Përshpejtimi i veprimeve ligjore dhe politike 2020 - 2024	26
3.2.1.8 Perspektiva e ardhshme	28
3.2.2 Kornizat dhe Dokumentet Globale të Biodiversitetit të Organizuara sipas Statusit Ligjor	34
3.2.2.1 Traktate dhe Konventa Detyruese	34
3.2.2.2 Korniza, Strategji dhe Plane Jo-Detyruese	35
3.2.2.3 Raportet e Vlerësimit Jo-Detyrues	38
Përfundim	41
4. Objektivat Evropiane të Biodiversitetit	44
4.1 Themelet dhe Evolucioni i Diskursit Evropian mbi Biodiversitetin	44

4.1.1 Shfaqja e biodiversitetit si një shqetësim evropian	44
4.1.2 Roli Ndërmjetës i Evropës në Ruajtjen e Biodiversitetit	45
4.1.3 Rëndësia e Biodiversitetit Evropian dhe Përfitimet e tij	45
4.1.4 Biodiversiteti në Kosovë: Një kontekst lokal brenda një kuadri evropian	47
4.1.5 Objektivat e Studimit.	47
4.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit	48
4.2.1 Narrativa Historike: Evolucioni i Kornizave Evropiane të Biodiversitetit	48
4.2.1.1 Kornizat e hershme ligjore dhe ndërgjegjësimi (vitet 1970–1980)	48
4.2.1.2 Krijimi i Zonave të Mbrojtura dhe Angazhimet Globale (vitet 1990)	50
4.2.1.3 Rritja e Ndërgjegjësitë Publike dhe Vlerësimeve Shkencore (vitet 2000)	50
4.2.1.4 Forcimi i Politikave dhe Bashkëpunimit Rajonal (2010–2020)	53
4.2.1.5 Synime Ambicioze të Restaurimit dhe Sfidat e Reja (2020–Tani)	54
4.2.1.6 Objektivat e ardhshëm për biodiversitetin evropian (2030 e më tej)	57
4.2.2 Kornizat dhe Dokumentet Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit të Organizuar sipas Statusit Ligjor	62
4.2.2.1 Dokumente Detyruese (Traktate, Rregullore, Protokolle)	62
4.2.2.2 Dokumente Jo-Obligative (Afhenda, Strategji, Udhëzime, Raporte Vlerësimi, Marrëveshje Vullnetare)	63
Përfundim	68
5. Qeverisja e Biodiversitetit në Kosovë: Instrumente Ligjore dhe Drejtime Strategjike	71
5.1 Themelet dhe Evolucioni i Diskursit të Biodiversitetit në Kosovë	71
5.1.1 Origjina e Biodiversitetit si Koncept në Kosovë	71
5.1.2 Zhvillimi i Kornizës Ligjore të Biodiversitetit të Kosovës.	71
5.1.3 Rëndësia e Mbrojtjes së Biodiversitetit Sot	72
5.1.4 Objektivat e Studimit.	72
5.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore të Biodiversitetit të Kosovës.	74
5.2.1 Narrativa Historike: Evolucioni i Kornizave Globale të Biodiversitetit.	74
5.2.1.1 Para vitit 2010: Ndërgjegjësimi fillestar dhe ndikimi ndërkombëtar	74
5.2.1.2 2010-2019: Vendosja e Bazave Ligjore.	75
5.2.1.3 2015-2020: Forcimi i Zbatimit, Bashkëpunimit Rajonal dhe Integritimit në BE	78
5.2.1.4 2020 dhe më tej: Ndryshimi i Klimës, Integritimi në BE dhe Korniza Globale e Biodiversitetit Pas vitit 2020	79
5.2.1.5 Objektivat kryesore të biodiversitetit për Kosovën (vitet 2020 dhe më tej)	80
5.3 Inventari i Kornizës Ligjore të Biodiversitetit të Kosovës: Përmbledhje, Objektiva dhe Zbatim.	81
5.3.1 Korniza Ligjore	81
5.3.1.1 Ligji për Mbrojtjen e Natyrës LIGJI Nr. 03/L–233.	81
5.3.1.2 Ligji nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna ”	82
5.3.1.3 Ligji nr. 04/L-087 për Parkun Kombëtar “Sharri”:	83
5.3.2 Udhëzime Administrative	83
5.3.2.1 Udhëzime administrative nr. 12/2020 për shpalljen e specieve të egra të mbrojtura dhe të mbrojtura në mënyrë strikte.	83
5.3.2.2 Udhëzimi administrativ nr. 12/2011	84
5.3.3 Dokumentet e politikave	86
5.3.3.1 Plani Hapësinor i Kosovës.	86
5.3.3.2 Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011 – 2020	87
5.3.3.3 Plani i Zhvillimit Hapësinor - Parku Kombëtar ‘Sharri’.	89
5.4 Kornizat dhe Dokumentet e Biodiversitetit të Kosovës të Organizuar sipas Statusit Ligjor.	94
5.4.1 Ligjet (Detyruese)	94
5.4.1.1 Ligji nr. 03/L - 233 për Mbrojtjen e Natyrës (2010)	94
5.4.1.2 Ligji Nr. 04/L - 086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna “ (2013)	94

5.4.1.3 Ligji nr. 04/L - 087 për Parkun Kombëtar "Sharr" (2013)	94
5.4.2 Dokumente Politikash (Jo-Obligative)	95
5.4.2.1 Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011-2020 (2011)	95
5.4.2.2 Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016-2020 (2018)	95
5.4.3 Udhëzime Administrative (Jo-Obligative)	95
5.4.3.1 Udhëzim Administrativ për Mbledhjen e Specieve të Bimëve të Egra të Mbrojtura (2011)	95
5.4.3.2 Udhëzim Administrativ për Llojet e Habiteteve Natyrore (2011)	95
5.4.3.3 Udhëzim Administrativ për Lëvizjen Ndërkufitare dhe Tregtinë e Specieve të Egra të Mbrojtura (2012)	96
5.4.3.4 Udhëzim Administrativ për Shpalljen e Specieve të Egra të Mbrojtura Rreptësisht (2012)	96
5.4.4 Rregulloret	96
5.4.4.1 Rregullorja për Rendin e Brendshëm të Parqeve Kombëtare (2013)	96
5.4.5 Marrëveshje vullnetare	97
5.4.5.1 Angazhimi Vullnetar i Kosovës ndaj OZH-ve (2018)	97
Përfundim	100
6. Sfondi dhe Nevoja për një Qasje të Re ndaj Hartimit të Biodiversitetit	103
7. Qasje Metodologjike: Nga Insektet Ujore në Zonat e Ndjeshme	104
7.1 Një Përkufizim i Biodiversitetit i Përqendruar në Habitat	104
7.1.1 Pse të fillojmë nga insektet ujore?	104
7.1.2 Çfarë sinjalizon humbja e insekteve ujore - dhe pse ka rëndësi	106
7.1.3 Përcaktimi i Biodiversitetit përmes Cenueshmërisë Specifike të Habitatit	108
7.1.4 Metodologjia e Hartimit: Shumë-Skalare, Hapësinore dhe e Vendndodhur	110
Përfundime	111

PRAPAVIJA

Ekosistemet e Kosovës gjenden në një kryqëzim presionesh të shumta – rritja e temperaturave, ndryshimet në hidrologji, shndërrimi i tokës dhe qeverisja e fragmentuar – megjithatë, ato kanë një vlerë të jashtëzakonshme për ruajtjen e natyrës, nga peizazhet alpine deri te habitatet e pasura lumore. Strategjitë dhe ligjet ekzistuese e njohin këtë rëndësi, por monitorimi i biodiversitetit mbetet i pjesshëm dhe përpjekjet për restaurim vuajnë nga mungesa e të dhënave. Me intensifikimin e ndryshimeve klimatike, zonat e ndjeshme përballen me rreziqe gjithnjë e më të mëdha, ndërkohë që jetesa e komuniteteve dhe trashëgimia kulturore vazhdojnë të varen nga shërbimet që këto ekosisteme ofrojnë.

Në këtë kontekst, nevojitet një ndryshim nga një listë kontrolli e bazuar në specie drejt një vlerësimi të përqendruar në habitat, hapësinor dhe të vendndodhjes, i cili përafron detyrimet ndërkombëtare me veprime praktike lokale. Prandaj, ky raport:

1. Vendos përpjekjet e Kosovës brenda axhendave të CBD/GBF dhe BE 2030;
2. Inventarizon instrumentet kombëtare (ligje, udhëzime administrative, plane hapësinore dhe të zonave të mbrojtura); dhe
3. Hedh themelet për planifikimin e restaurimit, lidhshmërinë ekologjike dhe zbatimin.

HYRJE

Biodiversiteti në mbarë botën është në rënie të shpejtë, me humbjen e specieve, degradimin e ekosistemit dhe fragmentimin që përshpejtohet nën presionet e kombinuara të ndryshimeve klimatike, konvertimit të përdorimit të tokës dhe praktikave të paqëndrueshme. Meqenëse sistemet ekologjike dhe zonat e specieve nuk respektojnë kufijtë administrativë, sfida e ruajtjes së biodiversitetit është adresuar prej kohësh përmes marrëveshjeve ndërkombëtare dhe strategjive rajonale. Kornizat globale si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD) dhe Korniza e saj Globale e Biodiversitetit Kunming-Montreal (GBF), së bashku me Strategjinë e Biodiversitetit 2030 të Bashkimit Evropian, e kanë vendosur mbrojtjen dhe restaurimin e biodiversitetit në qendër të axhendave mjedisore dhe klimatike. Këto korniza theksojnë integrimin e prioritetëve ekologjike në planifikimin hapësinor, bujqësinë, pylltarinë dhe sektorë të tjerë që formësojnë drejtpërdrejt peizazhet.

Kosova, ndërsa nuk është nënshkruese e të gjitha traktateve globale, përputhet me shumë nga këto axhenda si pjesë e rrugës së saj të integritit evropian dhe përmes strategjive kombëtare për mbrojtjen e natyrës, ndryshimet klimatike dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Ekziston një kornizë gjithëpërfshirëse ligjore dhe politike, duke filluar nga Ligji për Mbrojtjen e Natyrës deri te instrumentet sektoriale si legjislacioni për pylltarinë dhe planifikimin hapësinor. Megjithatë, mbeten boshllëqe në zbatim, monitorim dhe koordinim ndërsektorial. Përkthimi i detyrimeve të nivelit të lartë në veprime të qarta hapësinore dhe të rëndësishme në nivel lokal është ende i pabarabartë, me habitate të ndjeshme që përballen me presione në rritje pavarësisht njohjes formale të vlerës së tyre.

Ky raport i përgjigjet kësaj sfide duke vlerësuar zonat e cenueshme të biodiversitetit të Kosovës përmes një lente shumë-shkallëshe. Ai shqyrton kornizat ndërkombëtare dhe evropiane, vendos politikat kombëtare të Kosovës brenda këtyre axhendave më të gjera dhe thekson se ku përputhshmëria është e fortë dhe ku divergjencat vazhdojnë. Duke lidhur instrumentet e qeverisjes me një qasje hartëzimi të përqendruar në habitat, raporti synon të përgatisë terrenin për restaurim, lidhshmëri ekologjike dhe planifikim rezistent ndaj klimës. Duke vepruar kështu, ai jo vetëm që kontribuon në përpjekjet e vazhdueshme për të mbrojtur biodiversitetin, por gjithashtu nënvizon rëndësinë e përfshirjes së prioritetëve ekologjike në rrugët e ardhshme të zhvillimit të Kosovës.

KONCEPTI I BIODIVERSITETIT: PERSPEKTIVA HISTORIKE DHE INSTRUMENTET NDËRKOMBËTARE

3

BIODIVERSITETI, I NJOHUR GJERËSISHT QË NGA FUNDI I SHEKULLIT XX, ËSHTË THELBËSOR PËR EKOSISTEMET DHE MIRËQENIEN NJERËZORE. AI U INSTITUCIONALIZUA ME KONVENTËN PËR DIVERSITETIN BIOLOGJIK (1992) DHE SOT HUMBJA E TIJ PARAQET NJË KRIZË GLOBALE. KOSOVA, NDONËSE PËRBALLET ME SFIDA MJEDISORE, KA POTENCIAL TË MADH PËR RUAJTJE DHE ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM NË PËRPUTHJE ME KORNIZAT NDËRKOMBËTARE.

3. Koncepti i Biodiversitetit: Perspektiva Historike dhe Instrumentet Ndërkombëtare

3.1 Themelet dhe Evolucioni i Diskursit Ndërkombëtar mbi Biodiversitetin

Biodiversiteti, i nxjerrë nga kombinimi i “biologjik” dhe “diversitetit”, i referohet shumëllojshmërisë së formave të jetës nëpër ekosisteme dhe ndërlidhjeve komplekse midis specieve, variacioneve të tyre gjenetike dhe habitateve të tyre. Ky koncept, megjithëse jetësor për funksionimin e ekosistemeve të Tokës, fitoi njohje të gjerë vetëm në fund të shekullit të 20-të. Tani kuptohet si një gur themeli i mbijetesës njerëzore, duke ofruar shërbime të ekosistemit si pjalmimi, rregullimi i klimës dhe burimet natyrore. Megjithatë, rëndësia e biodiversitetit si një shqetësim shkencor, shoqëror dhe politik ka evoluar ndjeshëm me kalimin e kohës, duke reflektuar njohjen në rritje të rëndësisë së tij për mirëqenien e njeriut dhe botën natyrore.

3.1.1 Origjina dhe Evolucioni i Konceptit të Biodiversitetit

Termi “biodiversitet” u shpik për herë të parë nga Walter G. Rosen në vitin 1985, por origjina e tij mund të gjurmohet në lëvizjet e mëparshme të ruajtjes që datojnë që nga fundi i shekullit të 19-të dhe fillimi i shekullit të 20-të. Ambientistët e hershëm, të frymëzuar nga rënia e shpejtë e specieve për shkak të aktiviteteve njerëzore, siç janë shkatërrimi i habitateve dhe gjuetia, mbështetën mbrojtjen e specieve dhe peizazheve. Këto përpjekje të hershme të ruajtjes, siç është krijimi i parqeve dhe rezervave kombëtare, hodhën themelet për të kuptuar natyrën si një sistem delikat dhe të ndërlidhur.

Konceptualizimi i vërtetë i biodiversitetit, megjithatë, filloi të merrte formë në epokën pas Luftës së Dytë Botërore, me ardhjen e ekologjisë dhe biologjisë së ruajtjes. Këto disiplina demonstruan se si humbja e një specie të vetme mund të prishte ekosisteme të tëra, duke zbuluar ndërvarësitë komplekse që përcaktojnë jetën në Tokë. Në vitin 1971, Programi Njeriu dhe Biosfera (MAB), i nisur nga UNESCO, krijoi një rrjet global të rezervave të biosferës që promovonte zhvillimin e qëndrueshëm dhe ruajtjen e ekosistemit. Kjo iniciativë ishte një nga të parat që njohu se përpjekjet për ruajtje duhet të balancojnë zhvillimin njerëzor me mbrojtjen e mjediseve natyrore [1].

Termi “biodiversitet” fitoi rëndësi në vitin 1986 gjatë Forumit Kombëtar mbi Biodiversitetin në Uashington, DC, ku shkencëtarët dhe ambientalistët kryesorë kërkuan një kuptim global të biodiversitetit si më shumë sesa thjesht ruajtja e specieve. Ishte gjatë këtij forumi që biodiversiteti u përkufizua si një koncept më i gjerë, duke përfshirë diversitetin e specieve, variacionin gjenetik dhe diversitetin e ekosistemit. Ky moment shënoi fillimin e një ndryshimi drejt qasjeve të integruara të ruajtjes së bazuara në ekosistem [2].

Fig. 1: Penland, Dane A. Telekonferencë mbi Biodiversitetin , 1986. 1986. Fotografi. Imazhe Historike të Smithsonian. Arkivat e Institutit Smithsonian, Njësia e Regjistrimit 371, Kutia 5. Paraqitur në TORCH, nëntor 1986. Panelistët dhe moderatori për telekonferencën e Biodiversitetit të ulur në një tavolinë, duke u përgatitur për t'u transmetuar më 24 shtator 1986. Nga e majta: Thomas Lovejoy (Federata Botërore e Jetës së Egër), Joan Martin-Brown (Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin), Edward O. Wilson (Muzeu i Zoologjisë Krahësuese, Harvard), Maureen Bunyan (moderatore, WUSA-TV), Paul Ehrlich (Universiteti Stanford), Michael Robinson (NZP) dhe Peter Raven (Kopshti Botanik i Misurit).

1. UNESCO. (1971). Programi Njeriu dhe Biosfera (MAB).
2. Wilson, EO (1988). Biodiversiteti. Shtëpia Botuese e Akademisë Kombëtare.

3.1.2 Biodiversiteti në Kontekstin e Politikave Globale

Ndërsa koncepti i biodiversitetit fitoi terren në komunitetin shkencor, ai shpejt u bë një pikë qendrore për politikën ndërkombëtare. Samiti i Tokës i vitit 1992 në Rio de Janeiro ishte një ngjarje kyçe në këtë ndryshim, pasi rezultoi në miratimin e Konventës për Diversitetin Biologjik (CBD). Kjo marrëveshje ligjërisht e detyrueshme njohu vlerën e brendshme të biodiversitetit dhe përcaktoi objektiva të qarta për ruajtjen e tij, përdorimin e qëndrueshëm dhe ndarjen e barabartë të përfitimeve që rrjedhin nga biodiversiteti. CBD shënoi pranimin e parë ndërkombëtar se humbja e biodiversitetit është një krizë globale me implikime të gjera sociale, ekonomike dhe mjedisore [3].

Në vitet që pasuan, biodiversiteti u përshtat gjithnjë e më shumë brenda kontekstit të zhvillimit të qëndrueshëm, dhe kornizat e politikave të tilla si Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) - veçanërisht Objektivi 15, i cili përqendrohet në jetën në tokë - theksuan rëndësinë e biodiversitetit për arritjen e qëndrueshmërisë globale afatgjatë. Konventat ndërkombëtare, marrëveshjet dhe vlerësimet shkencore kanë nënvizuar vazhdimisht ndërlidhjen midis biodiversitetit dhe shëndetit të njeriut, stabilitetit ekonomik dhe mirëqenies mjedisore [4].

Fig. 2. Foto nga Kombet e Bashkuara. Pepin Mongockodji , Ministër i Mjedisit dhe Turizmit i Gabonit, i drejtohet Konferencës së Kombeve të Bashkuara për Mjedisin dhe Zhvillimin (UNCED). Fotografia nga Michos. Tzovaras . 3 qershor 1992. Rio de Janeiro, Brazil. Foto e OKB-së, Identifikues Unik: UN7565760. <https://media.un.org/photo/en/asset/oun7/oun7565760> .

3. Kombet e Bashkuara. Konventa mbi Diversitetin Biologjik: Teksti dhe Shtojcat. Kombet e Bashkuara, 1992. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>.
4. Kombet e Bashkuara. "Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm." Kombet e Bashkuara, 2015. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/>.

3.1.3 Urgjenca e Biodiversitetit Sot

Në ditët e sotme, urgjenca e adresimit të humbjes së biodiversitetit nuk ka qenë kurrë më e qartë. Shkalla e zhdukjes së specieve tani vlerësohet të jetë 1,000 deri në 10,000 herë më e lartë se nivelet natyrore të sfondit për shkak të faktorëve të nxitur nga njeriu, siç janë shpyllëzimi, ndryshimet klimatike, ndotja dhe shkatërrimi i habitateve. Këto statistika alarmuese nxjerrin në pah brishtësinë e ekosistemeve të Tokës dhe shërbimet themelore që ato ofrojnë, siç janë pastrimi i ujit, pjelloria e tokës dhe rregullimi i klimës. Humbja e biodiversitetit jo vetëm që ndikon në stabilitetin e ekosistemeve, por gjithashtu kërcënon sigurinë globale ushqimore dhe shëndetin e njeriut.

Raporti i Vlerësimit Global të IPBES mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (2019) zbuloi se gati një milion specie janë në rrezik zhdukjeje brenda dekadash nëse nuk merren masa urgjente [5]. Raporti thekson nevojën për ndryshime transformuese për të përmbysur humbjen e biodiversitetit, duke përfshirë restaurimin e ekosistemeve, uljen e shfrytëzimit të burimeve dhe integrimin e biodiversitetit në të gjithë sektorët e shoqërisë.

Përpjekjet për të rritur ndërgjegjësimin rreth krizës së biodiversitetit kanë përfshirë iniciativa të mëdha globale, të tilla si Dekada e Kombeve të Bashkuara për Restaurimin e Ekosistemit (2021–2030), e cila synon të rivendosë ekosistemet e degraduara dhe të ndalojë humbjen e biodiversitetit. Ndërsa kjo iniciativë në vetvete nuk është ligjërish e detyrueshme, ajo mbështetet nga korniza globale ligjërish të detyrueshme, të tilla si Korniza Globale e Biodiversitetit (Korniza Kunming-Montreal, COP15, 2022). E miratuar sipas Konventës ligjërish

të detyrueshme për Diversitetin Biologjik (CBD), korniza përfshin angazhime specifike dhe të matshme, të tilla si “objektivi 30x30” për të mbrojtur 30% të zonave tokësore dhe detare në nivel global deri në vitin 2030 dhe mandate për të rivendosur ekosistemet e degraduara. Këto angazhime theksojnë rëndësinë e integritetit të ruajtjes së biodiversitetit në strategjitë e politikave dhe zhvillimit në të gjitha nivelet - nga ato lokale në ato globale.

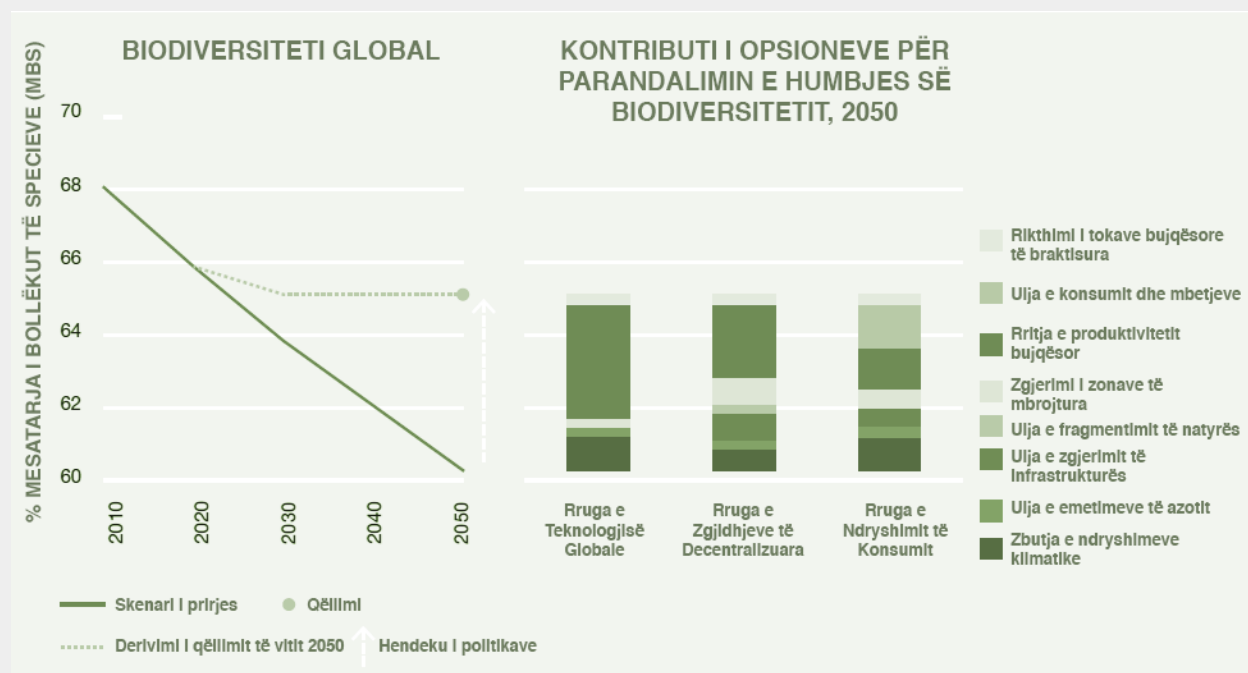

Figura 5.1B Masat në rrugët alternative që kontribuojnë në qëllimet e biodiversitetit.

Skenarët e Rio+20 janë përdorur gjithashtu për të eksploruar ndikimin e rrugëve alternative në rrezikun e zhdukjes dhe bollëkun e gjitarëve të mëdhenj, duke zbuluar se si ndryshimet nga poshtë-lart në sjelljen e konsumatorëve (Ndryshimi i Konsumit) dhe ndryshimet e politikave dhe teknologjisë nga lart-poshtë (Teknologjia Globale) mund të ndalojnë rënien e biodiversitetit global në afat të shkurtër, megjithëse efektet e vonuara të ndryshimeve klimatike mund të kërkojnë strategji të mëtejshme zbutjeje.

Ky studim ishte gjithashtu ndër të parët që diskutoi sinergjitë dhe kompromiset midis ushqimit, biodiversitetit, energjisë, shëndetit dhe objektivave klimatike (shih Tabelën SM 5.3.3), disa prej të cilave ishin të qarta në modelet. Megjithatë, disa nga kompromiset e mundshme mbeten të pa-kualifikuara, si përdorimi i pesticideve dhe ndikimi i tyre në shëndet dhe biodiversitet. Burimi: PBL (2012).

Fig. 3: Masat në Rrugët Alternative që Kontribuojnë në Objektivat e Biodiversitetit." Në Raportin Global të Vlerësimit mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit, f. 790. 2019. <https://www.ipbes.net/global-assessment>.

- Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). Raporti Global i Vlerësimit mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit. 2019. <https://ipbes.net/global-assessment>. "Shkalla e zhdukjes së specieve është aktualisht të paktën dhjetëra deri në qindra herë më e lartë se mesatarja gjatë 10 milion viteve të fundit, dhe shkalla e humbjes së biodiversitetit global po përshpejtohet. Është vlerësuar se shkalla aktuale e zhdukjes është 1,000 deri në 10,000 herë më e lartë se shkalla e sfondit natyror, kryesisht për shkak të aktiviteteve njerëzore, siç janë ndryshimi i përdorimit të tokës, shfrytëzimi i drejtpërdrejtë i organizmave, ndryshimi i klimës, ndotja dhe përhapja e specieve pushtuese." (IPBES, 2019)

3.1.4 Biodiversiteti në Kosovë: Një kontekst lokal brenda një kornize globale

Në Kosovë, biodiversiteti përballët me një sërë presionesh komplekse që pasqyrojnë trendet më të gjera globale mjedisore, ndërkohë që pasqyrojnë edhe sfidat specifike të rajonit. Kërcënimet kryesore përfshijnë fragmentimin e habitateve për shkak të urbanizimit dhe zhvillimit të infrastrukturës, praktikat bujqësore të paqëndrueshme që degradojnë cilësinë e tokës dhe ujit, si dhe zbatimin joadekuat të rregulloreve mjedisore, të cilat pengojnë përpjekjet për ruajtjen e natyrës [6]. Përveç kësaj, prerja e paligjshme e pyjeve, ndotja dhe ndikimet e ndryshimeve klimatike përkeqësojnë më tej cenueshmërinë e ekosistemeve të Kosovës.

Pavarësisht këtyre sfidave, Kosova zotëron potencial të konsiderueshëm ruajtjeje, i karakterizuar nga mozaiku i saj i pasur i habitateve të larmishme, specieve endemike dhe peizazheve unike që shtrihen nga mjediset alpine deri te ekosistemet lumore. Këto asete natyrore jo vetëm që përmbajnë biodiversitet me rëndësi kombëtare dhe rajonale, por ofrojnë edhe mundësi të vlefshme për menaxhim të qëndrueshëm, ekoturizëm dhe shërbime ekosistemi që mbështesin jetesën lokale.

Strategjia dhe Plan i Veprimit për Biodiversitetin e Kosovës (2015) përshkruan prioritetet kombëtare për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të biodiversitetit. Megjithatë, zbatimi efektiv i këtyre planeve pengohet nga kapaciteti i kufizuar institucional, burimet e pamjaftueshme financiare dhe boshllëqet në monitorimin mjedisor dhe mbledhjen e të dhënave. Për të kapërcyer këto pengesa, është thelbësore të forcohen kornizat e qeverisjes, të rritet bashkëpunimi ndërsektorial dhe të investohet në nisma për ndërtimin e kapaciteteve.

Përshtatja e përpjekjeve të Kosovës për ruajtjen e biodiversitetit me kornizat ndërkombëtare, siç është Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD) dhe politika e biodiversitetit e Bashkimit Evropian, është thelbësore për përmirësimin e efikasitetit të strategjive kombëtare [7]. Iniciativat e fundit, siç është projekti EU4Green, synojnë të çojnë përpara strategjinë mjedisore të Kosovës për dekadën e ardhshme, duke u përqendruar në qëndrueshmërinë ndaj klimës, menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve dhe mbrojtjen e biodiversitetit. Duke integruar praktikat më të mira ndërkombëtare me realitetet lokale, Kosova mund të kontribuojë në mënyrë domethënëse në objektivat globale të biodiversitetit, duke ruajtur njëkohësisht trashëgiminë e saj natyrore për brezat e ardhshëm [8,9].

Fig. 4: EU4Green. Bashkëpunimi përparon Strategjinë Mjedisore të Kosovës për Dekadën e Ardhshme. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://eu4green.eu/collaboration-advances-kosovos-environmental-strategy-for-the-next-decade/>

Më 9 nëntor 2023, një seminar në Kosovë shënoi fillimin e bashkëpunimit midis projektit EU4Green dhe qeverisë së Kosovës për të përafuar strategjinë mjedisore të vendit (2022–2031) me Axhendën e Gjelbër dhe Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane. Ky bashkëpunim nënvizon angazhimin e Kosovës për integrimin e praktikave më të mira ndërkombëtare në politikat e saj kombëtare mjedisore. Duke u përafuar me direktivat evropiane dhe Axhendën e Gjelbër, Kosova synon të rrisë përpjekjet e saj për ruajtjen e biodiversitetit, të promovojë zhvillimin e qëndrueshëm dhe të kontribuojë në objektivat globale mjedisore. Seminari lehtësoi diskutimet mbi gjetjet fillestare të draft-strategjisë, duke adresuar boshllëqet e identifikuar të përputhshmërisë me Strategjitë e BE-së, Axhendën e Gjelbër të Ballkanit Perëndimor dhe strategjitë kombëtare të vetë Kosovës, duke siguruar kështu një qasje gjithëpërfshirëse ndaj mbrojtjes së mjedisit dhe zhvillimit të qëndrueshëm.

6. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor e Kosovës. Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin e Kosovës. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2015 <https://www.ammk-rks.net/assets/cms/uploads/files/Publikime-raporte/Anglisht-final.pdf>.
7. Komisioni Evropian. "Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë." Komisioni Evropian, 20 maj 2020. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/eu-biodiversity-strategy-2030_en.
8. Agjencia e Mbrojtjes së Mjedisit të Kosovës (AMMK). "Rreth Nesh." Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.ammk-rks.net/en/per-ne>.
9. EU4Green. "Bashkëpunimi përparon strategjinë mjedisore të Kosovës për dekadën e ardhshme." Qasur më 5 shkurt 2025. <https://eu4green.eu/collaboration-advances-kosovos-environmental-strategy-for-the-next-decade/>.

3.1.5 Objektivat e Studimit

Ky raport synon të vlerësojë cenueshmërinë e biodiversitetit të Kosovës duke:

- Analizimi i strategjive dhe planeve ekzistuese të veprimit për biodiversitetin në nivel ndërkombëtar .
- Vendosja e sfidave të biodiversitetit të Kosovës brenda kontekstit global, duke marrë parasysh si trendet historike ashtu edhe trajektoret e ardhshme.
- Ofrimi i rekomandimeve të bazuara në prova për të mbështetur zhvillimin e politikave dhe praktikave më efektive të ruajtjes që përputhen me objektivat globale.

Ndërsa Antropoceni përparon, urgjenca e mbrojtjes së biodiversitetit bëhet gjithnjë e më kritike. Ky hulumtim nënvizon nevojën për bashkëpunim global, inovacion shkencor dhe integrim politikash për të ndaluar humbjen e biodiversitetit dhe për të siguruar shëndetin afatgjatë të ekosistemeve për brezat e ardhshëm [10,11].

Historia globale e biodiversitetit

10. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). Perspektiva Globale për Mjedisin (GEO-6): Planet i Shëndetshëm, Njerëz të Shëndetshëm. Nairobi: Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin, 2019, <https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6>.
11. Mace, Georgina M., et al. "Objektivat dhe Treguesit e Biodiversitetit: Një Përmbledhje e Kornizave Aktuale dhe Implikimeve të tyre Politike." Transaksionet Filozofike të Shoqërisë Mbretërore B: Shkencat Biologjike 373, nr. 1752 (2018): 20170432. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0432>.

3.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore Globale të Biodiversitetit

Biseda globale mbi biodiversitetin, ashtu si ekosistemet që ai kërkon të mbrojë, ka evoluar gjatë dekadave përmes punës së ndërlidhur të traktateve, protokolleve, strategjive dhe ngjarjeve të rëndësishme. Këto momente historike pasqyrojnë ndërgjegjësimin në rritje të njerëzimit për rolin kritik të biodiversitetit dhe nevojën urgjente për veprim kolektiv.

3.2.1 Narrativa Historike: Evolucion i Kornizave Globale të Biodiversitetit

3.2.1.1 Përpyjekjet e hershme: Themelimi i institucioneve themelore dhe rritja e ndërgjegjësimit 1945 - 1970

Periudha që përfshin mesin e shekullit të 20-të shënoi një epokë ndryshimesh të rëndësishme mjedisore, si në aspektin e degradimit ekologjik ashtu edhe në rritjen e përpjekjeve ndërkombëtare për t'iu përgjigjur këtyre sfidave. Deri në vitin 1950, bota po përjetonte një humbje prej 15% të biodiversitetit, të nxitur nga urbanizimi i shpejtë, shpyllëzimi dhe ndikimi në rritje i industrializimit. Temperatura globale ishte rritur tashmë me afërsisht 0.2°C, duke sinjalizuar fazat e hershme të ndryshimeve klimatike. Këta faktorë, të kombinuar me popullsinë globale në rritje prej 2.55 miliardë banorësh, përgatitën terrenin për një krizë mjedisore gjithnjë e më të ndërlidhur. Kjo periudhë pa gjithashtu zhvillimin e varieteteve të kulturave me rendiment të lartë dhe përdorimin e gjerë të plehrave kimike, pesticideve si DDT dhe praktikave të tjera që intensifikuan më tej ndryshimet e përdorimit të tokës, shpyllëzimin dhe gjuetinë e tepërt [1][2]. Mes këtyre presioneve mjedisore, filluan të shfaqen struktura institucionale themelore, që synonin të adresonin ndërgjegjësimin në rritje për humbjen e biodiversitetit. Në vitin 1945, krijimi i UNESCO-s shënoi një hap vendimtar në integrimin e shqetësimeve mjedisore në kuadrin më të gjerë të bashkëpunimit ndërkombëtar. Misioni i UNESCO-s, i cili kombinonte arsimin, shkencën dhe kulturën, hodhi themelet për përpjekjet e ardhshme në ruajtjen e biodiversitetit, duke njohur nevojën për bashkëpunim global për të mbrojtur burimet natyrore të planetit [3]. Në vitin 1948, u themelua Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN), duke forcuar më tej kornizën institucionale për qeverisjen globale të biodiversitetit. IUCN luajti një rol jetësor duke ofruar njohuri shkencore, këshilla politike dhe avokim për të përballuar sfidat mjedisore. Ai u bë instrumental në formësimin e drejtimit të përpjekjeve globale për biodiversitetin duke ofruar një platformë për bashkëpunim midis shkencëtarëve, qeverive dhe ambientalistëve [4]. Deri në vitin 1960, themelimi i Komisionit Botëror për Zonat e Mbrojtura (WCPA) i përforcoi këto përpjekje të hershme duke u përqendruar në ruajtjen e zonave të mbrojtura. WCPA ofroi ekspertizën e nevojshme shkencore dhe teknike për të menaxhuar në mënyrë efektive parqet, rezervat dhe vendet natyrore, duke kontribuar drejtpërdrejt në përpjekjet globale për të ndaluar humbjen e biodiversitetit. Këto iniciativa të hershme nuk ishin të izoluara, por pjesë e një njohjeje në rritje të nevojës për veprime të koordinuara globale për të mbrojtur biodiversitetin në sfondin e urbanizimit, ndryshimeve klimatike dhe praktikave të paqëndrueshme njerëzore [5][6].

1. Barnosky, AD, etj. (2011). "A ka mbërritur tashmë zhdukja e gjashtë masive e Tokës?" *Nature*, 471(7336), 51-57. <https://doi.org/10.1038/nature09678>
2. Lenton, TM, etj. (2008). "Elementë përmbyës në sistemin klimatik të Tokës." *Procedurat e Akademisë Kombëtare të Shkencave*, 105(6), 1786-1793. <https://doi.org/10.1073/pnas.0705414105>
3. UNESCO. (2021). "Historia e UNESCO-s." Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsimin, Shkencën dhe Kulturën. <https://www.unesco.org/en/history>
4. IUCN. (2021). "Historia e IUCN-së." Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës. <https://iucn.org/about-iucn/history>
5. Dudley, N., etj. (2013). "Zonat e Mbrojtura: Një Kornizë për Ruajtjen e Biodiversitetit." *Science*, 341(6141), 1315-1317.
6. Noss, RF, dhe Cooperider, AY (1994). "Ruajtja e trashëgimisë së natyrës: Mbrojtja dhe restaurimi i biodiversitetit." Island Press.

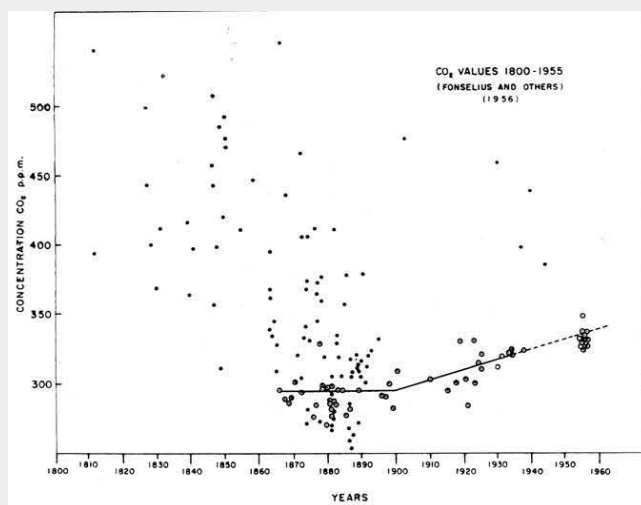

Fig. 5. Miller, LE "Viti Ndërkombëtar Gjeofizik 1957-58 dhe Kimia." *Journal of Chemical Education* 34, nr. 9 (1957): 424. Ribotuar me leje, duke përdorur të dhëna nga Fonselius, S., Koroleff, F., dhe Warne, K. "Përgendrimet e Dioksidit të Karbonit në Atmosferë." *Tellus* 8, nr. 2 (1956): 176. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.acs.org/education/whatchemistry/landmarks/keeling-curve.html>.

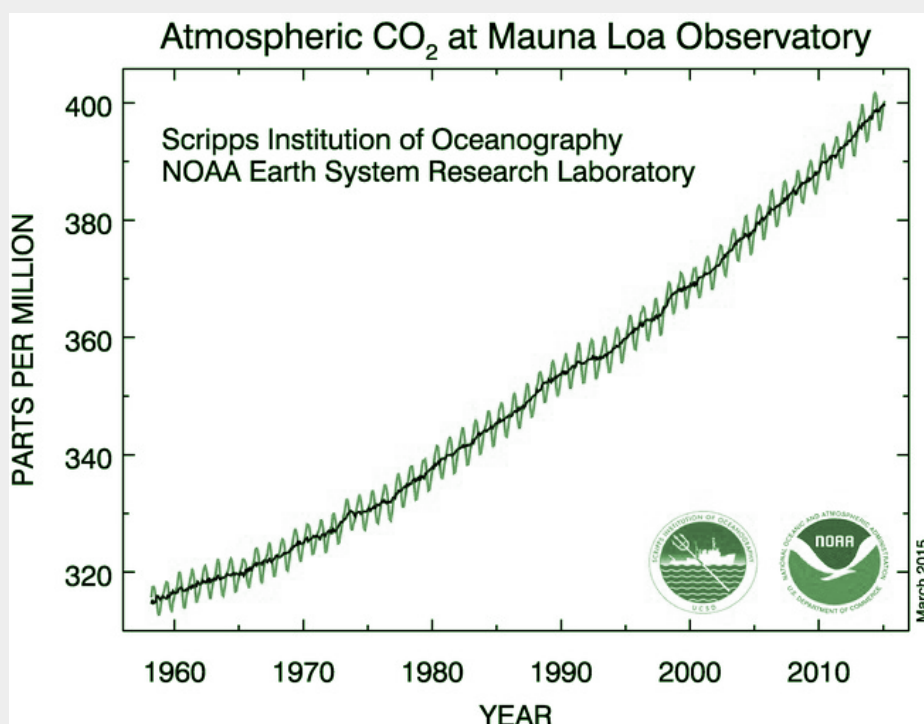

Fig. 6: Administrata Kombëtare Oqeanike dhe Atmosferike. Kurba e Keelingut. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.noaa.gov/keeling-curve>

Metodat e Keeling për matjen e dioksidit të karbonit atmosferik zbuluan tendenca të qarta natyrore dhe të shkaktuara nga njeriu. Vija e kuqe e dhëmbëzuar tregon luhatjet natyrore të shkaktuara nga ciklet e rritjes së bimëve, ndërsa rritja me kalimin e kohës shkaktohet nga aktivitetet njerëzore, veçanërisht djegia e lëndëve fosile. Grafiku i të dhënave të Keeling nga Mauna Loa njihet si Kurba e Keeling. Administrata Kombëtare Oqeanike dhe Atmosferike.

'Silent Spring' Is Now Noisy Summer

Pesticides Industry Up in Arms Over a New Book

By JOHN M. LEE

The \$300,000,000 pesticides industry has been highly irritated by a quiet woman author whose previous works on science have been praised for the beauty and precision of the writing.

The author is Rachel Carson, whose "The Sea Around Us" and "The Edge of the Sea" were best sellers in 1951 and 1955. Miss Carson, trained as a marine biologist, wrote gracefully of sea and shore life.

In her latest work, however, Miss Carson is not so gentle,

Rachel Carson Stirs Conflict—Producers Are Crying 'Foul'

fending the use of their products. Meetings have been held in Washington and New York. Statements are being drafted and counter-attacks plotted.

A drowsy midsummer has suddenly been enlivened by the greatest uproar in the pesticides industry since the cranberry scare of 1959.

Miss Carson's new book is entitled "Silent Spring." The title is derived from an idealized situation in which Miss Carson envisions an imaginary town where chemical pollution has silenced "the voices of spring."

Fig. 6: John M. Lee, "‘Pranvera e Heshtur’ Tani është Verë e Zhurmshme," New York Times, 22 korrik 1962, f. 86.

3.2.1.2 Ligjet dhe kornizat e para globale mjedisore 1970 - 1980

1970: + 0,3°C NGROHJA GLOBALE

4.4 MILIARDË BANORË

Fig. 7: "Miliona njerëz i bashkohen kremtimeve të Ditës së Tokës në të gjithë vendin." The New York Times, 23 prill 1970. Dita e Tokës e vitit 1970 mobilizoi miliona njerëz, duke theksuar rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit dhe duke çuar në ligje kyçe si Akti i Ajrit të Pastër dhe Akti i Specieve të Rrezikuara. Këto masa kanë mbrojtur ekosistemet, speciet dhe shëndetin publik. Lëvizja gjithashtu nxiti organizatat globale mjedisore, duke amplifikuar luftën për ruajtjen e biodiversitetit.

Fillimi i viteve 1970 shënoi një periudhë vendimtare në evolucionin e ligjeve dhe kornizave globale mjedisore, pasi kriza në rritje e biodiversitetit u bë një shqetësim urgjent global. Në

vitin 1970, u festua Dita e parë e Tokës, duke mobilizuar miliona njerëz në të gjithë botën për të rritur ndërgjegjësimin rreth degradimit mjedisor, duke përfshirë shpyllëzimin, ndryshimet në përdorimin e tokës dhe gjuetinë e tepërt. Këto aktivitete kuptoheshin gjithnjë e më shumë si të lidhura drejtpërdrejt me humbjen e shpejtë të biodiversitetit, duke theksuar nevojën për veprim të koordinuar global. Çështjet mjedisore të kohës - të tilla si shkatërrimi i habitateve dhe zhdukja e specieve - u njohën si kriza që tejkaluan kufijtë kombëtarë dhe kërkuar një përgjigje kolektive nga bashkësia ndërkombëtare [7][8].

Programin Njeriu dhe Biosfera (MAB) , një iniciativë inovative e hartuar për të balancuar ruajtjen e ekosistemeve me praktikën e zhvillimit të qëndrueshëm. Programi MAB krijoi një rrjet të Rezervave të Biosferës në të gjithë botën, të cilat shërbyen si modele se si përpjekjet e ruajtjes mund të integroheshin me nevojat e komunitetit lokal. Duke kombinuar shkencën ekologjike me angazhimin e komunitetit, Programi MAB kërkoi të tregonte se zhvillimi dhe ruajtja mund të shkonin krah për krah, duke ofruar një qasje holistike ndaj mbrojtjes së biodiversitetit. Ishte një nga përpjekjet e para në shkallë të gjerë për të integruar aktivitetin njerëzor në strategjitë e ruajtjes, duke ruajtur njëkohësisht ekosistemet natyrore për brezat e ardhshëm [9].

Po atë vit u miratua Konventa Ramsar për Ligatinat, traktati i parë global i dedikuar posaçërisht për ruajtjen e biodiversitetit. Kjo marrëveshje ligjërish e detyrueshme u përqendrua në mbrojtjen e ligatinave, të cilat ofrojnë shërbime thelbësore si filtrimi i ujit, rregullimi i përmbytjeve dhe habitatit për specie të panumërta. Konventa Ramsar shënoi një moment të rëndësishëm në zhvillimin e ligjit ndërkombëtar mjedisor, duke krijuar një kornizë për ruajtjen e ekosistemeve jetësore që luajnë një rol qendror në ruajtjen e biodiversitetit [10].

Fig. 8 "Konventa mbi Ligatinat me Rëndësi Ndërkombëtare, Sidomos si Habitat i Shpendëve Ujorë, është miratuar nga Përfaqësuesit e 18 Kombeve, 2 Shkurt 1971", Konventa Ramsar, 1971, <https://www.ramsar.org>.

Në vitin 1972, u miratua Konventa e Trashëgimisë Botërore (WHC), duke çuar më tej përpjekjet globale për të mbrojtur trashëgiminë kulturore dhe natyrore. WHC kërkoi të ruante vendet me vlerë të jashtëzakonshme universale, duke përfshirë ekosistemet dhe peizazhet thelbësore për ruajtjen e biodiversitetit. Si një traktat ligjërish i detyrueshëm, ajo promovoi bashkëpunimin ndërkombëtar dhe ofroi ndihmë teknike për të mbështetur përpjekjet e ruajtjes, duke ndihmuar në ruajtjen e vendeve më të vlefshme natyrore dhe kulturore në botë për brezat e ardhshëm [11].

7. Carson, R. (1962). *Pranvera e Heshtur*. Houghton Mifflin.
8. Organizata e Ditës së Tokës. (2021). "Historia e Ditës së Tokës." *Rrjeti i Ditës së Tokës*. <https://www.earthday.org/history/>
9. UNESCO. (2021). "Njeriu dhe Programi i Biosferës." *Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë*. <https://en.unesco.org/programme/mab>
10. Konventa Ramsar. (2021). "Konventa Ramsar për Ligatinat." *Konventa për Ligatinat*. <https://www.ramsar.org>
11. UNESCO. (2021). "Konventa e Trashëgimisë Botërore." *Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsimin, Shkencën dhe Kulturën*. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

3.2.1.3 Biodiversiteti bëhet një problem global 1980 - 1990

1980: + 0,4°C NGROHJA GLOBALE
-30% Humbje e Biodiversitetit (-%)

Vitet 1980 ishin një dekadë kritike në evolucionin global të kornizave të ruajtjes së biodiversitetit, të shënuara nga iniciativa kyçe që synonin integrimin e mbrojtjes së biodiversitetit me zhvillimin njerëzor dhe zgjerimin e diskursit global mbi çështjet mjedisore. Në vitin 1980, u publikua Strategjia Botërore e Ruajtjes (WCS), një protokoll jo-detyrues i zhvilluar nga Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN), Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP) dhe Fondi Botëror i Jetës së Egër (WWF). Strategjia theksoi nevojën për të ruajtur biodiversitetin duke promovuar zhvillimin e qëndrueshëm. Ishte një nga përpjekjet e para globale për të lidhur qëllimet e ruajtjes me nevojat socioekonomike, duke propozuar që zhvillimi njerëzor dhe ruajtja e biodiversitetit mund të bashkëjetonin përmes planifikimit të menduar mirë dhe menaxhimit të burimeve. WCS mbështeti një ekuilibër midis ruajtjes së natyrës dhe adresimit të nevojave njerëzore për burime, duke shënuar një ndryshim në mënyrën se si shihej ruajtja e biodiversitetit në lidhje me zhvillimin ekonomik dhe social [12].

Në vitin 1986, Forumi Kombëtar për Biodiversitetin, i mbajtur në Uashington, DC, ndihmoi në formësimin e diskursit global mbi ruajtjen e biodiversitetit duke prezantuar dhe popullarizuar zyrtarisht termin "biodiversitet". Forumi bashkoi shkencëtarë, politikëbërës dhe ambientalistë për të adresuar humbjen e shpejtë të biodiversitetit dhe për të theksuar nevojën urgjente për veprim. Ngjarja theksoi ndërlihdjen e specieve, ekosistemeve dhe mirëqenies njerëzore, duke theksuar se biodiversiteti është një komponent kritik i shëndetit global mjedisor. Ky forum katalizoi bisedat ndërkombëtare që më vonë do të informonin politikatat dhe kornizat kryesore të ruajtjes [13].

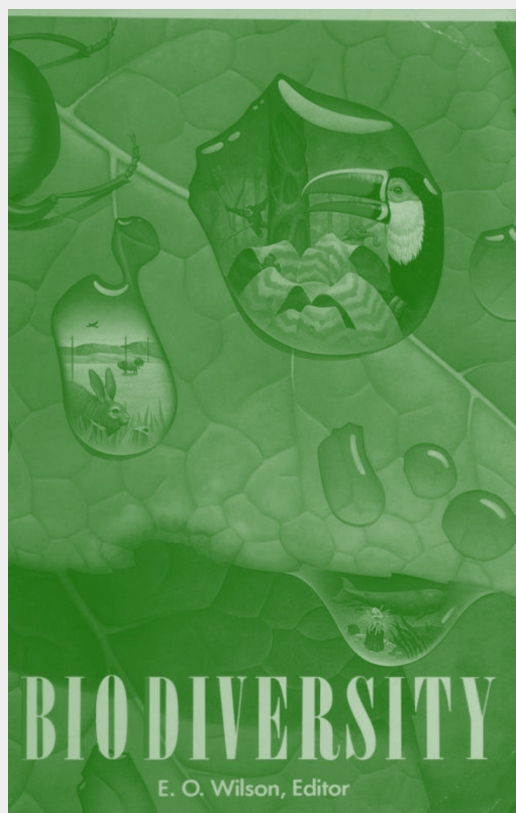

Fig. 9 EO Wilson. Biodiversiteti. Uashington, DC: Shtëpia Botuese e Akademisë Kombëtare, 1988.

Në këtë kohë, kriza globale e biodiversitetit ishte thelluar, me vlerësime që sugjerorin se 30% e biodiversitetit global ishte humbur për shkak të shkatërrimit të habitatit, gjuetisë së tepërt dhe ndotjes. Në të njëjtën kohë, katastrofa e Çernobilit në vitin 1986 nxori në pah potencialin katastrofik të krizave mjedisore të shkaktuara nga njeriu. Ngjarja e Çernobilit rriti ndërgjegjësimin rreth

12. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP) dhe Fondi Botëror për Jetën e Egër (WWF). Strategjia Botërore e Ruajtjes: Ruajtja e Burimeve të Gjalla për Zhvillim të Qëndrueshëm. Gland, Zvicër: IUCN, UNEP dhe WWF, 1980. <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf>
13. Akademia Kombëtare e Shkencave. Biodiversiteti. Uashington, DC: Shtëpia Botuese e Akademisë Kombëtare, 1988. <https://archive.org/details/biodiversity0000nati>.

Ndërlidhja e fatkeqësive mjedisore, ndryshimeve klimatike dhe humbjes së biodiversitetit, nënvizon rëndësinë e adresimit të këtyre sfidave së bashku. Ngrohja globale, e cila ishte rritur me afërsisht 0.4°C deri në mesin e viteve 1980, lidhej gjithnjë e më shumë si me efektin serë ashtu edhe me degradimin e biodiversitetit, duke forcuar më tej nevojën për politika gjithëpërfshirëse mjedisore që adresonin këto çështje të ndërlidhura [14,15].

3.2.1.4 Formalizimi i ligjit global të biodiversitetit 1990 - 2000

Në vitin 1990, formalizimi i ligjit global të biodiversitetit shënoi një moment vendimtar në njohjen globale të rëndësisë së biodiversitetit dhe nevojës për bashkëpunim ndërkombëtar për ta mbrojtur atë. Kjo hodhi themelet për kornizat ligjore dhe traktatet pasuese. Ishte një hap i rëndësishëm drejt njohjes së humbjes së biodiversitetit si një krizë globale, e cila do të kërkonte

përpyqje të koordinuara ndërkombëtare. Konferenca e Kombeve të Bashkuara për Mjedisin dhe Zhvillimin (UNCED) e vitit 1992, e mbajtur në Rio de Janeiro, prezantoi Konventën për Diversitetin Biologjik (CBD). Ky traktat u bë një marrëveshje detyruese me qëllimet kryesore të ruajtjes së biodiversitetit, promovimit të përdorimit të tij të qëndrueshëm dhe sigurimit të ndarjes së barabartë të përfitimeve që rrjedhin nga burimet gjenetike [16].

Një rezultat kyç i CBD-së ishte kërkesa që vendet nënshkruese të zhvillonin Strategji dhe Plane Veprimi Kombëtare për Biodiversitetin (SKBV). Këto plane shërbejnë si udhërrëfyes për vendet që të përshtasin politikat dhe strategjitë e tyre me axhendën globale të ruajtjes së biodiversitetit. Prandaj, SKBV-të luajnë një rol vendimtar në funksionalizimin e SKB-së në nivel kombëtar, duke u ofruar vendeve një kornizë për të mbrojtur ekosistemet dhe speciet e tyre unike. Kosova, ndërsa fillimisht nuk ishte nënshkruese e SKB-së, i përshtasi strategjitë e saj të biodiversitetit në mënyrë indirekte, duke treguar se si edhe vendet jashtë marrëveshjeve formale ndërmorën hapa për të ruajtur burimet e tyre natyrore në përputhje me përpjekjet globale [17,18].

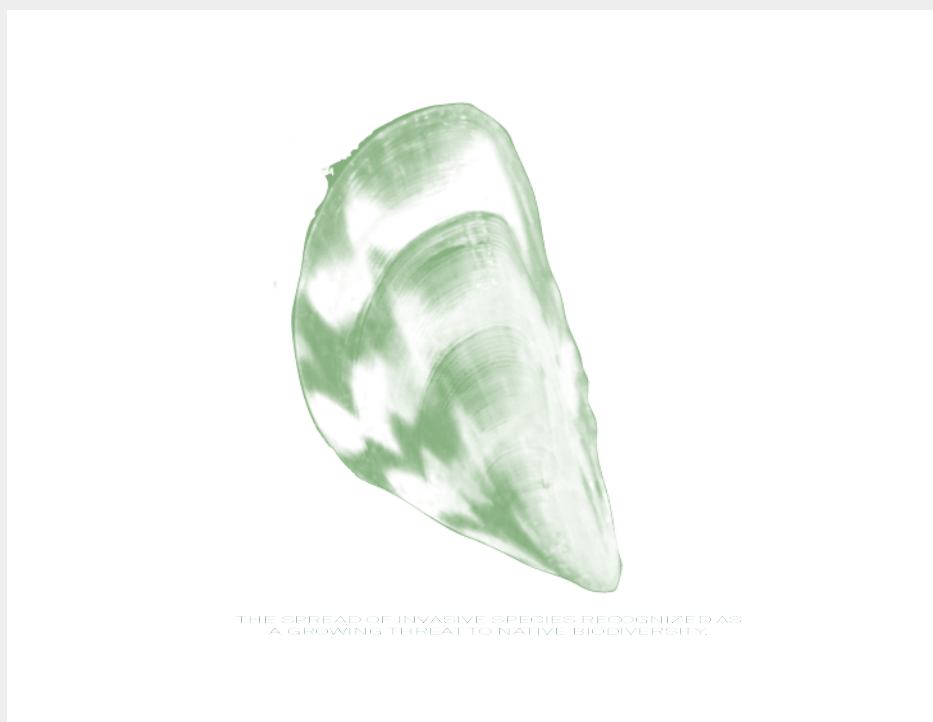

Fig. 10: Midhja zebër pushtuese (*Dreissena polymorpha*), vendase në Euroazë, u zbulua për herë të parë në Amerikën e Veriut në vitin 1988 në liqenin St. Clair, me shumë gjasa e sjellë përmes ujit të balastit nga anijet transoqeanike. Përhapja e saj e shpejtë prishi ekosistemet e ujërave të ëmbla duke i lënë në konkurrencë speciet vendase, duke ndryshuar rrjetet ushqimore dhe duke shkaktuar dëme të konsiderueshme ekonomike duke bllokuar sistemet e marrjes së ujit. Midhjet zebër nxorën në pah kërcënimin global të specieve pushtuese, duke çuar në masa më të rrepta të biosigurisë dhe duke ndikuar në politikat e menaxhimit të biodiversitetit sipas kornizave si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD). Pushtimi i tyre nënvizoi rreziqet ekologjike dhe ekonomike të tregtisë globale dhe neglizhencës mjedisore.

14. Forumi i Çernobilit. Trashëgimia e Çernobilit: Ndikimet shëndetësore, mjedisore dhe socio-ekonomike. Vjenë: Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë Atomike, 2005.
15. Wilson, Edward O. Diversiteti i Jetës. Kembrixh, MA: Belknap Press i Harvardit University Press, 1992.
16. Heywood, VH, dhe RT Watson. Vlerësimi Global i Biodiversitetit. Kembrixh: Shtëpia Botuese e Universitetit të Kembrixhit, 1995.
17. Kombet e Bashkuara. Konventa mbi Diversitetin Biologjik: Teksti dhe Shtojcat. Montreal: Sekretariati i Konventës mbi Diversitetin Biologjik, 2000.
18. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Perspektiva Globale e Biodiversitetit 4. Montreal: Sekretariati i CBD-së, 2014.

Njëkohësisht, përhapja e specieve pushtuese u njoh gjithnjë e më shumë si një kërcënim në rritje për biodiversitetin. Speciet pushtuese, shpesh të futura përmes aktivitetit njerëzor, paraqesin një sfidë të rëndësishme për ekosistemet vendase duke i tejkaluar speciet lokale për burime, duke ndryshuar habitatet dhe duke futur sëmundje. Ky kërcënim fitoi rëndësi në fillim të viteve 1990, duke theksuar nevojën jo vetëm për mbrojtjen e specieve vendase, por edhe për parandalimin e futjes dhe përhapjes së specieve pushtuese [19].

Lidhja midis këtyre ngjarjeve është e qartë: formalizimi i ligjit të biodiversitetit në vitet 1990 dhe krijimi i CBD-së krijuan një kornizë globale për veprim të koordinuar, duke adresuar çështje si speciet pushtuese si pjesë e një përpjekjeje më të gjerë për ruajtjen e biodiversitetit. Këto zhvillime nxorën në pah ndërlidhjen e kërcënimeve ekologjike dhe domosdoshmërinë për bashkëpunim ndërkombëtar për të mbrojtur biodiversitetin e planetit.

3.2.1.5 Funksionalizimi i mbrojtjes së biodiversitetit 2000 - 2010

2000: + 0,6°C NGROHJA GLOBALE

-60% Humbje e Biodiversitetit (-%)

Deri në vitin 2000, urgjenca për të vënë në funksion mbrojtjen e biodiversitetit ishte intensifikuar për shkak të trendeve alarmuese globale mjedisore. Popullsia globale ishte rritur në 6.13 miliardë, e shoqëruar nga një rritje prej 0.6°C e temperaturave globale krahasuar me nivelet para-industriale. Këto ndryshime kontribuan në humbjen e gati 60% të biodiversitetit global, të nxitura nga shkatërrimi i habitateve, ndryshimet klimatike, ndotja dhe shfrytëzimi i tepërt i burimeve natyrore. Nevoja për kornizë të forta ndërkombëtare për të adresuar këto çështje të ndërlidhura u bë gjithnjë e më e qartë [20].

Një zhvillim kritik gjatë kësaj periudhe ishte miratimi i Protokollit të Kartagenës mbi Biosigurinë në vitin 2000, sipas Konventës mbi Diversitetin Biologjik (CBD). Kjo marrëveshje detyruese synonte të rregullonte transferimin, trajtimin dhe përdorimin e sigurt të organizmave të modifikuar gjenetikisht (OMGJ), veçanërisht përtej kufijve. Ai ishte hartuar për të mbrojtur biodiversitetin nga rreziqet e mundshme të paraqitura nga bioteknologjia, duke siguruar njëkohësisht që përparimet teknologjike të mund të vazhdonin pa kompromentuar integritetin ekologjik. Protokollin e Kartagenës përfaqësonte një hap të rëndësishëm në funksionalizimin e mbrojtjes së biodiversitetit, pasi ai vendosi udhëzime të qarta dhe detyrime ligjore për shtetet anëtare [21].

Në vitin 2002, Samiti Botëror për Zhvillim të Qëndrueshëm (WSSD) në Johannesburg prezantoi objektiva vullnetare për reduktimin e biodiversitetit. Ndonëse jo ligjërish të detyrueshme, këto objektiva ishin pjesë e Planit të Zbatimit të Johannesburgut, i cili vendosi objektiva ambicioze për të përmbysur trendin e humbjes së biodiversitetit global deri në vitin 2010. Edhe pse këtyre objektivave u mungonin mekanizmat e zbatimit të marrëveshjeve të detyrueshme, ato pasqyruan një konsensus global në rritje mbi rëndësinë e biodiversitetit dhe nevojën për veprim të koordinuar. Kosova, megjithëse nuk ishte e përfshirë drejtpërdrejt në këto marrëveshje, përfshiu në mënyrë indirekte aspekte të këtyre strategjive të biodiversitetit në politikat e saj kombëtare, duke u përafëruar me përpjekjet globale për të ruajtur ekosistemet [22,23].

Ndikimi shkatërrues i Uraganit Katrina në vitin 2005 nënvizoi më tej rolin kritik të biodiversitetit në qëndrueshmërinë e ekosistemit. Humbja e biodiversitetit bregdetar, duke përfshirë ligatinat dhe mangrovët, kishte dobësuar ndjeshëm mbrojtjen natyrore nga përmbytjet, duke

përkeqësuar dëmet e shkaktuara nga uragani. Kjo katastrofë nxori në pah pasojat e prekshme dhe reale të humbjes së biodiversitetit, duke demonstruar se si ekosistemet e degraduara mund të rrisin ndjeshmërinë ndaj fatkeqësive që lidhen me klimën.

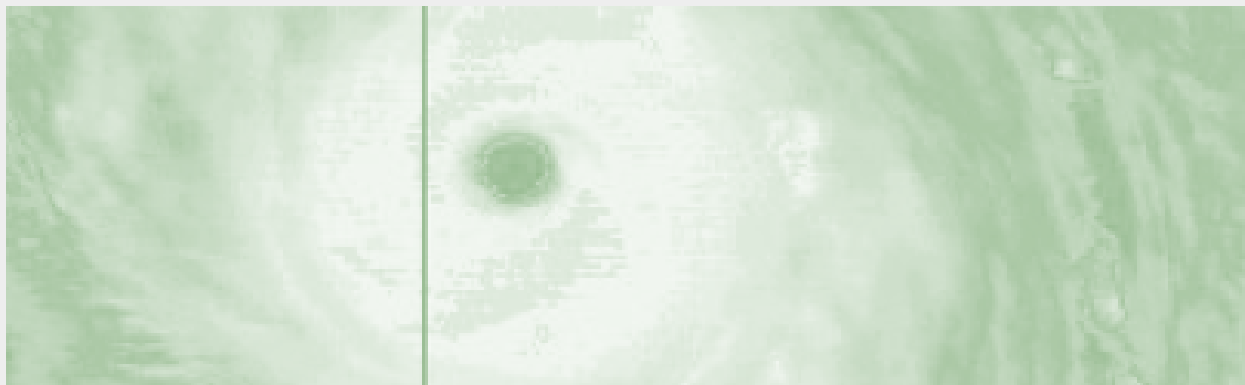

Fig. 11: Uragani Katrina, 29 gusht 2005

19. Mack, Richard N., etj. "Pushtimet Biotike: Shkaqet, Epidemiologjia, Pasojat Globale dhe Kontrolli." *Ecological Applications* 10, nr. 3 (2000): 689–710.
20. Vlerësimi i Ekosistemit të Mijëvjeçarit. Ekosistemet dhe Mirëqenia Njerëzore: Sinteza e Biodiversitetit. Uashington, DC: Instituti Botëror i Burimeve, 2005.
21. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Protokoll i Kartagjenës për Biosigurinë i Konventës për Diversitetin Biologjik: Teksti dhe Shtojcat. Montreal: Sekretariati i CBD-së, 2000. Kombet e Bashkuara . Plani i Zbatimit i Johannesburgut.
22. Samiti Botëror për Zhvillim të Qëndrueshëm (Johanesburg, 2002). Qasur më 5 shkurt 2025. https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf.
23. Qeveria e Kosovës . Strategjia Kombëtare dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin (NBSAP) 2011-2020. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/08/Eng-SAPB-2016-2020.pdf>.

Së bashku, këto ngjarje ilustrojnë një kalim nga angazhimet e gjera në strategji më operacionale dhe të synuara për mbrojtjen e biodiversitetit, duke theksuar ndërlidhjen e shëndetit mjedisor, qëndrueshmërisë ndaj klimës dhe mirëqenies njerëzore.

3.2.1.6 Kornizat e biodiversitetit dhe klimës konvergojnë 2010-2020

Evolucioni i kornizave globale të biodiversitetit është shënuar nga momente të rëndësishme që pasqyrojnë një njohje gjithnjë e më rritje të ndërlidhjes midis biodiversitetit, klimës dhe zhvillimit të qëndrueshëm. Në vitin 2010, kornizat e biodiversitetit dhe ndryshimeve klimatike filluan të konvergojnë dukshëm, duke pranuar se adresimi i të dy krizave së bashku do të ishte thelbësor për qëndrueshmërinë globale mjedisore. Ky ndryshim u përforcua nga miratimi i Protokollit të Nagojës në Konventën për Diversitetin Biologjik (CBD), i cili u bë ligjërishit i detyrueshëm për vendet ratifikuese. Protokollu u përqendrua në aksesin në burimet gjenetike dhe ndarjen e drejtë të përfitimeve, duke siguruar një mekanizëm më të fortë për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të biodiversitetit, ndërsa gjithashtu avancoi objektivat e CBD-së [24].

Pas kësaj, Plani Strategjik për Biodiversitetin 2011-2020, i miratuar në COP 10, vendosi një kornizë jo-detyruese që synonte ndalimin e humbjes së biodiversitetit deri në vitin 2020. Ky plan përfshinte 20 objektiva globale të biodiversitetit, të njohura si Objektivat Aichi, të cilat u hartuan për të udhëhequr vendet në përpjekjet e tyre të ruajtjes. Objektivat theksonin fusha kyçe si ruajtja e habitateve, përdorimi i qëndrueshëm i burimeve dhe integrimi i biodiversitetit në të gjithë sektorët. Megjithatë, pavarësisht objektivave ambicioze, shumë prej këtyre objektivave nuk u përmbushën, duke theksuar nevojën për veprime më të fuqishme [25].

Në vitin 2012, krijimi i Platformës Ndërqeveritare Shkencë-Politikë mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES) forcoi më tej kuadrin global të biodiversitetit. IPBES u bë një platformë thelbësore për sintetizimin e njohurive shkencore dhe ofrimin e këshillave politike mbi çështjet e biodiversitetit, duke lidhur shkencën me veprimin për të nxitur vendimmarrje dhe qeverisje më të mirë [26].

Fig. 12: Shkëmbinjtë koralorë globalisht pësuan zbardhje masive për shkak të rritjes së temperaturave të oqeanit, me humbjen e 50% të mbulesës koralore në disa rajone. Në vitet 2014-2015, shkëmbinjtë koralorë globalë pësuan zbardhje masive për shkak të rritjes së temperaturave të oqeanit, me humbjen e disa rajoneve deri në 50% të mbulesës koralore. Kjo ngjarje nxori në pah nevojën urgjente për veprime të integruara për klimën dhe biodiversitetin, duke kontribuar në miratimin e OZHQ-ve në vitin 2015, veçanërisht ato që adresojnë veprimet për klimën (OZHQ 13) dhe jetën nën ujë (OZHQ 14).

24. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik, Protokoll i Nagojës për Qasjen dhe Ndarjen e Përfitimeve: Një Përmbledhje (Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2011), <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>.
25. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik, Plan i Strategjik për Biodiversitetin 2011-2020 dhe Objektivat Aichi (Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2010), <https://www.cbd.int/sp/targets/>.
26. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES), IPBES: Rreth Nesh, aksesuar më 5 shkurt 2025, <https://ipbes.net/about>.

Në vitin 2015, miratimi i Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) të Kombeve të Bashkuara, veçanërisht OZHQ 15, i cili përqendrohet në jetën në tokë, menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve dhe reduktimin e humbjes së biodiversitetit, përfaqësoi një angazhim të madh jo-detyrues. Vende, si Kosova, e kanë përfshirë OZHQ 15 në strategjitë e tyre mjedisore, megjithëse mbeten sfida në forcimin institucional dhe ndërgjegjësimin publik [27].

Deri në vitin 2019, u shfaq një valë e re aktivizmi rinor dhe ndërgjegjësimi global, me brezat e rinj që kërkonin veprime më agresive ndaj biodiversitetit dhe krizave klimatike, duke e shtyrë më tej axhendën për ruajtjen e biodiversitetit global në qendër të vëmendjes. Ky ndryshim tregon se si kornizat globale po bëhen gjithnjë e më të ndërlidhura, duke evoluuar nga protokollet ndërkombëtare detyruese në qëllime më të gjera dhe më gjithëpërfshirëse të qëndrueshmërisë [28].

Fig. 13: Lorie Shaull. Pjesëmarrës në Marshimin për Shkencën në Saint Paul, Minnesota. 22 prill 2017. Fëmijët duan drejtësi klimatike. Fotografi. Valë të reja ndërgjegjësimi dhe aktivizmi rinor.

27. Kombet e Bashkuara, Transformimi i Botës Sonë: Axhenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm (Nju Jork: Kombet e Bashkuara, 2015), <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
28. Greta Thunberg, Fjala e plotë e Greta Thunberg në Samitin e OKB-së për Veprimin Klimatik 2019, filmuar më 23 shtator 2019, në Kombet e Bashkuara, New York, NY, Video në YouTube, 4:53, postuar nga "Guardian News", 23 shtator 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=eZq6F5RkSno>.

3.2.1.7 Përsheptimi i veprimeve ligjore dhe politike 2020 - 2024

2020: + 1,54°C NGROHJA GLOBALE
 8.16 MILIARDË BANORË
 -80% Humbje e Biodiversitetit (-%)

Periudha nga viti 2020 e tutje shënon një epokë të veprimeve të përsheptuara ligjore dhe politike në kornizat globale të biodiversitetit, të nxitura nga njohja gjithnjë e më e madhe e rolit kritik të biodiversitetit në ruajtjen e shëndetit planetar. Në vitin 2020, u prezantua Korniza Globale e Biodiversitetit (GBF) Pas vitit 2020, duke vendosur udhëzime detyruese që synojnë adresimin e kërcënimeve të biodiversitetit me objektiva ambicioze që shtrihen deri në vitin 2050. Korniza thekson mekanizmat e përforcuar të zbatimit për të siguruar progres të matshëm. Vende si Kosova janë përshtatur me kornizat e biodiversitetit të BE-së, duke u përqendruar në restaurimin e ekosistemit, monitorimin e treguesve të biodiversitetit dhe integrimin e prioriteteve

të ruajtjes në politikën kombëtare [29,30].

Urgjenca e ruajtjes së biodiversitetit u nënvizua nga raporti i IPBES, i cili zbuloi se gati një milion specie janë në rrezik zhdukjeje për shkak të aktiviteteve njerëzore. Po atë vit, pandemia COVID-19 nxori në pah lidhjen e drejtpërdrejtë midis shkatërrimit të habitatit dhe shfaqjes së sëmundjeve zoonotike, duke theksuar se si humbja e biodiversitetit mund të ketë ndikime të thella në shëndetin global. Ndërsa izolimet ulën përkohësisht aktivitetin njerëzor, ato gjithashtu paraqitën sfida të reja për ruajtjen e natyrës, duke përfshirë mungesat në fonde dhe rritjen e shfrytëzimit të paligjshëm të burimeve natyrore [31,32].

Në vitin 2021, raporti i përbashkët i vlerësimit IPBES-IPCC ofroi njohuri kritike mbi ndërlidhjen midis biodiversitetit dhe ndryshimeve klimatike. Megjithëse jo detyrues, ky raport ofroi të dhëna të vlefshme për politikëbërësit, përfshirë në Kosovë, duke informuar strategjitë që adresojnë si qëndrueshmërinë ndaj klimës ashtu edhe ruajtjen e biodiversitetit. Shpallja e zhdukjes së kaçurrelës me sqep të hollë, specia e parë e shpendëve nga Evropa kontinentale, Afrika e Veriut dhe Azia Perëndimore që u shpall e zhdukur, shërbeu si një kujtesë e fortë e pasojave të pakthyeshme të përpjekjeve të pamjaftueshme të ruajtjes [33,34].

EXTINCTION OF SLENDER-BILLED CURLEW, IS THE FIRST FROM THE MAINLANDS OF EUROPE, NORTH AFRICA AND WEST ASIA TO BE DECLARED WIPED OUT

29. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Drafti i Parë i Kornizës Globale të Biodiversitetit Pas vitit 2020. Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2021. <https://www.cbd.int/doc/c/abb5/591f/2e46096d3f0330b08ce87a45/wg2020-03-03-en.pdf>
30. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Strategjia e Biodiversitetit për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Luksemburg: Zyra e Publikimeve e Bashkimit Evropian, 2020. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
31. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). Raporti i Vlerësimit Global mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit: Përmbledhje për Politikëbërësit. Bonn: Sekretariati i IPBES, 2019. <https://ipbes.net/global-assessment>
32. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). Parandalimi i Pandemisë së Ardhshme: Sëmundjet Zoonotike dhe Si të Ndërpritet Zinxhiri i Transmetimit. Nairobi: UNEP, 2020. <https://www.unep.org/resources/report/preventing-future-zoonotic-disease-outbreaks>
33. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES) dhe Paneli Ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike (IPCC). Biodiversiteti dhe Ndryshimet Klimatike: Rezultati Shkencor i Punëtorisë së Bashkë-Sponsorizuar IPBES-IPCC. Bonn: IPBES dhe IPCC, 2021. <https://ipbes.net/events/ipbes-ipcc-co-sponsored-workshop-biodiversity-and-climate-change>
34. BirdLife International. Kaçurrela sqehohollë (*Numenius tenuirostris*): Fletëpalosje me fakte mbi speciet. Kembrixh: BirdLife International, 2021. <https://www.birdlife.org/> (rregulloni lidhjen nëse citoni një raport ose fletë faktesh specifike).

Momenti vazhdoi me miratimin e GBF-së Post-2020 në COP 15 në vitin 2022, e cila, megjithëse jo detyruese, vendosi objektiva ambicioze për vitet 2021–2030, duke përfshirë objektivin 30x30 - që synon të mbrojë 30% të tokës dhe oqeanëve të planetit deri në vitin 2030. Kosova, ndërsa nuk është nënshkruese e drejtpërdrejtë, indirekt përputhet përmes politikave mjedisore të BE-së. Angazhimet financiare arritën në 200 miliardë dollarë në vit nga burime publike dhe private për të mbështetur iniciativat që lidhen me biodiversitetin [35].

\$200
MILIARD/VJET (USD)
 MOBILIZIM I TË PAKTËN
 \$200 MILIARDË NË VIT
 NGA BURIME PUBLIKE
 DHE PRIVATE PËR
 FINANCIME TË LIDHURA ME
 BIODIVERSITETIN - OBJEKTIVI
 I GBF-SË, COP15

Deri në vitin 2024, në COP 16, bota përballet me një humbje të përshkallëzuar të biodiversitetit mes rritjes së temperaturave globale, tani në 1.54°C mbi nivelet para-industriale, dhe një popullsi njerëzore që tejkalon 8.16 miliardë. Frekuenca në rritje e zjarreve në pyje, shpyllëzimit dhe zhdukjes së specieve - që kontribuojnë në një humbje të vlerësuar prej 80% të biodiversitetit global - nënvizon nevojën urgjente për veprime transformuese për të ndaluar dhe përmbysur rënien e biodiversitetit [36,37].

3.2.1.8 Perspektiva e ardhshme

Duke parë drejt së ardhmes, perspektiva për biodiversitetin global paraqet sfida kritike dhe mundësi për ndryshime transformuese. Deri në vitin 2030, parashikimet sugjerojnë se deri në 85% të biodiversitetit mund të jetë në rrezik nëse tendencat aktuale në shkatërrimin e habitateve, ndryshimet klimatike, ndotjen dhe mbishfrytëzimin vazhdojnë të pakontrolluara. Kjo trajektore alarmuese nënvizon nevojën urgjente për të zbatuar plotësisht objektivat e përcaktuara në Kornizën Globale të Biodiversitetit (GBF) pas vitit 2020, veçanërisht objektivin ambicioz 30x30, i cili synon të mbrojë 30% të tokës dhe oqeanëve të planetit deri në vitin 2030.

Arritja e këtij qëllimi kërkon jo vetëm zgjerimin e zonave të mbrojtura, por edhe integrimin e ruajtjes së biodiversitetit në të gjithë sektorët, nga bujqësia dhe planifikimi urban deri te financat dhe zhvillimi i infrastrukturës [38].

Lidhja midis humbjes së biodiversitetit dhe ndryshimeve klimatike do të bëhet edhe më e theksuar ndërsa temperaturat globale vazhdojnë të rriten, duke tejkaluar potencialisht prapë prej 1.5°C të vendosur në Marrëveshjen e Parisit. Frekuenca në rritje e ngjarjeve ekstreme të motit, zjarreve në pyje, thatësirave dhe përmbytjeve do të degradojë më tej ekosistemet, duke i shtyrë speciet e cenueshme drejt zhdukjes. Pa ndryshime të rëndësishme politikash, përpjekje të koordinuara ndërkombëtare dhe investime të konsiderueshme financiare, humbja e biodiversitetit parashikohet të arrijë nivele katastrofike deri në vitin 2050, me vlerësime që sugjerojnë se deri në 90% të specieve mund të përballen me rreziqe zhdukjeje. Ky skenar jo vetëm që do të kërcënonte ekuilibrin ekologjik, por edhe do të dëmtonte mirëqenien njerëzore, pasi biodiversiteti është thelbësor për sigurinë ushqimore, ujin e pastër, shëndetin dhe stabilitetin ekonomik.

Megjithatë, e ardhmja nuk është e përcaktuar ende. Dekadat e ardhshme ofrojnë një dritare kritike mundësisht për të përmbysur humbjen e biodiversitetit. Inovacionet në shkencën e ruajtjes, ekologjinë e restaurimit dhe praktikën e zhvillimit të qëndrueshëm mund të ndihmojnë në ndërtimin e qëndrueshmërisë si në sistemet natyrore ashtu edhe në ato njerëzore. Integrimi i njohurive indigjene, i shoqëruar me teknologji të përparuara si teledetektorët dhe kërkimet gjenetike, mund të përmirësojnë strategjitë e monitorimit dhe menaxhimit adaptiv. Përveç kësaj, nxitja e qeverisjes globale mjedisore përmes marrëveshjeve shumëpalëshe më të forta dhe pjesëmarrjes gjithëpërfshirëse - nga qeveritë të komunitetave lokale dhe lëvizjet rinore - mund të nxisë ndryshimet sistematike të nevojshme [39].

35. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). Gjendja e Financave për Natyrën: Koha për të Vepruar - Dyfishimi i Investimeve deri në vitin 2025 dhe Eliminimi i Flukseve Negative ndaj Natyrës. Nairobi: UNEP, 2022. <https://www.unep.org/resources/state-finance-nature-2021>.
36. Paneli Ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike (IPCC). Raporti i Gjashtë i Vlerësimit: Ndryshimet Klimatike 2023 - Raporti Sintetik. Gjenevë: IPCC, 2023. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>.
37. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Perspektiva Globale e Biodiversitetit 5. Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2020. <https://www.cbd.int/gbo5>.
38. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Korniza Globale e Biodiversitetit Kunming-Montreal: Vendimi i COP 15. Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2022. <https://www.cbd.int/gbf/>.
39. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). Raporti i Vlerësimit Global mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit: Përmbledhje për Politikëbërësit. Bonn: Sekretariati i IPBES, 2019. <https://ipbes.net/global-assessment>.

Në fund të fundit, rruga që zgjedhim sot do të përcaktojë gjendjen e biodiversitetit të planetit tonë në vitet 2030, 2050 dhe më tej. Veprimi urgjent dhe i koordinuar mbetet shpresa jonë më e mirë për të ndaluar dhe përmbysur rënien, duke siguruar një botë të lulëzuar dhe me biodiversitet për brezat e ardhshëm.

Ndërsa ecim përpara drejt një epoke të re të qeverisjes mjedisore, disa trende dhe faktorë kryesorë në zhvillim po formësojnë të ardhmen e kornizave globale të biodiversitetit.

Trendet në zhvillim që formësojnë strukturat e së ardhmes:

1. **Njohja e Ekocidit:** Një lëvizje ndërkombëtare në rritje po shtyn përpara që ekocidi - shkatërrimi në shkallë të gjerë i ekosistemeve - të njihet si krim sipas Statutit të Romës të Gjykatës Ndërkombëtare Penale (GJPN). Kjo do të rriste statusin ligjor të shkatërrimit të biodiversitetit, duke lejuar veprime ligjore ndërkombëtare kundër individëve dhe subjekteve përgjegjëse

për dëme të mëdha mjedisore. Nëse kjo lëvizje ka sukses, ajo mund të ndryshojë ndjeshëm mënyrën se si qeveritë dhe korporatat i qasen mbrojtjes dhe zbatimit të mjedisit [40].

2. **Traktati Global për Ndotjen nga Plastika:** Aktualisht janë duke u zhvilluar negociata për një traktat global që synon reduktimin e ndotjes nga plastika, një nga kërcënimet më të përhapura për biodiversitetin në mbarë botën. Plastikën ndotin oqeanet, dëmtojnë jetën e egër dhe prishin ekosistemet. Traktati në proces pasqyron një ndryshim drejt adresimit të ciklit jetësor të plastikës, nga prodhimi në asgjësim, duke promovuar njëkohësisht ekonominë rrethore. Zbatimi i tij do të ishte një hap i rëndësishëm në zbutjen e efekteve të përhapura të plastikës në ekosistemet globale [41].
3. **Kreditë e Biodiversitetit:** Në përgjigje të sfidave financiare të ruajtjes së biodiversitetit, po zhvillohen mekanizma inovativë financiarë si kreditë e biodiversitetit. Këto kredi u lejojnë bizneseve të kompensojnë ndikimin e tyre mjedisor duke investuar në projekte për mbrojtjen dhe restaurimin e biodiversitetit. Duke lidhur stimujt financiarë me ruajtjen e biodiversitetit, ky sistem në zhvillim mund të zhblokojë rrjedha të reja financimi për iniciativat mjedisore, duke nxitur pjesëmarrje të gjerë nga sektori privat [42].
4. **Zgjidhjet e Bazuara në Natyrë (NbS) dhe Kornizat Globale:** Zgjidhjet e bazuara në natyrë (NbS) janë gjithnjë e më shumë qendrore në kornizat globale të biodiversitetit, siç janë Marrëveshja e Parisit dhe Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD). NbS shfrytëzon ekosistemet natyrore për të adresuar sfida si ndryshimi i klimës dhe rreziku i fatkeqësive, duke ruajtur njëkohësisht biodiversitetin. Shembuj si restaurimi i ligatinave dhe mbjellja e pyjeve përputhen me objektivat globale për të zbutur humbjen e biodiversitetit dhe për të promovuar qëndrueshmërinë e ekosistemit. Këto zgjidhje mbështesin përfitimet afatgjata mjedisore dhe ekonomike, duke i bërë ato një strategji kyçe në arritjen e objektivave si për klimën ashtu edhe për biodiversitetin brenda kornizave globale [43].
5. **Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) dhe Integrimi i Biodiversitetit:** Biodiversiteti është thelbësor për arritjen e disa OZHQ-ve, veçanërisht OZHQ 14 (Jeta nën ujë) dhe OZHQ 15 (Jeta në tokë). Kornizat globale të biodiversitetit po integrojnë ruajtjen e biodiversitetit në sektorë si bujqësia, peshkimi dhe planifikimi urban, duke krijuar sinergji me objektiva më të gjera zhvillimi si ulja e varfërisë dhe siguria ushqimore. Përshtatja e biodiversitetit me OZHQ-të siguron që përpjekjet për ruajtjen të nxisin zhvillimin e qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës, duke e bërë atë një aspekt themelor të progresit global drejt një të ardhmeje pozitive për natyrën [44].
6. **Inovacioni Dixhital, Mjetet e Monitorimit dhe Kornizat Globale të Biodiversitetit:** Inovacionet teknologjike si imazhet satelitore, inteligjenca artificiale dhe blockchain po revolucionarizojnë monitorimin dhe qeverisjen e biodiversitetit. Këto mjete mbështesin kornizat globale si objektivat e CBD-së pas vitit 2020 duke përmirësuar gjurmimin në kohë reale, duke siguruar transparencë në financimin e ruajtjes dhe duke mundësuar pjesëmarrjen e publikut përmes shkencës qytetare. Ndërsa teknologjitë dixhitale bëhen më të integruara, ato ofrojnë mbështetje thelbësore për vendimmarrjen e bazuar në të dhëna dhe mbrojtjen më efektive të biodiversitetit brenda kornizave ndërkombëtare [45].

40. Stop Ecocide International. 2020. Ekocidi: Një krim i ri për Gjykatën Ndërkombëtare Penale. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.stopecocide.earth/>.

41. I Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). 2022. Ndotja nga Plastika. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.unep.org/resources/report/making-peace-plastics>.

42. Banka Botërore. 2020. Biodiversiteti dhe Shërbimet e Ekosistemit: Një Hyrje në Mekanizmat e Tregut për Pagesat e Shërbimeve të Ekosistemit. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.worldbank.org/en/topic/environment>.

43. Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD). 2020. Zgjidhjet e Bazuara në Natyrë për Ndryshimet Klimatike dhe Biodiversitetin. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/nbsap/nbs>.

Arsyet kryesore për përshpejtimin e kornizës:

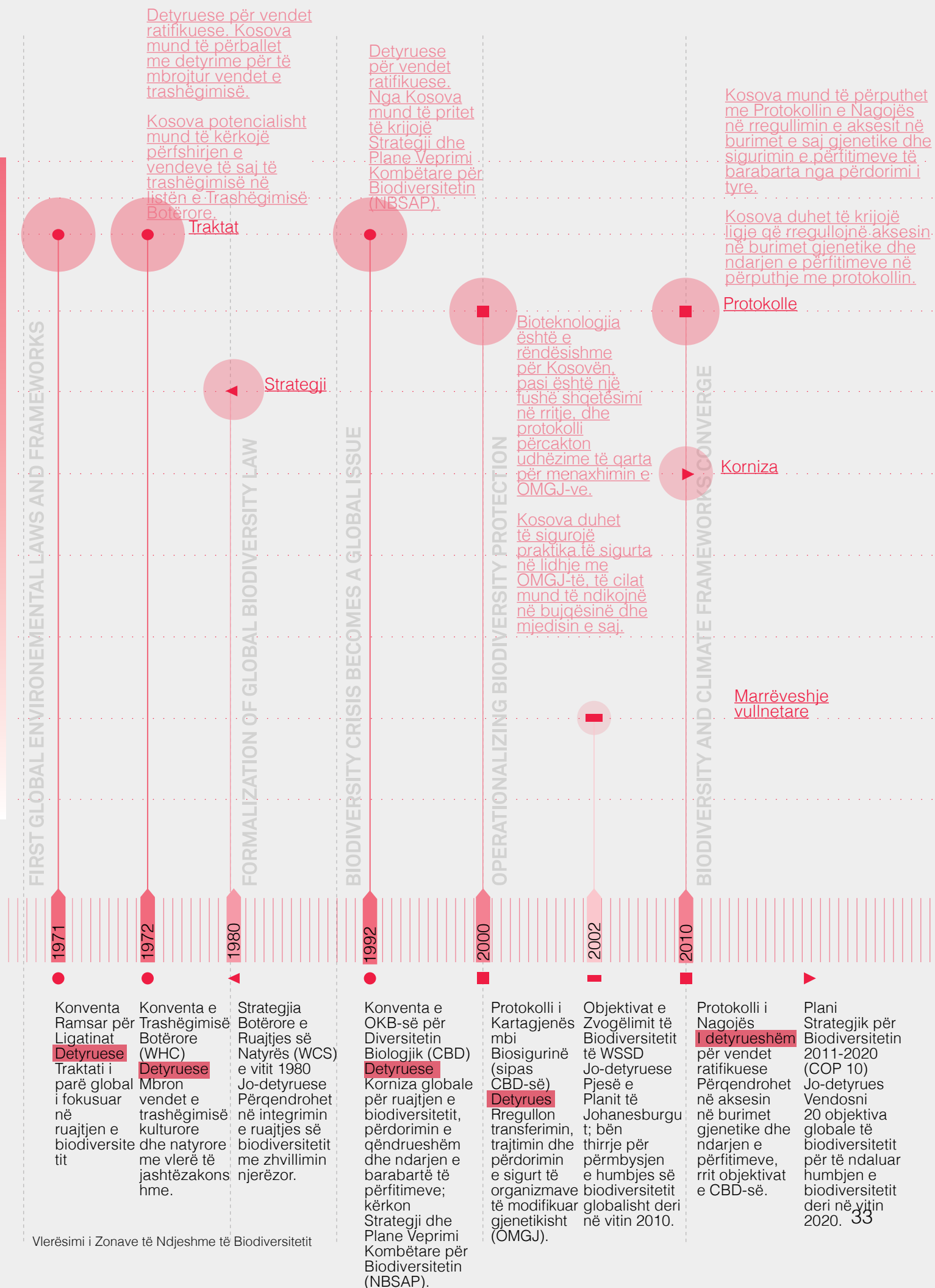
- 1. Dëshmi Shkencore:** Urgjenca e mbrojtjes së biodiversitetit nënvizohet nga raportet shkencore, siç është raporti i Platformës Ndërqeveritare të Shkencës dhe Politikës mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES) i vitit 2019, i cili paralajmëroi se gati 1 milion specie janë në rrezik zhdukjeje. Kjo humbje e paparë e specieve dhe ekosistemeve përbën një kërcënim jo vetëm për biodiversitetin, por edhe për shërbimet thelbësore që ofrojnë ekosistemet, duke përfshirë ushqimin, ujin dhe pastrimin e ajrit. Të dhëna të tilla alarmuese po i shtyjnë politikëbërësit të përshpejtojnë përpjekjet për të krijuar korniza të forta të biodiversitetit [46].
- 2. Rreziqet Ekonomike:** Një raport i vitit 2020 nga Forumi Ekonomik Botëror vlerësoi se 44 trilionë dollarë, ose 44% e PBB-së globale, është në rrezik për shkak të degradimit të natyrës dhe ekosistemeve. Raporti theksoi varësinë kritike të ekonomive nga ekosistemet e shëndetshme për burime, lëndë të para dhe shërbime. Me rreziqet ekonomike kaq të larta, shtytja për të krijuar dhe zbatuar korniza të biodiversitetit ka fituar një vull të konsiderueshëm, pasi bizneset dhe qeveritë e pranojnë se humbja e biodiversitetit nuk është vetëm një çështje mjedisore, por edhe ekonomike [47].
- 3. Presioni Publik:** Rritja e aktivizmit mjedisor, e udhëhequr nga lëvizje të tilla si “Të Premtet për të Ardhmen” dhe “Rebelimi kundër Zhdukjes”, ka sjellë vëmendjen e publikut ndaj ndërlidhjes së krizave klimatike dhe biodiversitetit. Kjo rritje e ndërgjegjësimit, e nxitur nga të rinjtë dhe komunitetet indigjene që preken drejtpërdrejt nga humbja e biodiversitetit, ka ushtruar presion në rritje mbi qeveritë për të vepruar. Kërkesa publike për korniza më të forta dhe masa më agresive është një forcë lëvizëse në përshpejtimin e ritmit të negociatave dhe zhvillimit të politikave që lidhen me biodiversitetin [48].
- 4. Sfidat Ndërkufitare:** Biodiversiteti nuk kufizohet vetëm në kufijtë kombëtarë; speciet migrojnë nëpër vende, oqeanet ndahen nga të gjitha kombet dhe ekosistemet janë të ndërlidhura. Sfidat globale, të tilla si mbrojtja e specieve migratore, ruajtja e biodiversitetit detar dhe menaxhimi i specieve pushtuese, kërkojnë veprim kolektiv. Njohja se humbja e biodiversitetit tejkalon kufijtë kombëtarë, po shtyn përpara marrëveshje më bashkëpunuese dhe shumëpalëshe që sigurojnë mbrojtje efektive dhe menaxhim të qëndrueshëm të ekosistemeve në shkallë globale [49,50].

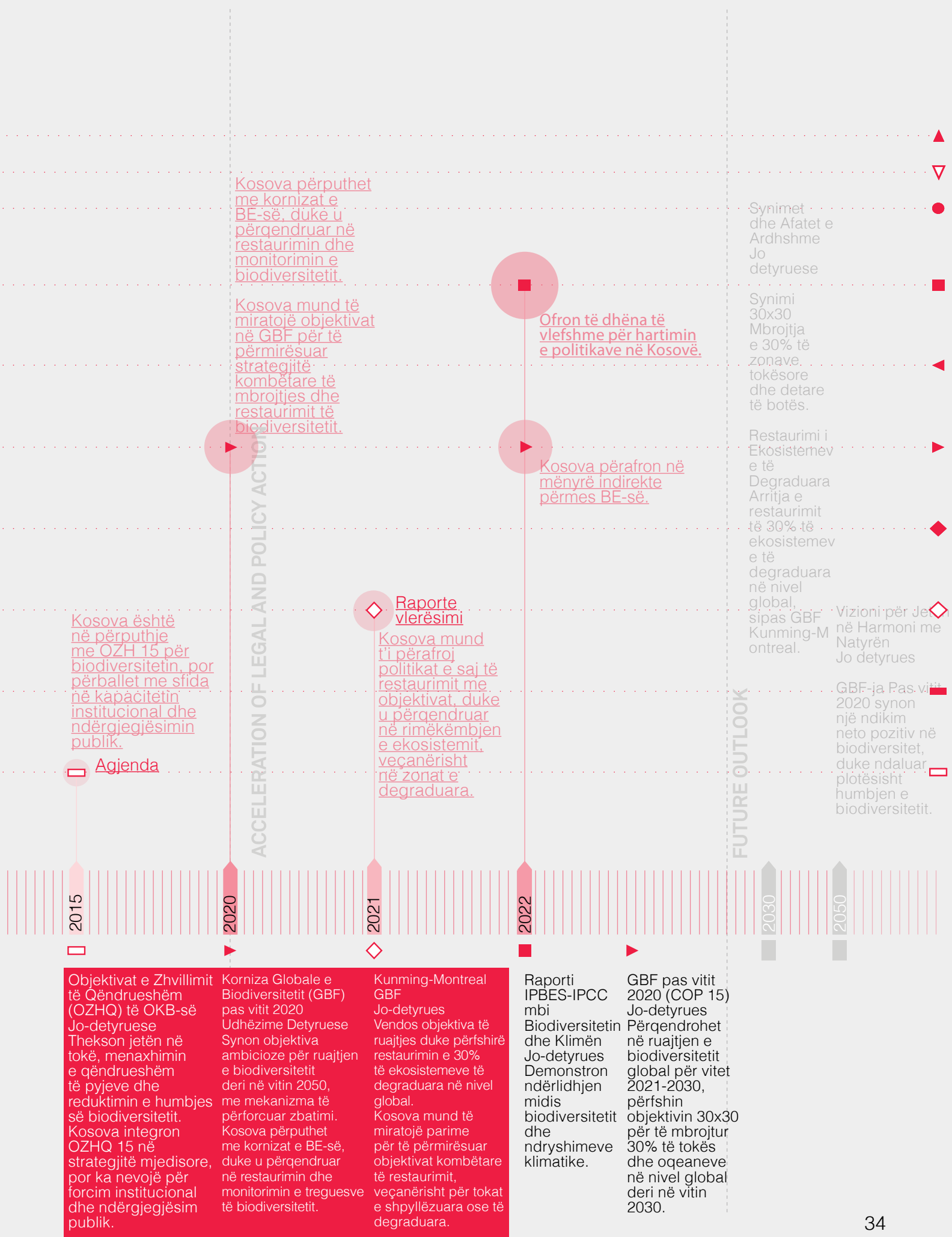
Drejt së ardhmes: Qasje të Integruara dhe Holistike

Ndërsa këto trende në zhvillim dhe faktorë kryesorë vazhdojnë të formësojnë peizazhin global të biodiversitetit, është e qartë se kornizat e ardhshme do të kërkojnë qasje të integruara dhe holistike. Këto qasje nuk duhet të adresojnë vetëm kërcënimet ndaj biodiversitetit, por edhe faktorët themelorë të degradimit të ekosistemit, siç janë prodhimi dhe konsumi i paqëndrueshëm, shpyllëzimi dhe ndryshimet klimatike.

Në vitet në vijim, do të jetë thelbësore të sigurohet që ruajtja e biodiversitetit të integrohet fort në të gjithë sektorët e qeverisjes, nga financat te bujqësia e deri te planifikimi urban. Që kornizat të jenë vërtet efektive, ato duhet të njohin vlerën e brendshme të biodiversitetit dhe rolin themelor që ai luan në mirëqenien e njerëzve dhe të planetit. Përmes bashkëpunimit të vazhdueshëm, inovacionit dhe angazhimit publik, kornizat globale të biodiversitetit shpresojmë se do të sjellin një të ardhme ku njerëzimi dhe natyra mund të lulëzojnë së bashku.

Kornizat dhe Protokollat Globale të Biodiversitetit

44. Kombet e Bashkuara. 2020. Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm: Një Plan i Përbashkët për Paqe dhe Prosperitet për Njerëzit dhe Planetin. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://sdgs.un.org/goals>.
45. Konventa mbi Diversitetin Biologjik (CBD). 2020. Inovacione Dixhitale dhe Mjete të Bazuara në të Dhëna për Monitorimin e Biodiversitetit. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/>.
46. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). 2019. Raporti Global i Vlerësimit mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://ipbes.net/global-assessment>.
47. Forumi Ekonomik Botëror (WEF). 2020. Rreziku i Natyrës në Rritje: Pse Kriza që Përfshiu Natyrën Ka Rëndësi për Biznesin dhe Ekonominë. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.weforum.org/reports/the-nature-risk-rising-why-the-crisis-engulfing-nature-matters-for-business-and-the-economy>.
48. Të Premtet për të Ardhmen. 2020. 'Lëvizja Të Premtet për të Ardhmen.' Qasur më 6 shkurt 2025. <https://fridaysforfuture.org>.
49. Rebelimi i Zhdukjes. 2020. 'Rreth Rebelimit të Zhdukjes.' Qasur më 6 shkurt 2025. <https://extinctionrebellion.uk/about>.
50. Kombet e Bashkuara. 2020. Biodiversiteti Përtej Kufijve Kombëtarë: Speciet Migratore dhe Ekosistemet Ndërkufitare. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://www.un.org/en/chronicle/article/biodiversity-beyond-national-borders>.

3.2.2 Kornizat dhe Dokumentet Globale të Biodiversitetit të Organizuara sipas Statusit Ligjor

Për secilin dokument, ne vlerësojmë rëndësinë dhe rëndësinë e tij për Kosovën sipas strukturës së mëposhtme:

3.2.2.1 Traktate dhe Konventa Detyruese

Këto marrëveshje vendosin detyrime ligjore mbi vendet nënshkruese.

1. Konventa Ramsar për Ligatinat

Data : 1971

Statusi Ligjor : Detyrues (Konventë)

Funksioni : Kornizë për Veprim

Temat e Mbuluara : Ruajtja (Ligatinat)

Përshkrim i Shkurtër : Traktati i parë global u përqendrua në ruajtjen e biodiversitetit. Ai synon të ruajë ligatinat me rëndësi ndërkombëtare.

Rëndësia për Kosovën : Kosova ka disa zona ligatinore; konventa mund ta udhëzojë Kosovën në menaxhimin dhe ruajtjen e këtyre ekosistemeve.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Detyrime të drejtpërdrejta ligjore për vendet ratifikuese. Kosova mund të përputhet me këtë traktat përmes politikave të saj të ruajtjes së ligatinave.

Përfundime Kryesore : Kosova mund ta përdorë këtë kornizë për të përmirësuar mbrojtjen e ligatinave dhe planifikimin e ruajtjes.

2. Konventa e Trashëgimisë Botërore (OBT)

Data : 1972

Statusi Ligjor : Detyrues (Konventë)

Funksioni : Kornizë për Veprim

Temat e Mbuluara : Ruajtja (Trashëgimia Kulturore dhe Natyrore)

Përshkrim i Shkurtër : Mbron vendet e trashëgimisë kulturore dhe natyrore me vlerë të jashtëzakonshme universale.

Rëndësia për Kosovën : Kosova mund të kërkojë përfshirjen e vendeve të saj të trashëgimisë në listën e Trashëgimisë Botërore.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Detyruese për vendet ratifikuese. Kosova mund të përballë me detyrime për të mbrojtur vendet e trashëgimisë.

Përfundime Kryesore : Kosova mund të aplikojë për mbrojtjen e vendeve të saj natyrore

sipas kësaj konvente, duke kontribuar në përpjekjet ndërkombëtare për biodiversitetin.

3. Konventa e OKB-së për Diversitetin Biologjik (CBD)

Data : 1992

Statusi Ligjor : Detyrues (Konventë)

Funksioni : Kornizë për Veprim, Qëllime dhe Synime Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja, Përdorimi i Qëndrueshëm dhe Ndarja e Drejtë e Përfitimeve

Përshkrim i Shkurtër : Një traktat gjithëpërfshirës global i fokusuar në ruajtjen e biodiversitetit, sigurimin e përdorimit të qëndrueshëm të komponentëve të tij dhe ndarjen e drejtë të përfitimeve nga biodiversiteti.

Rëndësia për Kosovën : Kosova në mënyrë indirekte përputhet duke integruar elementët e CBD-së në politikat kombëtare të biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Detyruese për vendet ratifikuese. Mund të pritet që Kosova të krijojë Strategji dhe Plane Veprimi Kombëtare për Biodiversitetin (NBSAP).

Përfundimet Kryesore : Kosova mund ta përshtasë planifikimin e saj të biodiversitetit me qëllimet dhe detyrimet e CBD-së.

4. Protokolli i Kartagjenës mbi Biosigurinë (sipas CBD-së)

Data : 2000

Statusi Ligjor : Detyrues (Protokoll)

Funksioni : Kornizë për Veprim

Temat e Mbuluara : Ruajtja, Bioteknologjia

Përshkrim i Shkurtër : Rregullon transferimin, trajtimin dhe përdorimin e sigurt të organizmave të modifikuar gjenetikisht (OMGJ).

Rëndësia për Kosovën : I rëndësishëm për Kosovën pasi bioteknologjia është një fushë shqetësimi në rritje, dhe protokolli përcakton udhëzime të qarta për menaxhimin e OMGJ-ve.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Detyrues për vendet që e kanë ratifikuar atë. Kosova mund të ketë nevojë të përputhet me masat e biosigurisë.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet të sigurojë praktika të sigurta në lidhje me OMGJ-të, të cilat mund të ndikojnë në bujqësinë dhe mjedisin e saj.

5. Protokolli i Nagojës

Data : 2010

Statusi Ligjor : Detyrues për Vendet Ratifikuese (Protokolli)

Funksioni : Kornizë për Veprim

Temat e Mbuluara : Përdorimi dhe Tregtia e

Qëndrueshme Përshkrim i Shkurtër : Përqendrohet në aksesin në burimet gjenetike dhe ndarjen e drejtë të përfitimeve, duke rritur objektivat e CBD-së.

Rëndësia për Kosovën : Kosova mund të harmonizohet me Protokollin e Nagojës në rregullimin e aksesit në burimet e saj gjenetike dhe sigurimin e përfitimeve të barabarta nga përdorimi i tyre.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Detyruese për vendet që e ratifikojnë atë. Kosova mund të zbatojë politika që lidhen me ndarjen e drejtë të përfitimeve nga burimet e saj gjenetike.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet të krijojë ligje që rregullojnë aksesin në burimet gjenetike dhe ndarjen e përfitimeve në përputhje me protokollin.

3.2.2.2 Korniza, Strategji dhe Plane Jo-Detyruese

Këto dokumente ofrojnë udhëzime dhe qëllime, por nuk vendosin detyrime ligjore mbi nënshkruesit.

1. Strategjia Botërore e Ruajtjes (WCS)

Data : 1980

Statusi Ligjor : Jo-Detyrues (Strategji)

Funksioni : Qëllimet dhe Objektivat Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja

Përshkrim i Shkurtër : Një strategji globale që integron ruajtjen e biodiversitetit me zhvillimin njerëzor.

Rëndësia për Kosovën : E rëndësishme pasi politikat e biodiversitetit dhe zhvillimit të Kosovës mund të përputhen me objektivat e integritetit të të dy elementëve.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Nuk ka detyrime detyruese, por mund të ndikojë në drejtimin e politikave.

Përfundimet Kryesore : Një referencë e dobishme për Kosovën për të balancuar ruajtjen e biodiversitetit me zhvillimin e qëndrueshëm njerëzor.

2. Objektivat e Reduktimit të Biodiversitetit të WSSD

Data : 2002

Statusi Ligjor : Jo-Detyrues (Plan Veprimi)

Funksioni : Qëllimet dhe Synimet Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja

Përshkrim i Shkurtër : Pjesë e Planit të Johaneshburgut, që bën thirrje për përmbysjen e humbjes së biodiversitetit globalisht deri në vitin 2010.

Rëndësia për Kosovën : Kosova mund ta përdorë këtë objektiv si referencë për të përmbysur humbjen e biodiversitetit dhe për të integruar këto qëllime në politikat kombëtare.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo ligjërish detyruese, por me ndikim për politikën dhe financimin kombëtar.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet ta përdorë këtë për të udhëhequr veprimet në ndalimin e humbjes së biodiversitetit, edhe pse afati ka kaluar.

3. Plani Strategjik për Biodiversitetin 2011-2020 (COP 10)

Data : 2010

Statusi Ligjor : Jo-Detyrues (Plani i Veprimit)

Funksioni : Qëllimet dhe Synimet Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja

Përshkrim i Shkurtër : Vendosja e 20 objektivave globale të biodiversitetit për të ndaluar humbjen e biodiversitetit deri në vitin 2020.

Rëndësia për Kosovën : Kosova mund t'i përshtasë politikat e saj të biodiversitetit me Objektivat Aichi, të cilat përfshijnë veprime specifike të ruajtjes.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo detyruese, por me ndikim të gjerë në formësimin e politikave globale të biodiversitetit.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet të synojë të përmbushë Objektivat Aichi për ruajtjen e biodiversitetit në planet e ardhshme kombëtare.

4. Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) të OKB-së Data : 2015

Statusi Ligjor : Jo-detyrues (Rend Dite)

Funksioni : Objektivat dhe Synimet Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja, Ndryshimet Klimatike, Përdorimi i Qëndrueshëm

Përshkrim i Shkurtër : Thekson jetën në tokë, menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve dhe zvogëlimin e humbjes së biodiversitetit.

Rëndësia për Kosovën : Kosova përputhet me OZHQ 15 për biodiversitetin, por përballet me sfida në kapacitetin institucional dhe ndërgjegjësimin publik.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo-detyruese, por me ndikim për politikën dhe financimin kombëtar.

Përfundimet Kryesore : Strategjitë kombëtare të Kosovës duhet të integrojnë OZHQ 15 për të përmirësuar përpjekjet dhe qeverisjen e saj për biodiversitetin.

5. Korniza Globale e Biodiversitetit (GBF) pas vitit 2020

Data : 2021

Statusi Ligjor : Udhëzime Jo-Detyruese

Funksioni : Qëllime dhe Synime Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja

Përshkrim i Shkurtër : Vendos objektiva ambicioze të biodiversitetit deri në vitin 2050 me mekanizma të përforcuar zbatimi.

Rëndësia për Kosovën : Kosova përputhet me kornizat e BE-së, duke u përqendruar në restaurimin dhe monitorimin e biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo drejtpërdrejt detyruese, por Kosova duhet të përputhet me miratimin e këtyre objektivave nga BE-ja.

Përfundimet Kryesore : Kosova mund të miratojë objektivat në GBF për të përmirësuar strategjitë kombëtare të mbrojtjes dhe restaurimit të biodiversitetit.

6. Kunming-Montreal GBF

Data : 2022

Statusi Ligjor : Jo-detyrues (Kornizë)

Funksioni : Qëllime dhe Objektiva Strategjike

Temat e Mbuluara : Ruajtja, Restaurimi i Ekosistemit

Përshkrim i Shkurtër : Vendos objektiva globale për biodiversitetin, duke përfshirë restaurimin e 30% të ekosistemeve të degraduara deri në vitin 2030.

Rëndësia për Kosovën : Kosova mund t'i miratojë këto parime për të përmirësuar objektivat kombëtare të restaurimit, veçanërisht për zonat e shpyllëzuara ose të degraduara.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo-detyruese, por me ndikim në udhëheqjen e politikave

kombëtare për restaurimin e ekosistemit.

Përfundimet Kryesore : Kosova mund t'i përshtasë politikat e saj të restaurimit me objektivat, duke u përqendruar në rimëkëmbjen e ekosistemit, veçanërisht në zonat e degraduara.

7. GBF pas vitit 2020 (COP 15)

Data : 2022

Statusi Ligjor : Jo-detyrues (Kornizë)

Funksioni : Qëllimet dhe Objektivat Strategjike

C. Temat e Mbuluara : Ruajtja, Lidhja Klimë-Biodiversitet

Përshkrim i Shkurtër : Fokusohet në ruajtjen globale të biodiversitetit deri në vitin 2030, duke përfshirë objektivin 30x30 për të mbrojtur 30% të tokës dhe oqeanëve në nivel global.

Rëndësia për Kosovën : Kosova përputhet në mënyrë indirekte me miratimin e këtyre objektiveve nga BE-ja.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo-detyruese, por me ndikim për strategjitë kombëtare të biodiversitetit përmes kornizave të BE-së.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet t'i integrojë këto objektiva globale në strategjinë e saj të biodiversitetit, duke siguruar angazhime kombëtare për mbrojtjen e tokës dhe oqeanëve.

3.2.2.3 Raportet e Vlerësimit Jo-Detyrues

Këto raporte vlerësojnë gjendjen e biodiversitetit dhe ofrojnë udhëzime, por nuk krijojnë detyrime ligjore.

1. Raporti IPBES-IPCC mbi Biodiversitetin dhe Klimën

Data : 2019

A. Statusi Ligjor : Jo-Detyrues (Raport)

B. Funksioni : Raport Vlerësimi

C. Temat e Mbuluara : Lidhja Klimë-Biodiversitet

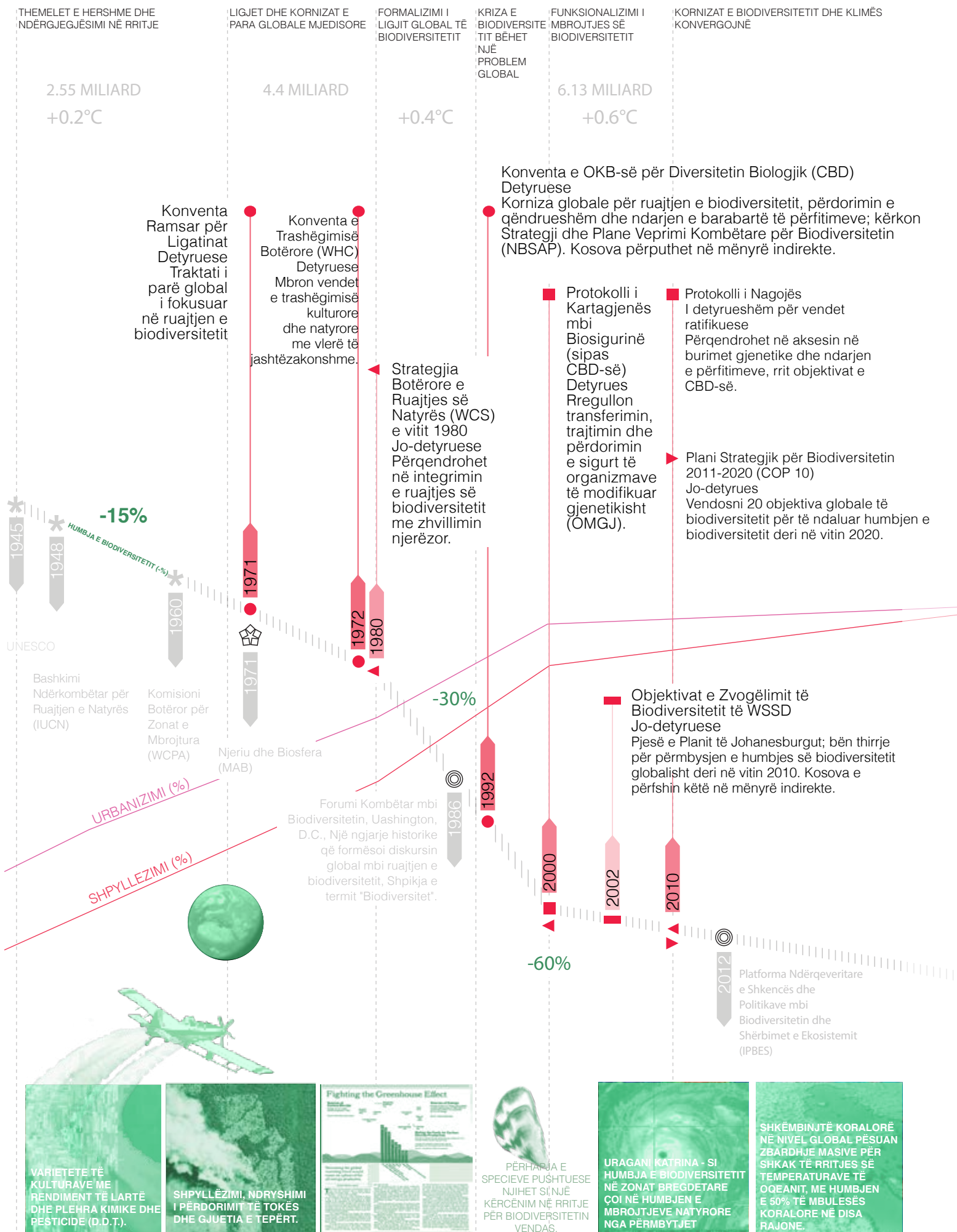
Përshkrim i Shkurtër : Eksploron ndërlidhjet midis biodiversitetit dhe ndryshimeve klimatike. Ofron të dhëna thelbësore për hartimin e politikave.

Rëndësia për Kosovën : I rëndësishëm për informimin e strategjive të klimës dhe biodiversitetit të Kosovës, veçanërisht në menaxhimin e ndikimeve klimatike në ekosisteme.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jo detyruese, por thelbësore për ndikimin në politika dhe vendime financimi.

Përfundimet Kryesore : Kosova duhet t'i përfshijë gjetjet në strategjitë e përshtatjes ndaj klimës, duke marrë parasysh rolin e biodiversitetit në qëndrueshmëri.

Kornizat dhe Protokollet Globale të Biodiversitetit

8.16 MILARD
+1.54°C

NGROHJA GLOBALE

Kunming-Montreal GBF
Jo-detyruese
Vendos objektiva të ruajtjes, duke
përfshirë restaurimin e 30% të
ekosistemeve të degraduara në
nivel global.
Kosova mund të miratojë parime
për të përmirësuar objektivat
kombëtare të restaurimit,
veçanërisht për tokat e
shpyllëzuara ose të degraduara.

Korniza Globale
e Biodiversitetit
(GBF) pas vitit
2020
Udhëzime
Detyruese
Synon objektiva
ambicioze
për ruajtjen e
biodiversitetit deri
në vitin 2050, me
mekanizma të
përfunduar zbatimi.
Kosova përputhet
me kornizat e BE-së,
duke u përqendruar
në restaurimin
dhe monitorimin
e treguesve të
biodiversitetit.

IPBES-IPCC Report on
Biodiversity and Climate
Non-Binding
Demonstrates the
interconnection between
biodiversity and climate
change; provides valuable data
for Kosovo's policymaking.

GBF pas vitit 2020 (COP 15)
Jo-detyrues
Përqendrohet në ruajtjen
globale të biodiversitetit për
vitet 2021-2030, përfshin
objektivin 30x30 për të mbrojtur
30% të tokës dhe oqeanëve
globalisht deri në vitin 2030.
Kosova përputhet në mënyrë
indirekte përmes BE-së.

UN Sustainable Development Goals (SDGs)
Non-Binding
Emphasizes life on land, sustainable forest management, and biodiversity
loss reduction.
Kosovo integrates SDG 15 in environmental strategies but needs institutional
strengthening and public awareness.

Synimet dhe Afatet
e Ardhshme
Jo detyruese

Synimi 30x30
Mbrojtja e 30% të
zonave tokësore
dhe detare të
botës.

Restaurimi i
Ekosistemeve të
Degraduara
Arritja e restaurimit
të 30% të
ekosistemeve
të degraduara
në nivel global,
sipas GBF
Kunming-Montreal.

Vizioni për Jetën
në Harmoni me
Natyrën
Jo detyrues

GBF-ja Pas vitit
2020 synon
një ndikim
neto pozitiv në
biodiversitet, duke
ndaluar plotësisht
humbjen e
biodiversitetit.

2015

2020

2021

2022

COP 16

2024

2030

2050

1 M

SPECIES AT RISK OF
EXTINCTION (IPBES)

ZHDUKJA E KAÇURRELËS
SQEPHOLLË, ËSHTË E PARA
NGA KONTINENTET E EVROPËS,
AFRIKËS SË VERIUT DHE AZIËS
PERËNDIMORE QË SHPALLET E
ZHDUKUR.

PANDEMIA COVID-19
THEKSON LIDHJEN MIDIS SHKATËRRIMIT TË HABITATIT DHE
SËMUNDJEVE ZOONOTIKE, DUKE ZVOGËLUAR PËRKOHËSISHT
AKTIVITETIN NJERËZOR, POR DUKE PËRKEQËSUAR SFIDAT E
RUAJTJES.

-80%

-85%

-90%

Përfundim

Biodiversiteti i Kosovës është i pasur dhe unik, i karakterizuar nga një shumëllojshmëri specimesh endemike dhe ekosistemesh të larmishme, nga pyjet dhe lumenjtë e saj të paprekur deri te terrenet e saj malore. Megjithatë, si shumë rajone në nivel global, Kosova përballet me një sërë presionesh mjedisore që kërcënojnë trashëgiminë e saj natyrore. Këto sfida përfshijnë fragmentimin e habitateve, praktikën e paqëndrueshme bujqësore, zbatimin e dobët të ligjeve mjedisore dhe ndikimet në rritje të ndryshimeve klimatike. Ndërsa angazhimi i Kosovës për ruajtjen e biodiversitetit është i dukshëm në përpjekje të tilla si krijimi i zonave të mbrojtura dhe iniciativat lokale të ruajtjes, mbeten boshllëqe të konsiderueshme si në kornizat ligjore ashtu edhe në ato konceptuale. Megjithatë Kosova ka bërë përparim në përafrimin e politikave të saj të biodiversitetit me rregulloret dhe standardet e BE-së, ajo ende nuk është nënshkruese zyrtare e marrëveshjeve kryesore ndërkombëtare, të tilla si Konventa e OKB-së për Diversitetin Biologjik (CBD) dhe Konventa e Trashëgimisë Botërore (WHC). Kjo mungesë e pjesëmarrjes formale në kornizat globale kufizon aksesin e Kosovës në fonde ndërkombëtare, ekspertizë teknike dhe mundësi bashkëpunimi, të cilat janë të gjitha thelbësore për rritjen e përpjekjeve për ruajtjen e biodiversitetit. Statusi ligjor i Kosovës si një vend jo-nënshkrues gjithashtu pengon aftësinë e saj për t'u integruar plotësisht me komunitetin global të biodiversitetit, veçanërisht në aksesin në burimet ndërkombëtare që mund të ndihmojnë përpjekjet e saj në mbrojtjen e biodiversitetit të saj unik.

Një nga pikat e forta të Kosovës qëndron në përpjekjet e saj lokale për ruajtjen e natyrës, të ilustruara nga mbrojtja e zonave si Malet e Sharrit dhe Parku Kombëtar Bjeshkët e Nemuna . Këto iniciativa demonstrojnë potencialin e vendit për të kontribuar në mënyrë domethënëse në ruajtjen e biodiversitetit. Megjithatë, këto përpjekje mbeten të fragmentuara dhe të pamjaftueshme pa një strategji gjithëpërfshirëse kombëtare. Integrimi i ruajtjes së biodiversitetit në sektorë më të gjerë si bujqësia, energjia dhe planifikimi urban ende mungon, dhe kapaciteti institucional për monitorimin dhe zbatimin e biodiversitetit mbetet i kufizuar.

Ekzistojnë gjithashtu mundësi të konsiderueshme për Kosovën për të përmirësuar menaxhimin e biodiversitetit. Duke forcuar kornizat e saj ligjore dhe duke u përafruar me traktatet globale të biodiversitetit, Kosova mund të hapë derën për bashkëpunim dhe mbështetje ndërkombëtare në rritje. Burimet e pasura natyrore të vendit ofrojnë mundësi për ekoturizëm, bujqësi të qëndrueshme dhe ruajtje të bazuar në komunitet, të cilat të gjitha mund të nxisin një angazhim më të madh në mbrojtjen e biodiversitetit, duke përmirësuar njëkohësisht jetesën e komuniteteve lokale.

Sfidat kryesore me të cilat përballet Kosova janë boshllëqet ligjore dhe institucionale, si dhe nevoja për të balancuar zhvillimin ekonomik me ruajtjen e ekosistemeve natyrore. Presionet ekonomike nga sektorët e infrastrukturës, bujqësisë dhe minierave shpesh bien ndesh me nevojën për të ruajtur habitatet dhe speciet. Për t'iu përgjigjur këtyre sfidave, rekomandimet kryesore për Kosovën përfshijnë:

1. **Përputhja Ligjore:** Kosova duhet të kërkojë të bëhet nënshkruese e plotë e marrëveshjeve ndërkombëtare për biodiversitetin, siç është CBD-ja, për të forcuar politikën e saj të biodiversitetit dhe bashkëpunimin ndërkombëtar.
2. **Integrimi i Politikave:** Biodiversiteti duhet të integrohet në politikat kombëtare në të gjitha fushat e energjisë, bujqësisë, zhvillimit urban dhe ndryshimeve klimatike.
3. **Kapaciteti Institucional:** Forcimi i kornizave institucionale për menaxhimin, monitorimin

dhe zbatimin e biodiversitetit është thelbësor për zbatimin me sukses të strategjive të biodiversitetit.

4. **Angazhimi i publikut:** Rritja e ndërgjegjësimit përmes fushatave edukative mund të nxisë një kulturë më të fortë të ruajtjes së biodiversitetit dhe të fuqizojë komunitetet lokale për të luajtur një rol aktiv në ruajtjen e biodiversitetit.
5. **Monitorimi dhe Mbledhja e të Dhënave:** Sistemet e përmirësuara për monitorimin e biodiversitetit dhe mbledhjen e të dhënave do ta ndihmojnë Kosovën të ndjekë progresin dhe të përmbushë objektivat ndërkombëtare, siç është objektivi 30x30 për mbrojtjen e zonave tokësore dhe detare.

Si përfundim, Kosova ndodhet në një udhëkryq në qasjen e saj ndaj ruajtjes së biodiversitetit. Ndërsa ka bërë hapa të mëdhenj drejt përafrimit të politikave të saj me standardet globale, mbeten boshllëqe të konsiderueshme në aspektin e integritetit ligjor, koordinimit sektorial dhe kapacitetit institucional. Duke i dhënë përparësi integritetit të biodiversitetit në politikat e saj kombëtare të zhvillimit, duke rritur pjesëmarrjen e saj në kornizat ndërkombëtare të biodiversitetit dhe duke forcuar përpjekjet lokale të ruajtjes, Kosova mund të luajë një rol vendimtar në lëvizjen globale të restaurimit të biodiversitetit. Biodiversiteti unik i vendit është si një aset kritik ashtu edhe një përgjegjësi urgjente; koha për të vepruar është tani për ta mbrojtur atë për brezat e ardhshëm dhe për të kontribuar në përpjekjet më të gjera globale për të ndaluar humbjen e biodiversitetit.

Referencat

Libra dhe Raporte

1. Barnosky, AD, etj. "A ka mbërritur tashmë zhdukja e gjashtë masive e Tokës?" *Nature* 471, nr. 7336 (2011): 51-57. <https://doi.org/10.1038/nature09678>.
2. Carson, Rachel. *Pranvera e Heshtur*. Houghton Mifflin, 1962.
3. Forumi i Çernobilit. *Trashëgimia e Çernobilit: Ndikimet shëndetësore, mjedisore dhe socio-ekonomike*. Vjenë: Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë Atomike, 2005.
4. Dasgupta, Partha. *Ekonomia e Biodiversitetit: Rishikimi i Dasgupta-s*. Thesari i Mbretërisë së Bashkuar, 2021.
5. Dudley, N., etj. "Zonat e Mbrojtura: Një Kornizë për Ruajtjen e Biodiversitetit." *Science* 341, nr. 6141 (2013): 1315-1317.
6. Heywood, VH, dhe RT Watson. *Vlerësimi Global i Biodiversitetit*. Kembrixh: Shtëpia Botuese e Universitetit të Kembrixhit, 1995.
7. Lenton, TM, etj. "Elementet Përmbysëse në Sistemin Klimatik të Tokës." *Procedurat e Akademisë Kombëtare të Shkencave* 105, nr. 6 (2008): 1786-1793. <https://doi.org/10.1073/pnas.0705414105>.
8. Mace, Georgina M., et al. "Objektivat dhe Treguesit e Biodiversitetit: Një Përmbledhje e Kornizave Aktuale dhe Implikimeve të tyre Politike." *Transaksionet Filozofike të Shoqërisë Mbretërore B: Shkencat Biologjike* 373, nr. 1752 (2018): 20170432. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0432>.
9. Vlerësimi i Ekosistemit të Mijëvjeçarit. *Ekosistemet dhe Mirëqenia Njerëzore: Sintezë e Biodiversitetit*. Uashington, DC: Instituti Botëror i Burimeve, 2005.
10. Noss, RF, dhe Cooperider, AY. *Ruajtja e Trashëgimisë së Natyrës: Mbrojtja dhe Rivendosja e Biodiversitetit*. Island Press, 1994.
11. Wilson, Edward O. *Biodiversiteti*. Uashington, DC: Shtëpia Botuese e Akademisë Kombëtare, 1988.
12. Wilson, Edward O. *Diversiteti i Jetës*. Kembrixh, MA: Belknap Press i Harvardit University Press, 1992.
13. Forumi Ekonomik Botëror (WEF). *Rreziku në rritje për natyrën: Pse kriza që përfshin natyrën ka rëndësi për biznesin dhe ekonominë*. 2020. <https://www.weforum.org/reports/the-nature-risk-rising-why-the-crisis-engulfing-nature-matters-for-business-and-the-economy>.

Faqet e internetit

1. Carson, Rachel. *Pranvera e Heshtur*. Houghton Mifflin, 1962. Qasur më 6 shkurt 2025. <https://archive.org/details/silent-spring>.
2. Konventa mbi Diversitetin Biologjik (CBD). "Konventa mbi Diversitetin Biologjik." 1992. Kombet e Bashkuara. <https://www.cbd.int/convention/text/>.
3. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). *Perspektiva Globale për Mjedisin (GEO-6): Planeti i Shëndetshëm, Njerëz të Shëndetshëm*. Nairobi: Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin, 2019. <https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6>.

4. UNESCO. "Programi Njeriu dhe Biosfera." Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsimin, Shkencën dhe Kulturën. 2021. <https://en.unesco.org/programme/mab>.
5. Kombet e Bashkuara. "Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm." Kombet e Bashkuara, 2015. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/>.
6. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). "Raporti i Vlerësimit Global mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit." 2019. <https://ipbes.net/global-assessment>.
7. Kombet e Bashkuara. "Transformimi i Botës Sonë: Axhenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm." Kombet e Bashkuara, 2015. <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
8. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). "Gjendja e Financave për Natyrën: Koha për të Vepruar—Dyfishimi i Investimeve deri në vitin 2025 dhe Eliminimi i Rrjedhave Negative ndaj Natyrës." Nairobi: UNEP, 2022. <https://www.unep.org/resources/state-finance-nature-2021>.
9. Kombet e Bashkuara. Konventa mbi Diversitetin Biologjik: Teksti dhe Shtojcat. Montreal: Sekretariati i Konventës mbi Diversitetin Biologjik, 2000. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>.
10. Banka Botërore. Biodiversiteti dhe Shërbimet e Ekosistemit: Një Hyrje në Mekanizmat e Tregut për Pagesat e Shërbimeve të Ekosistemit. 2020. <https://www.worldbank.org/en/topic/environment>.

Konferenca dhe Punime

1. Kombet e Bashkuara. Plani i Zbatimit i Johannesburgut. Samiti Botëror për Zhvillim të Qëndrueshëm (Johanesburg, 2002). Qasur më 5 shkurt 2025. https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf.
2. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). Parandalimi i Pandemisë së Ardhshme: Sëmundjet Zoonotike dhe Si të Ndërprihet Zinxhiri i Transmetimit. Nairobi: UNEP, 2020. <https://www.unep.org/resources/report/preventing-future-zoonotic-disease-outbreaks>.
3. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Protokollin e Nagojës për Qasjen dhe Ndarjen e Përfitimeve: Një Përmbledhje. Montreal: Konventa për Diversitetin Biologjik, 2011. <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>.

Imazhe

1. Fig. 1 : Penland, Dane A. Telekonferencë mbi Biodiversitetin, 1986. Fotografi. Imazhe historike të Smithsonian. Arkivat e Institutit Smithsonian, Njësia e Regjistrimit 371, Kutia 5. Paraqitur në TORCH, nëntor 1986.
2. Fig. 2 : Foto nga Kombet e Bashkuara. Pepin Mongockodji, Ministër i Mjedisit dhe Turizmit i Gabonit, i drejtohet Konferencës së Kombeve të Bashkuara për Mjedisin dhe Zhvillimin (UNCED). Fotografia nga Michos Tzovaras. 3 qershor 1992. Rio de Janeiro, Brazil. Foto e OKB-së, Identifikues Unik: UN7565760. <https://media.un.org/photo/en/asset/oun7/oun7565760>.
3. Fig. 3 : "Masat në Rrugët Alternative që Kontribuojnë në Objektivat e Biodiversitetit." Në Raportin Global të Vlerësimit mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit, f. 790. 2019. <https://www.ipbes.net/global-assessment>.
4. Fig. 4 : EU4Green. Bashkëpunimi përparon Strategjinë Mjedisore të Kosovës për Dekadën e Ardhshme [Imazh]. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://eu4green.eu/collaboration-advances-kosovos-environmental-strategy-for-the-next-decade/>.
5. Fig. 5 : Miller, LE "Viti Ndërkombëtar Gjeofizik 1957–58 dhe Kimia." Revista e Edukimit Kimik 34, nr. 9 (1957): 424. Ribotuar me leje. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.acs.org/education/whaticchemistry/landmarks/keeling-curve.html>.
6. Fig. 6 : Administrata Kombëtare Oqeanike dhe Atmosferike. Kurba e Keelingut. Qasur më 5 shkurt 2025. <https://www.noaa.gov/keeling-curve>.
7. Fig. 7 : "Miliona njerëz marrin pjesë në kremtimet e Ditës së Tokës në të gjithë vendin." The New York Times, 23 prill 1970.
8. Fig. 8 : "Konventa mbi Ligatinat me Rëndësi Ndërkombëtare, veçanërisht si Habitat i Shpendëve Ujorë, është miratuar nga Përfaqësuesit e 18 Kombeve, më 2 shkurt 1971", imazh, Konventa Ramsar, 1971. <https://www.ramsar.org>.
9. Fig. 9 : EO Wilson. Biodiversiteti. Uashington, DC: Shtëpia Botuese e Akademisë Kombëtare, 1988.
10. Fig. 10 : Midhja Zebër Invazive (Dreissena polymorpha). Qasur më 5 shkurt 2025.
11. Fig. 11 : Uragani Katrina, 29 gusht 2005.
12. Fig. 12 : Shkëmbinjtë koralorë në nivel global pësuan zbardhje masive për shkak të rritjes së temperaturave të oqeanit. Qasur më 5 shkurt 2025.
13. Fig. 13 : Lorie Shaull. Pjesëmarrës të Marshimit për Shkencën në Saint Paul, Minesota. 22 prill 2017.

OBJEKTIVAT EVROPIANE TË BIODIVERSITETIT

4

BASHKIMI EVROPIAN KA ZHVILLUAR POLITIKA TË FUQISHME PËR BIODIVERSITETIN, SI RRJETI NATURA 2000 DHE STRATEGJIA 2030, DUKE LIDHUR OBJEKTIVAT GLOBALE ME VEPRIMET RAJONALE. MEGJITHATË, HUMBJA E BIODIVERSITETIT MBETET SFIDË, NDËRSA KOSOVA, EDHE PSE JASHTË BE-SË, PËRAFROHET ME KËTO KORNIZA PËR TË RUAJTUR PASURINË E SAJ NATYRORE.

4. Objektivat Evropiane të Biodiversitetit

4.1 Themelet dhe Evolucionit i Diskursit Evropian mbi Biodiversitetin

Biodiversiteti nuk është vetëm një shqetësim shkencor ose mjedisor; është një aspekt themelor i peizazhit ekologjik dhe politik të Evropës. I formuar nga shekuj përdorimi të tokës, industrializimit dhe ndërhyrjeve politike, qasja e Evropës ndaj biodiversitetit është përcaktuar nga një përpjekje e vazhdueshme për të balancuar ruajtjen me zhvillimin ekonomik dhe social. Janë vendosur korniza ligjore, traktate dhe strategji për të adresuar humbjen e biodiversitetit, por sfidat mbeten ndërsa ekosistemet vazhdojnë të degradojnë. Në Ballkan, një rajon i pasur me biodiversitet dhe shtëpi e shumë specieve endemike, rreziqet janë veçanërisht të larta. Politikat mjedisore duhet të përballojnë tranzicione komplekse politike dhe ekonomike, duke i bërë përpjekjet e ruajtjes më të vështira për t'u zbatuar. Në nivel evropian, politika ambicioze si Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030 dhe Direktivat e Habitave dhe Shpendëve synojnë të ndalojnë humbjen e biodiversitetit, ndërsa marrëveshjet rajonale përpiqen të adresojnë sfida specifike lokale. Megjithatë, pavarësisht këtyre iniciativave, biodiversiteti vazhdon të bjerë, duke ngritur pyetje kritike në lidhje me efektivitetin e kornizave ekzistuese dhe tensionet midis qëllimeve të politikave dhe zbatimit në botën reale [1].

Të kuptuarit se si biodiversiteti u bë një përparësi e politikave evropiane, etapat kryesore në zhvillimin e tij ligjor dhe institucional, si dhe sukseset dhe kufizimet e përpjekjeve për ruajtje, ofron një pasqyrë të sfidave më të gjera të qeverisjes mjedisore. Kryqëzimi i kornizave ligjore, iniciativave rajonale dhe realiteteve në terren nxjerr në pah kompleksitetin e mbrojtjes së biodiversitetit në një botë që ndryshon me shpejtësi.

4.1.1 Shfaqja e biodiversitetit si një shqetësim evropian

Biodiversiteti si koncept nuk u shfaq i izoluar; ai është produkt i ndryshimit të perspektivave shkencore, lëvizjeve globale mjedisore dhe negociatave politike. Ndërsa diversiteti i jetës është vëzhguar dhe klasifikuar prej kohësh, vetëm në fund të shekullit të 20-të biodiversiteti u bë një shqetësim qendror në politikë dhe qeverisje. Ndërgjegjësimi në rritje për zhdukjen e specieve, degradimin e ekosistemit dhe pasojat e aktivitetit njerëzor në mjediset natyrore çoi në një rimendim themelor se si duhet të menaxhohet dhe mbrohet natyra [2]. Periudha e pasluftës pa ngritjen e shkencave ekologjike, duke njohur ndërvarësinë e ndërlikuar të specieve dhe ekosistemeve. Deri në vitet 1970, raporte të tilla si "Kufijtë e Rritjes" të Klubit të Romës (1972) dhe Konferenca e Stokholmit e OKB-së për Mjedisin Njerëzor (1972) sinjalizuan se degradimi mjedisor nuk ishte më një çështje lokale, por një sfidë globale që kërkonte veprim të koordinuar. Në Evropë, diskutimet e para mbi politikat rreth mbrojtjes së biodiversitetit dolën së bashku me shqetësime më të gjera mjedisore, siç është ndotja e ajrit dhe ujit. Megjithatë, pika e kthesës erdhi me Samitin e Tokës në Rio (1992), ku bashkësia ndërkombëtare miratoi Konventën për Diversitetin Biologjik (CBD) - një marrëveshje historike që për herë të parë njohu zyrtarisht biodiversitetin si një përgjegjësi të përbashkët globale. CBD përcaktoi tre objektiva kryesore: Ruajtjen e diversitetit biologjik, Përdorimin e qëndrueshëm të komponentëve të tij dhe Ndarjen e drejtë dhe të barabartë të përfitimeve që rrjedhin nga burimet gjenetike. Bashkimi Evropian luajti një rol kyç në integrimin e parimeve të CBD-së në politikat rajonale. Në përgjigje të konventës, BE miratoi Direktivën e Habitatit (1992), duke krijuar rrjetin Natura 2000, sistemin më të madh të koordinuar të zonave të mbrojtura në botë. Kjo shënoi një ndryshim nga ruajtja reaktive - mbrojtja e specieve individuale - në një qasje më holistike që përqendrohet në ekosisteme dhe habitate [3].

1. EuroNatur. "Biodiversiteti. Rasti i Ballkanit Perëndimor." 21 nëntor 2024 https://www.euronatur.org/fileadmin/docs/umweltpolitik/Biodiversitaet/EuroNatur_Biodiversity_Report_211124.pdf
2. Kati, Vasiliki, Ioannis D. Kati, dhe Ioannis P. Ioannidis. "Një vlerësim i gjendjes së planifikimit të ruajtjes në Evropë." *Conservation Biology* 37, nr. 1 (2023): 123-134. https://www.researchgate.net/publication/379663170_An_assessment_of_the_state_of_conservation_planning_in_Europe
3. Evans, David. "Ndërtimi i rrjetit Natura 2000 të Bashkimit Evropian." *Nature Conservation* 1 (2012): 11-26. <https://natureconservation.pensoft.net/article/1329/>

4.1.2 Roli Ndërmjetës i Evropës në Ruajtjen e Biodiversitetit

Roli i Evropës në ruajtjen e biodiversitetit mund të shihet si ai i një ndërmjetësi midis kornizave globale dhe politikave kombëtare. Ndërsa marrëveshjet ndërkombëtare, të tilla si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD), përcaktojnë skenën globale për mbrojtjen e biodiversitetit, Evropa ka siguruar koordinim thelbësor rajonal për të përshtatur këto objektiva të gjera me peizazhin e saj unik ekologjik dhe politik.

Në këtë rol ndërmjetës, Evropa nuk vepron plotësisht në mënyrë të pavarur nga kornizat globale, por shërben si një lidhës që përkthen qëllimet globale në politika më të lokalizuara dhe të zbatueshme. Kjo bëhet përmes traktateve rajonale si Konventa e Bernës (1979) dhe direktivave të tilla si Direktivat e BE-së për Shpendët dhe Habitatet (1979 dhe 1992), të cilat u hartuan për të siguruar që mbrojtja e biodiversitetit në Evropë të jetë në përputhje me objektivat më të mëdha globale të përcaktuara nga CBD dhe marrëveshje të tjera ndërkombëtare. Këto traktate ofrojnë angazhime ligjërish të detyrueshme për vendet evropiane për të mbrojtur speciet e rrezikuara dhe habitatet e tyre, duke nxitur bashkëpunimin ndërkufitar për ruajtjen e biodiversitetit [4,5].

Kështu, Evropa pozicionohet si një aktor thelbësor në lidhjen midis niveleve globale dhe kombëtare të ruajtjes së biodiversitetit. Duke krijuar korniza rajonale dhe zona të mbrojtura, siç është rrjeti Natura 2000, Evropa siguron që objektivat globale të biodiversitetit të pasqyrohen në veprime më specifike dhe të lokalizuara që mund të zbatohen dhe monitorohen në të gjitha shtetet anëtare.

4.1.3 Rëndësia e Biodiversitetit Evropian dhe Përfitimet e tij

Duke njohur rëndësinë ekologjike dhe ekonomike të biodiversitetit, politikat evropiane i kanë dhënë përparësi ruajtjes përmes rrjeteve të gjera të zonave të mbrojtura. Sipas vlerësimeve të fundit, Natura 2000 mbulon mbi 18% të sipërfaqes tokësore të BE-së dhe gati 10% të territorit të saj detar, duke e bërë atë rrjetin më të madh të koordinuar të zonave të mbrojtura në botë.

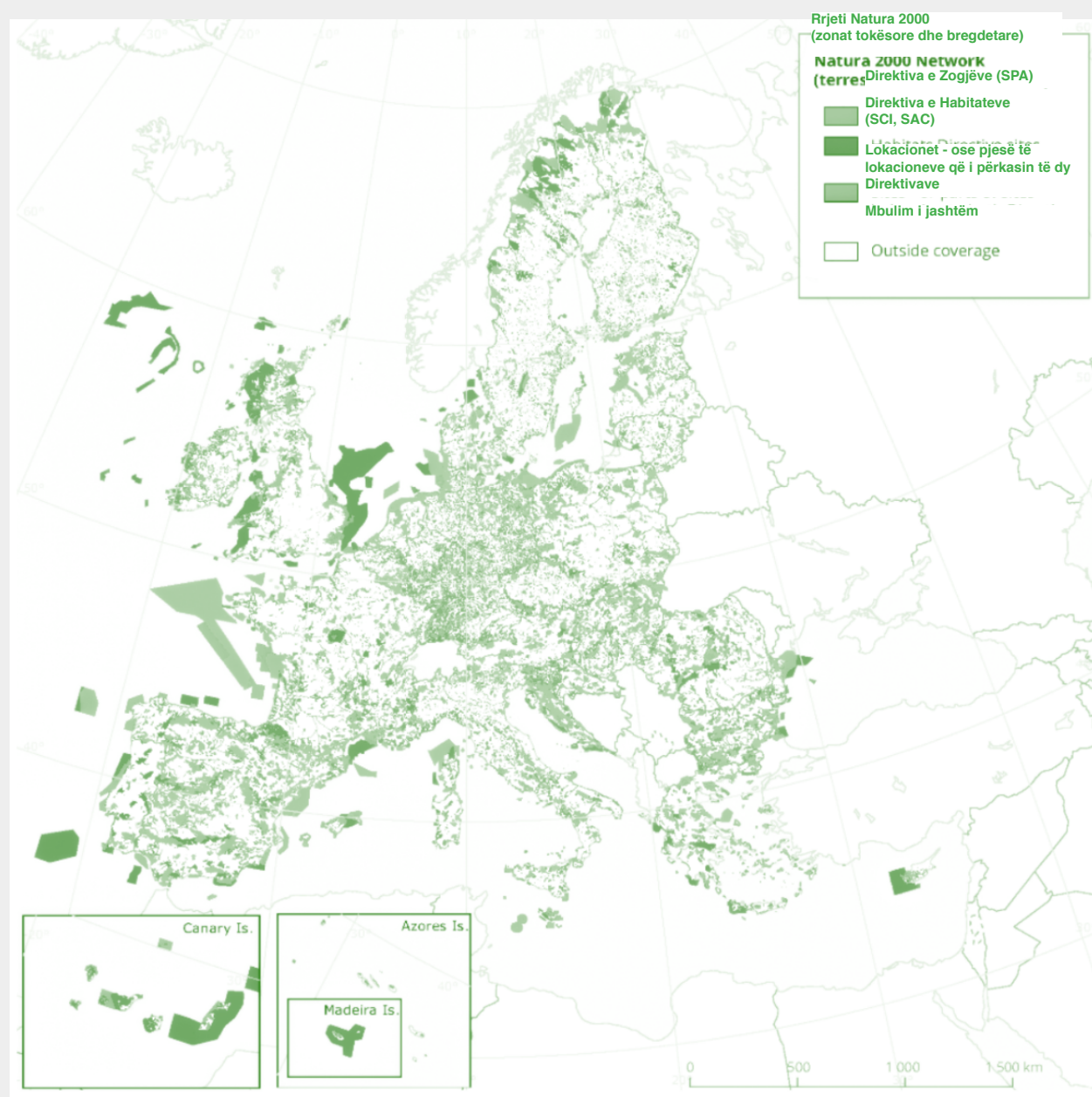
Përveç kësaj, iniciativa si Rrjeti Emerald, i cili zgjeron përpjekjet e ruajtjes në vendet jo-anëtare të BE-së, përforcon mbrojtjen e biodiversitetit në të gjithë rajonin më të gjerë evropian [6].

Përpjekjet për restaurim janë zgjeruar gjithashtu ndjeshëm, në përputhje me Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030, e cila synon të restaurojë të paktën 30% të ekosistemeve të degraduara duke rritur lidhshmërinë e habitateve dhe duke përmbysur humbjen e biodiversitetit.

Fig. 1: Wetlands International, "Figura 1: Harta e Rrjetit Natura 2000," Wetlands International (2022), aksesuar më 7 shkurt 2025, <https://europe.wetlands.org/europe-is-celebrating-30-years-of-the-natura-2000-network/>. Imazhi (2022) nxjerr në pah Rrjetin Natura 2000, i cili përfshin gati 27,000 vende tokësore dhe detare në të 27 Shtetet Anëtare të BE-së, duke mbuluar mbi 18% të sipërfaqes tokësore të Evropës dhe 9% të territoreve të saj detare. Ky rrjet luan një rol të rëndësishëm në ruajtjen e ligatinave dhe menaxhimin e qëndrueshëm, me rreth 41% të të gjitha ujërave tokësore dhe bregdetare në BE që janë përcaktuar si pjesë e vendeve Natura 2000. Disa lloje ligatinash, siç janë tokat me torfe dhe habitatet bregdetare, janë relativisht të përfaqësuara mirë brenda rrjetit. Megjithatë, mbulimi i ligatinave të vogla mbetet i kufizuar, duke nënvizuar një boshllëk në mbrojtjen e këtyre ekosistemeve jetësore. Ky imazh kap vizualisht shkallën dhe rëndësinë e Natura 2000 në ruajtjen e biodiversitetit të Evropës dhe promovimin e qëndrueshmërisë mjedisore afatgjatë. Rrjeti Natura 2000 u krijua në vitin 1992, pas miratimit të Direktivës së BE-së për Habitatet dhe Direktivës për Shpendët, me qëllim mbrojtjen e specieve dhe habitateve më të rrezikuara të Evropës duke krijuar një rrjet koherent të zonave të mbrojtura në të gjithë Bashkimin Evropian. Ky rrjet u hartua për të siguruar ruajtjen afatgjatë të biodiversitetit duke promovuar praktikatat e qëndrueshme të përdorimit të tokës dhe menaxhimit të habitateve.

Programe të tilla synojnë rikthimin e natyrës në natyrë, pyllëzimin dhe restaurimin e ligatinave kanë treguar sukses të matshëm në rritjen e popullatave të specieve dhe stabilizimin e ekosistemeve [7].

Përtej përfitimeve ekologjike, biodiversiteti luan një rol kyç në shëndetin publik dhe mirëqenien. Hapësirat e gjelbra në zonat urbane kontribuojnë në përmirësimin e cilësisë së ajrit, shëndetit mendor dhe rezistencës ndaj ndryshimeve klimatike. Duke ruajtur biodiversitetin, Evropa jo vetëm që mbron trashëgiminë e saj natyrore, por gjithashtu siguron një të ardhme të qëndrueshme për njerëzit dhe ekonominë e saj.

1. Morgera, Elisa. "Konventa e Bernës dhe Direktivat e BE-së për Shpendët dhe Habitatet." Në *Aspektet Ligjore të Ruajtjes së Specieve: Konventa e Bernës Tridhjetë Vjet Më Pas*, redaktuar nga Michael Bowman dhe Alan Boyle, botimi i 1-rë, 19-42. Londër: Routledge, 2010.
2. Caddell, Richard. "Direktiva e Habitave dhe Konventa e Bernës: Sinergjia dhe Mosfunksionimi në të Drejtën Publike Ndërkombëtare dhe të BE-së." *Revista e së Drejtës Mjedisore* 25, nr. 3 (2013): 495-527. <https://doi.org/10.1093/jel/eqt022>.
3. Tóth, Gergely, etj. "Ndryshimet në Mbulesën Pyjore në Vendet Evropiane të Natura 2000 në Periudhën 2000–2020." *Pyjet* 15, nr. 2 (2023): 232. <https://www.mdpi.com/1999-4907/15/2/232>.
4. Komisioni Evropian. "Strategjia e Biodiversitetit për vitin 2030." Qasur më 7 shkurt 2025. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.

4.1.4 Biodiversiteti në Kosovë: Një kontekst lokal brenda një kuadri evropian

Kosova, e vendosur në zemër të Ballkanit, njihet si një pikë e nxehtë e biodiversitetit, duke strehuar një larmi të gjerë specimesh endemike dhe të rrezikuara. Peizazhet e saj të larmishme, duke filluar nga terrenet malore deri te ekosistemet e ujërave të ëmbla, kontribuojnë në një trashëgimi të pasur ekologjike që është njëkohësisht e vlefshme dhe e ndjeshme. Kosova krenohet me biodiversitet të konsiderueshëm, me parqe kombëtare si Sharri dhe Bjeshkët e Nemuna, të cilat shërbejnë si habitate kritike për specie si rrëqebulli i Ballkanit, ariu i murrmë dhe shqiponja e artë.

Edhe pse Kosova nuk është shtet anëtar i BE-së, politikat e saj mjedisore ndikohen gjithnjë e më shumë nga kornizat evropiane të biodiversitetit. Vendi i ka përafruar përpjekjet e tij për ruajtjen e mjedisit me iniciativat rajonale si Konventa e Bernës dhe Rrjeti i Smeraldit, duke punuar për të krijuar zona të mbrojtura dhe strategji të menaxhimit të qëndrueshëm. Megjithatë, mbeten sfida, veçanërisht në balancimin e zhvillimit ekonomik me prioritetet e ruajtjes. Çështje të tilla si fragmentimi i habitateve, ndotja dhe financimi i pamjaftueshëm për mbrojtjen e mjedisit paraqesin pengesa të konsiderueshme [8,9].

Duke shqyrtuar qasjen e Kosovës ndaj biodiversitetit brenda kontekstit më të gjerë evropian, ky studim synon të eksplorojë se si kornizat globale dhe rajonale të ruajtjes mund të zbatohen në mënyrë efektive në nivel lokal. Të kuptuarit e politikave të biodiversitetit të Kosovës ofron një pasqyrë të sfidave dhe mundësive të ruajtjes në ekonominë në tranzicion.

4.1.5 Objektivat e Studimit

Ky studim synon të analizojë evolucionin e politikave evropiane të biodiversitetit dhe ndikimin e tyre në përpjekjet rajonale të ruajtjes, me një fokus të veçantë në Kosovë. Objektivat kryesore përfshijnë:

Hulumtimi i Zhvillimit të Kornizave Evropiane të Biodiversitetit:

- Duke shqyrtuar përparimin historik të politikave të mbrojtjes së biodiversitetit në Evropë, nga lëvizjet e hershme mjedisore deri te kornizat ligjore bashkëkohore.
- Vlerësimi i ndikimit të marrëveshjeve të mëdha.
- Vlerësimi i Ruajtjes së Biodiversitetit në Kosovë:
- Analizimi i mënyrës se si politikat evropiane të ruajtjes ndikojnë në strategjitë kombëtare të biodiversitetit dhe shkallën në të cilën Kosova përputhet me standardet mjedisore të BE-së.
- Mbledhja dhe Analiza e Dokumenteve të Politikave Evropiane
- Rishikimi i dokumenteve ligjore, planeve strategjike dhe raporteve mjedisore nga institucionet evropiane.
- Identifikimi i praktikave më të mira dhe rekomandimeve të politikave për forcimin e ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë.

Duke adresuar këto objektiva, ky studim do të kontribuojë në një kuptim më të thellë se si politikat evropiane të biodiversitetit formësojnë përpjekjet e ruajtjes në nivele të shumëllojshme

dhe si vende si Kosova mund t'i integrojnë këto korniza për të përmirësuar qeverisjen e tyre mjedisore.

5. Banka Botërore. Kosova: Një Vlerësim Gjithëpërfshirës Mjedisor. Uashington, DC: Banka Botërore, 2015. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/282361468047686579/pdf/750290ESWOP1310LIC00Kosovo0CEA0Rprt.pdf>
6. Fondacioni i Gjelbër i Ballkanit. Zhvillimi i Qëndrueshëm në Kosovë: Çështjet Kryesore Mjedisore dhe Sfidat e Politikave. Qasur më 7 shkurt 2025. https://www.balkangreenfoundation.org/uploads/files/2020/December/02/Final_Evidence_Based_Report_EEBO_eng1606913648.pdf

4.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit

Politika e biodiversitetit në Evropë ka evoluar përmes një sërë zhvillimesh ligjore, institucionale dhe strategjike, të formësuara si nga marrëveshjet ndërkombëtare ashtu edhe nga prioritetet rajonale. Disa momente kyçe përcaktojnë këtë trajektore.

4.2.1 Narrativa Historike: Evolucioni i Kornizave Evropiane të Biodiversitetit

4.2.1.1 Kornizat e hershme ligjore dhe ndërgjegjësimi (vitet 1970–1980)

Deri në vitet 1970, temperaturat globale ishin rritur me 0.3°C dhe popullsia e botës arriti në 4.4 miliardë. Kërkimet shkencore mbi ekosistemet dhe ndryshimet klimatike po zgjeroheshin, duke nxjerrë në pah rolin kritik të biodiversitetit në ruajtjen e ekuilibrit ekologjik. Themelimi i organizatave të ruajtjes së natyrës si BirdLife International dhe WWF Europe shënoi një pikë kthese në ndërgjegjësimin për biodiversitetin, duke theksuar rëndësinë e mbrojtjes së specieve dhe ruajtjes së habitateve [10,11].

Gjatë kësaj periudhe, studimet ekologjike thelluan kuptimin se si biodiversiteti mbështet stabilitetin e ekosistemit. Shkencëtarët shqyrtuan marrëdhëniet midis specieve, integritetit të habitatit dhe qëndrueshmërisë mjedisore, duke përforcuar nevojën për bashkëpunim ndërkombëtar në ruajtje. Ky grup gjithnjë e në rritje kërkimesh kontribuoi në miratimin e Konventës së Bernës të vitit 1979 mbi Ruajtjen e Faunës së Egër dhe Habiteteve Natyrore Evropiane, traktati i parë ligjor i detyrueshëm kushtuar mbrojtjes së specieve dhe ekosistemeve përtej kufijve kombëtarë. Konventa luajti një rol themelor në formësimin e politikave të ardhshme të ruajtjes dhe më vonë ndikoi në Direktivën e Habiteteve të BE-së të vitit 1992, e cila çoi në krijimin e rrjetit Natura 2000 - një sistem kyç i zonave të mbrojtura në Evropë [12,13].

Deri në vitin 1980, ngrohja globale ishte rritur me 0.4°C, dhe studimet mbi treguesit e biodiversitetit - të tilla si humbja e habitatit, tendencat e popullatës së specieve dhe cilësia e ujit - ofruan mënyra të reja për të vlerësuar shëndetin mjedisor. Kjo periudhë pa një njohje gjithnjë e më të madhe se ruajtja e habitatit ishte thelbësore për mbështetjen e biodiversitetit dhe shërbimeve të ekosistemit, duke përfshirë rregullimin e klimës dhe stabilitetin e burimeve natyrore [14].

Duke njohur rëndësinë e mjedisave detare dhe bregdetare, Evropa nisi Programin e Flamurit Blu në vitin 1985 për të promovuar standarde të larta mjedisore për plazhet dhe marinat.

Fillimisht i përqendruar në cilësinë e ujit dhe kontrollin e ndotjes, programi më vonë evoluoi për të përfshirë ruajtjen e biodiversitetit detar dhe turizmin e qëndrueshëm bregdetar, duke integruar kriteret të bazuara në shkencë në menaxhimin mjedisor. Përparimet shkencore të viteve 1970 dhe 1980 hodhën themelet për politikat moderne të biodiversitetit. Qasjet e bazuara në kërkim theksuan mbrojtjen e habitateve, monitorimin ekologjik dhe bashkëpunimin ndërkombëtar. Këto

korniza të hershme përgatitën terrenin për ligjet më të forta të ruajtjes dhe rrjetet e zonave të mbrojtura që dolën në dekadat pasuese, duke siguruar që biodiversiteti të mbetej një shtyllë qendrore e qeverisjes mjedisore evropiane [15].

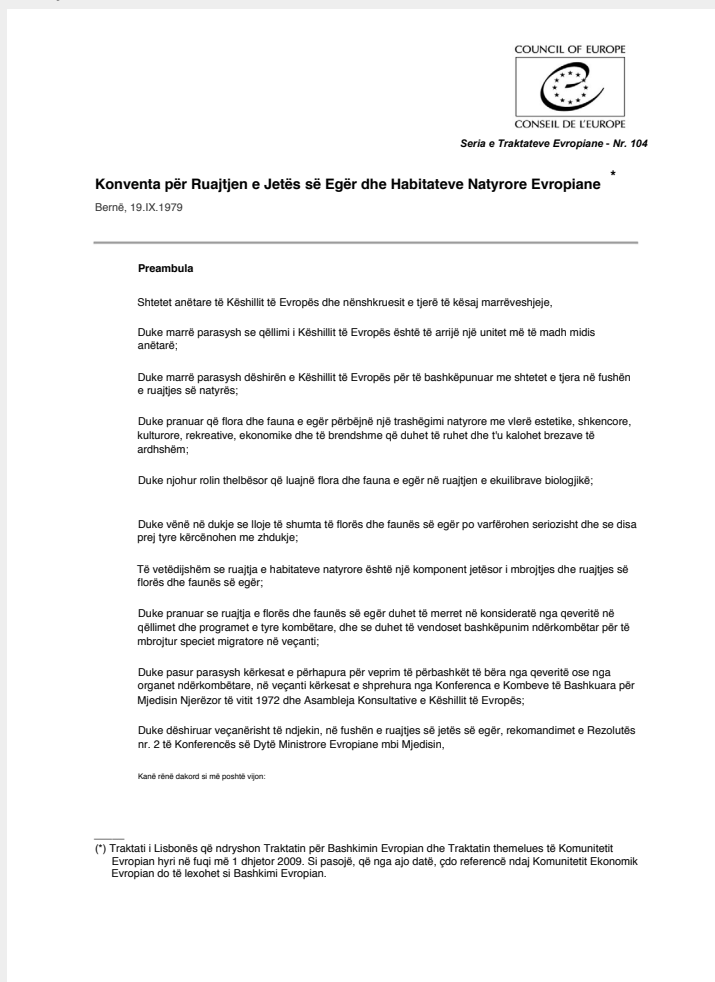

Fig. 2: Këshilli i Evropës. Konventa për Ruajtjen e Faunës së Egër dhe Habiteteve Natyrore Evropiane. Bernë, 19 shtator 1979. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://rm.coe.int/1680078aff>. Preambula e Konventës së Bernës (1979) thekson nevojën për bashkëpunim ndërkombëtar për të mbrojtur jetën e egër dhe habitatet natyrore të Evropës, duke pranuar vlerën e tyre estetike, shkencore dhe ekologjike. Ajo thekson kërcënimin e zhdukjes së specieve dhe rëndësinë e ruajtjes së habitateve natyrore. Konventa bën thirrje për integrimin e mbrojtjes së biodiversitetit në politikat kombëtare dhe thekson nevojën për veprim ndërkufitar, veçanërisht për speciet migratore. Ajo pasqyron shqetësimet globale, duke përfshirë ato të ngritura nga Kombet e Bashkuara, për përpjekje kolektive mjedisore.

1. BirdLife International. "Historia jonë." Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.birdlife.org/about/about-us/our-history>.
2. Fondi Botëror për Jetën e Egër (WWF). "Historia e WWF-së." Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.worldwildlife.org/about/history>.
3. Këshilli i Evropës. "Konventa për Ruajtjen e Jetës së Egër dhe Habiteteve Natyrore Evropiane (Konventa e Bernës)." Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.coe.int/en/web/bern-convention>.
4. Komisioni Evropian. "Direktiva e Habiteteve." Qasur më 7 shkurt 2025 https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm.
5. Sala, OE, etj. "Skenarë të biodiversitetit global për vitin 2100." Science 287, nr. 5459 (2000): 1770-1774. <https://doi.org/10.1126/science.287.5459.1770>.
6. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. "Perspektiva Globale e Biodiversitetit 2." Montreal: Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik, 2006. <https://www.cbd.int/gbo2/>.

4.2.1.2 Krijimi i Zonave të Mbrojtura dhe Angazhimet Globale (vitet 1990)

Vitet 1990 shënuan një dekadë vendimtare për ruajtjen e biodiversitetit në Evropë, të nxitur nga angazhimet rajonale dhe globale. Në vitin 1992, Bashkimi Evropian prezantoi Direktivën e BE-së për Habitatet dhe krijoi Rrjetin Natura 2000, rrjetin më të madh të zonave të mbrojtura në Evropë. Ky rrjet synonte të mbronte speciet dhe habitatet më të vlefshme të Evropës, duke mbuluar mbi 18% të sipërfaqes tokësore të BE-së dhe duke u shtrirë në rajonet kryesore detare. Ishte një zgjerim i rëndësishëm i marrëveshjeve të mëparshme, siç është Konventa e Bernës, e cila kishte hedhur themelet për strategjitë rajonale të ruajtjes. Rrjeti Natura 2000 jo vetëm që ofroi mbrojtje të fortë për ekosistemet e larmishme, por gjithashtu veproi si një model për rajonet e tjera që duhet të ndiqeshin [16].

Njëkohësisht, në vitin 1992 u miratua Konventa e OKB-së për Diversitetin Biologjik (CBD) gjatë Samitit të Tokës në Rio. CBD vendosi një kornizë globale për ruajtjen e biodiversitetit dhe Evropa i integroi qëllimet e saj në politikat rajonale. Ky angazhim ndërkombëtar ndaj biodiversitetit çoi në bashkëpunim të shtuar midis kombeve evropiane dhe komunitetit global, duke nxitur një përgjegjësi të përbashkët për ruajtjen e ekosistemeve në mbarë botën. Parimet e CBD-së ndikuan në politikat e BE-së, duke siguruar që strategjitë e ruajtjes së Evropës të përputheshin me objektivat më të gjera globale, duke forcuar kështu kornizat rajonale dhe globale të biodiversitetit [17].

Në vitin 1995, BE-ja nisi Programin LIFE, duke siguruar fonde thelbësore për projektet e ruajtjes së mjedisit në të gjithë Evropën. Programi LIFE u bë instrumental në mbështetjen e veprimeve praktike të ruajtjes, duke financuar iniciativë që synonin mbrojtjen e habitateve, restaurimin e ekosistemeve dhe adresimin e ndryshimeve klimatike. Kjo iniciativë kontribuoi ndjeshëm në përpjekjet për rimëkëmbjen e specieve dhe zbatimin e strategjive të biodiversitetit, veçanërisht në kontekstin e Rrjetit Natura 2000 [18].

Megjithatë, vitet 1990 panë edhe katastrofa mjedisore si Erika (1999), e cila ngriti alarmin për rreziqet e biodiversitetit detar. Këto tragjedi nxorën në pah nevojën urgjente për rregullore më të rrepta dhe përpjekje restaurimi për ekosistemet detare, duke theksuar më tej lidhjen midis mbrojtjes globale dhe rajonale të biodiversitetit [19].

Deri në fund të viteve 1990, fokusi i Evropës në zonat e mbrojtura, projektet e financuara dhe bashkëpunimi global kishte çuar në përfitime të prekshme në biodiversitet, duke përfshirë rikthimin me sukses të specieve si bizoni evropian. Kjo dekadë përgatiti terrenin për ruajtjen e vazhdueshme të biodiversitetit, duke i përafruar veprimet lokale me prioritetet globale [20].

1. Komisioni Evropian. *Natura 2000: Rrjeti Evropian i Vendeve të Mbrojtura*. Bruksel: Komisioni Evropian, 2000. https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm.
2. Kombet e Bashkuara. Konventa mbi Diversitetin Biologjik. Miratuar më 5 qershor 1992, Rio de Janeiro. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/convention/text/>.
3. Programi LIFE. "CINEA – Agjencia Ekzekutive Evropiane e Klimës, Infrastrukturës dhe Mjedisit. Qasur më 7 shkurt 2025. https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en.
4. Komisioni Evropian. *Derdhja e naftës në Erika: Një studim rasti në mbrojtjen e biodiversitetit detar*. Bruksel: Komisioni Evropian, 2000. https://ec.europa.eu/environment/marine/oil-spills/erika_en.htm.
5. Nechita, Iuliana, Elena Ion dhe Sorin G. Toma. "Rikthimi i bizonit evropian në Rumani: Statusi aktual dhe perspektivat e ardhshme." *Forests* 13, nr. 6 (2022): 920. <https://doi.org/10.3390/f13060920>.

4.2.1.3 Rritja e Ndërgjegjësimit Publik dhe Vlerësimeve Shkencore (vitet 2000)

Vitet 2000 shënuan një periudhë ndërgjegjësimi në rritje dhe zhvillimesh të rëndësishme politike në lidhje me biodiversitetin në Evropë. Urgjenca në rritje rreth humbjes së biodiversitetit u theksua nga një rritje prej 0.6°C e temperaturave globale dhe një humbje e vlerësuar prej 60%

e biodiversitetit deri në fillim të shekullit, duke përgatitur terrenin për veprime thelbësore si në nivel rajonal ashtu edhe global [21].

Në vitin 2000, Bashkimi Evropian filloi të intensifikojë përpjekjet e tij për të ruajtur biodiversitetin duke zbatuar më tej Direktivën e Habiteteve. Ky kuadër ligjor siguroi mbrojtje të fuqishme për speciet dhe habitatet sipas Rrjetit Natura 2000, duke siguruar që vendet evropiane t'i përmbaheshin masave ligjërish të detyrueshme të ruajtjes. Duke e përfshirë ruajtjen e biodiversitetit brenda ligjit të BE-së, direktiva vendosi themelet për veprim të koordinuar rajonal. BE-ja ndërmori një hap tjetër të madh në vitin 2001 me miratimin e Strategjisë së BE-së për Biodiversitetin deri në vitin 2010. Kjo strategji përcaktoi objektiva konkrete të ruajtjes, të tilla si ndalimi i humbjes së biodiversitetit deri në vitin 2010, dhe vendosi objektiva të matshëm për të udhëhequr përpjekjet e shteteve anëtare të BE-së. Ajo përfaqësoi qasjen e parë gjithëpërfshirëse të BE-së ndaj biodiversitetit, duke nënvizuar rëndësinë e trajtimit të krizës së biodiversitetit në një mënyrë të strukturuar dhe të përkushtuar.

Ndërkohë, derdhja e naftës Prestige në vitin 2002 shërbeu si një zile zgjimi shkatërruese për Evropën, pasi një nga katastrofat më të këqija mjedisore detare shkaktoi protestë publike dhe presion politik për mbrojtje më të forta për biodiversitetin detar. Katastrofa theksoi brishtësinë e ekosistemeve detare dhe përshpejtoi fokusin e BE-së në forcimin e mbrojtjeve mjedisore.

Mes këtyre ngjarjeve, vlerësimet shkencore si Vlerësimi i Ekosistemit të Mijëvjeçarit (MEA) në vitin 2005 luajtën një rol kritik në formësimin e politikës evropiane. MEA zbuloi gjendjen e mjerueshme të ekosistemeve globale dhe ashpërsinë e humbjes së biodiversitetit, duke i nxitur udhëheqësit evropianë të angazhohen për objektiva më agresive të restaurimit dhe mbrojtjes. Ky vlerësim gjithëpërfshirës ofroi të dhëna thelbësore që ndikuan si në politikat e BE-së ashtu edhe në ato kombëtare, duke inkurajuar një ndryshim drejt menaxhimit më të qëndrueshëm të burimeve natyrore.

Në vitin 2007, u lançua Lëvizja Countdown 2010, duke bashkuar palët e interesuara në të gjithë Evropën në një përpjekje kolektive për të ndaluar rënien e biodiversitetit. Kjo iniciativë theksoi rëndësinë e veprimit bashkëpunues midis qeverive, OJQ-ve dhe bizneseve për të përmbysur humbjen e biodiversitetit, duke u bazuar në vulltin e gjeneruar nga politikat e mëparshme të BE-së dhe vlerësimet globale [22].

Vitet 2000 u shënuan nga një njohje gjithnjë e në rritje e nevojës për veprime urgjente, me një angazhim më të madh publik dhe vlerësime shkencore që formësuan politika më të forta dhe më të synuara të ruajtjes në të gjithë Evropën. Këto zhvillime vendosën themelet për përpjekjet e ardhshme për të mbrojtur biodiversitetin në një botë gjithnjë e më të kërcënuar [23].

1. Komisioni Evropian. "Humbja e Biodiversitetit: Fakte dhe Shifra." Bashkimi Evropian, Shkurt 2004. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_04_27
2. Vlerësimi i Ekosistemit të Mijëvjeçarit. "Ekosistemet dhe Mirëqenia Njerëzore: Sintezë e Biodiversitetit." Instituti Botëror i Burimeve, 2005.
3. Komisioni Evropian. "Strategjia e BE-së për Biodiversitetin deri në vitin 2010." Komisioni Evropian, maj 2001. <https://www.eea.europa.eu/highlights/biodiversity-beyond-2010-deciding-the>

E martë, 22 maj 2007

9. Mirëpret 'Planin e Veprimit të BE-së deri në vitin 2010 e më tej', të bashkëngjitur në komunikimin e Komisionit, dhe pranon se ky është një mjet jetësor dhe mundësia e fundit për të bashkuar aktorët në Komitetin dhe Anëtarë Nivelet shtetërore mbi veprimet kryesore për të përmbushur angazhimet e vitit 2010, por duke pasur parasysh kohën e kufizuar të mbetur për zbatimin, i kërkon Komisionit të sigurojë që strukturat e nevojshme janë në vend për zbatimin e menjëhershëm të tij, dhe zbatimin efektiv në nivel Komiteti dhe Shtetet Anëtare;

10. Pranon që Plani i Veprimit do të jetë i pamjaftueshëm për të ruajtur biodiversitetin dhe për të mbështetur ekosistemin. shërbime në planin afatgjatë; mirëpret të gjitha propozimet për të nisur një debat të BE-së mbi një vizion afatgjatë si një kornizë për një politikë afatgjatë; fton Komisionin të fillojë një proces për zhvillimin e një vizioni afatgjatë i BE-së për biodiversitetin, si një kornizë për zhvillimin e mëtejshëm të politikave;

11. Në këtë kontekst, i bën thirrje Komisionit të studiojë dhe të bëjë propozime për masa praktike për të të përvetësohet kostoja e humbjes së biodiversitetit në aktivitetet që kanë një ndikim të rëndësishëm negativ në biodiversitet;

12. Mendon se e gjithë shoqëria e BE-së, përfshirë sektorët e biznesit dhe arsimin, duhet të të jetë i përfshirë në mënyrë aktive në procesin e mbrojtjes së biodiversitetit;

Fusha e politikave 1 — biodiversiteti dhe BE-ja

Habitatet dhe speciet më të rëndësishme (Objekti 1)

13. Thekson rolin jetësor që luajnë Direktivat për Shpendët dhe Habitatet në mbrojtjen e biodiversitetit të BE-së; njeh rëndësinë e përfundimit të rrjetit Natura 2000 (të krijuar sipas Direktivës së Habitatëve) në tokë dhe në det, të menaxhimit efektiv dhe financimit të përshtatshëm të rrjetit, të përdorimit të tokës, planifikim që e merr parasysh këtë dhe forcimin e koherencës, qëndrueshmërisë dhe lidhshmërisë së rrjetit, veçanërisht në dritën e ndryshimeve klimatike;

14. Thekson rëndësinë e përfshirjes në rrjetin Natura 2000 të zonave në vendet e huaja, dhe territoret që janë nën sovranitetin e shteteve anëtare të BE-së;

15. Thekson rëndësinë e masave shtesë të përqendruara në speciet e kërcënuara dhe njeh vlerën e zgjerimit të përdorimit të planeve të veprimit për speciet në këtë drejtim; thekson se statusi i ruajtjes së habitatet dhe speciet, mbrojtja e të cilave kërkohet nga Direktiva e Habitatëve duhet të rishikohen në mënyrë shkencore në intervale të rregullta;

16. Thekson nevojën për të hartuar masa të përshtatura për të promovuar biodiversitetin në shtetin e ri anëtar të BE-së. Shtetet, dhe fakti që shërbimet e ekosistemit, të tilla si mirëmbajtja e peizazheve dhe aktivitetet ekonomike, të tilla si turizmi janë të varura nga njëri-tjetri;

17. Vëren se promovimi i metodave selektive të peshkimit përbën një përparësi sepse do të kontribuojë drejt qëndrueshmërisë së peshkimit dhe ruajtjes së biodiversitetit duke zvogëluar kapjet anësore;

18. Thekson rëndësinë e biodiversitetit të lartë të rajoneve më të largëta dhe bën thirrje për miratim legjislativ masat që duhen marrë për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të tij;

19. Pranon se, ndërsa kapja dhe tregtia e kafshëve të gjalla vazhdon të paraqesë kërcënime për biodiversitetin, Evropa ka gjithashtu një numër institucioneve zoologjike dhe organizatash të tjera që po demonstrojnë përmes programeve të shumimit dhe masave të ruajtjes 'in situ' që ato kanë një rol për të luajtur në ruajtjen e mbijetesës së specieve të caktuara të rrezikuara;

20. Mirëpret qëllimin e Komisionit për të zbatuar një politikë të përbashkët detare të bazuar në një qasje ndaj oqeanëve dhe tërheq vëmendjen ndaj nevojës për ruajtjen mjedisore dhe ekologjike të oqeanet si garanci për zhvillimin ekonomik të sektorëve të tillë si peshkimi, turizmi dhe të tjerë;

Fig. 3: Bashkimi Evropian. "Gazeta Zyrtare e Bashkimit Evropian C102E/119." Plani i Veprimit i BE-së deri në vitin 2010 dhe më tej, 4 Prill 2008. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:102E:0117:0127:EN:PDF> f. 3. Plani i veprimit i BE-së i vitit 2008 dhe diskutimet përkatëse nënvizojnë urgjencën në rritje për ruajtjen e biodiversitetit në Evropë, veçanërisht në kontekstin e kornizave ligjore dhe të politikave të Bashkimit Evropian. Plani i Veprimit, i cili u pa si një mjet thelbësor për përmbushjen e detyrimeve të biodiversitetit të vitit 2010, theksoi nevojën për zbatim të menjëhershëm dhe efektiv si në nivelin e BE-së ashtu edhe në atë të Shteteve Anëtare. Megjithatë, u pranua se vetëm masat afatshkurtra do të ishin të pamjaftueshme për të mbrojtur biodiversitetin në planin afatgjatë. Si pasojë, BE-ja propozoi zhvillimin e një vizioni afatgjatë për biodiversitetin që do të udhëhiqte përpjekjet e ardhshme të politikave. Për më tepër, plani theksoi rëndësinë e sektorëve ekonomikë si biznesi, arsimi dhe turizmi në procesin e ruajtjes, duke avokuar për integrimin e konsideratave të biodiversitetit në të gjitha nivelet e shoqërisë së BE-së. Veprimet specifike përfshinin forcimin e rrjetit Natura 2000, veçanërisht përmes menaxhimit të përmirësuar, financimit të mjaftueshëm dhe rezistencës më të mirë përballë ndryshimeve klimatike. Për më tepër, u vu theksi në monitorimin e rregullt të specieve dhe habitateve dhe promovimin e metodave selektive të peshkimit për të mbrojtur biodiversitetin detar. Iniciativa bëri thirrje gjithashtu për përfshirje më të madhe të territoreve të huaja dhe njohjen e vlerës së tyre të lartë të biodiversitetit. Kjo periudhë pasqyron një moment të rëndësishëm në angazhimin në zhvillim të BE-së ndaj biodiversitetit, me njohje më të madhe të rolit të të dy kornizave të politikave si Direktivat e Shpendëve dhe Habitatëve dhe nevojën për një angazhim më të gjerë shoqëror në përpjekjet e ruajtjes.

4.2.1.4 Forcimi i Politikave dhe Bashkëpunimit Rajonal (2010–2020)

Nga viti 2010 deri në vitin 2020, korniza evropiane për ruajtjen e biodiversitetit u forcua, me vëmendje në rritje nga aktorët globalë dhe rajonalë, si dhe me një theks gjithnjë e më të madh në bashkëpunimin politik dhe shkencor.

Viti Ndërkombëtar i Biodiversitetit në vitin 2010, i shpallur nga OKB-ja, nxiti një vëmendje më të madhe publike dhe politike ndaj humbjes alarmante të biodiversitetit. Viti shënoi një shtytje globale për të përmbysur rënien e biodiversitetit, duke inkurajuar vendet evropiane të përforcojnë angazhimet e tyre kombëtare. Ky moment u mbështet më tej nga Strategjia e BE-së për Biodiversitetin deri në vitin 2020, e cila prezantoi objektiva ambicioze dhe të matshme për restaurimin e ekosistemit, uljen e humbjes së biodiversitetit dhe degradimin e ekosistemeve. Strategjia theksoi rëndësinë e infrastrukturës së gjelbër dhe shërbimeve të ekosistemit, duke promovuar një qasje holistike që merrte në konsideratë përfitimet e biodiversitetit për mirëqenien e njeriut dhe mjedisin. Ajo përfaqësonte një përpjekje më të integruar për të trajtuar humbjen e biodiversitetit brenda fushëveprimit më të gjerë të ndryshimeve klimatike dhe zhvillimit të qëndrueshëm [24].

Në vitin 2011, u krijua Rrjeti Evropian i Vëzhgimit të Biodiversitetit (EBONE) për të përmirësuar monitorimin dhe mbledhjen e të dhënave të biodiversitetit në të gjithë Evropën. Kjo iniciativë rriti bashkëpunimin shkencor, duke mundësuar ndjekje më të mirë të tendencave të biodiversitetit dhe duke ndihmuar në informimin e strategjive të ardhshme të ruajtjes. Duke përmirësuar cilësinë e të dhënave, EBONE luajti një rol kritik në vlerësimin e efektivitetit të politikave të BE-së për biodiversitetin, siç është rrjeti Natura 2000 [25].

Rezolutat e Biodiversitetit të Harkut Dinarik të vitit 2014 treguan më tej angazhimin e Evropës për bashkëpunim rajonal. Kjo marrëveshje u përqendrua në forcimin e përpjekjeve ndërkufitare për ruajtjen e natyrës në Ballkan, duke nxitur bashkëpunimin ndërkufitar midis kombeve për të mbrojtur habitatet dhe speciet kryesore në Evropën Juglindore. Kjo iniciativë theksoi rëndësinë e bashkëpunimit rajonal për ruajtjen e biodiversitetit, veçanërisht në zonat me ekosisteme të përbashkëta.

Vlerësimi Rajonal IPBES për Evropën dhe Azinë Qendrore në vitin 2018 dha rekomandime shkencore për përmirësimin e qeverisjes së biodiversitetit në rajon, duke përforcuar urgjencën e ruajtjes së ekosistemeve dhe specieve. Ky raport, i kombinuar me suksesin e vazhdueshëm të Strategjisë së BE-së për Biodiversitetin, çoi në përfshirjen e ruajtjes së biodiversitetit në Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane në vitin 2019, duke integruar biodiversitetin në veprimet klimatike dhe duke përgatitur terrenin për një tranzicion të gjelbër në të gjithë Evropën [26]. Përmes këtyre përpjekjeve, Evropa pa ndikime pozitive, të tilla si rimëkëmbja e suksesshme e specieve si bizoni evropian, i cili u rifut në rajone të ndryshme. Përveç kësaj, sistemet e përmirësuara të monitorimit lejuan ndjekjen më të mirë të tendencave të biodiversitetit, duke siguruar që masat e ruajtjes të mund të përshtateshin në mënyrë më efektive për t'iu përgjigjur sfidave specifike. Periudha 2010–2020 ishte vendimtare në forcimin e angazhimit të Evropës për mbrojtjen e biodiversitetit, duke nënvizuar nevojën kritike për bashkëpunim rajonal dhe ndërkombëtar, bashkëpunim shkencor dhe integrim politikash [27].

1. Komisioni Evropian. Sigurimi ynë i jetës, kapitali ynë natyror: Një strategji e BE-së për biodiversitetin deri në vitin 2020. COM(2011) 244 final, 2011. <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/eu-2020-biodiversity-strategy>
2. Bunce, RGH, etj. "Rrjeti Evropian i Vëzhgimit të Biodiversitetit – EBONE" Natyra e Holandës: Inventari i Mjedisit Natyror në Holandë, redaktuar nga RGH Bunce, etj., Kërkimet Mjedisore të Wageningen, 2011, f. 21–32. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/portals/european-biodiversity-observation-network-ebone>
3. Schmeller, Dirk S., et al. "Drejt një Rrjeti Modern dhe Efikas Evropian të Vëzhgimit të Biodiversitetit." Ide dhe Rezultate Kërkimore 7 (2021): e7993. https://riojournal.com/topical_collection/145/

4. "Nisma e Harkut Dinarik: Plani Pesëvjeçar (2014–2019)." Iniciativa e Harkut Dinarik, 2014.
5. Platforma Ndërqeveritare e Shkencës dhe Politikave mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit (IPBES). Raporti Rajonal i Vlerësimit IPBES mbi Biodiversitetin dhe Shërbimet e Ekosistemit për Evropën dhe Azinë Qendrore. Redaktuar nga M. Rounsevell, et al., Sekretariati i IPBES, 2018. Në dispozicion në: <https://ipbes.net/assessment-reports/eca>.

Fig. 4: "Konferenca II Parkova Dinarid , Budva , Crna "Gora , Dhjetor 2013." Parqet Dinarike . Qasur [data]. <https://parksdinarides.org/en/big-win-en/> . Si pjesë e përpjekjeve rajonale për biodiversitetin, marrëveshja "Fitorja e Madhe për Harkun Dinarik", e krijuar për herë të parë në vitin 2008, u rinovua në vitin 2013 me përfshirjen e Maqedonisë së Veriut dhe Kosovës. E miratuar në Budva më 2 dhjetor 2013, iniciativa, e zhvilluar nga WWF, IUCN dhe Ministria e Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Turizmit e Malit të Zi, angazhoi Shqipërinë, Bosnjën dhe Hercegovinën, Kroacinë, Malin e Zi, Slloveninë dhe Serbinë për të forcuar menaxhimin e zonave të mbrojtura. Gjatë pesë viteve në vijim, vendet pjesëmarrëse punuan për të integruar ruajtjen e biodiversitetit në sektorët e zhvillimit ekonomik, duke përfshirë peshkimin, pylltarinë dhe turizmin. Një objektivi kryesor ishte sigurimi i mekanizmave të qëndrueshëm të financimit për përpjekjet e ruajtjes, duke siguruar bashkëpunim rajonal afatgjatë.

4.2.1.5 Synime Ambicioze të Restaurimit dhe Sfida të Reja (2020–Tani)

Periodha nga viti 2020 deri më sot shënon një pikë kritike në përpjekjet e Evropës për të luftuar humbjen e biodiversitetit dhe degradimin e ekosistemit, me objektiva ambicioze restaurimi dhe sfida të reja në horizont. Deri në vitin 2020, ngrohja globale kishte arritur +1.54°C, me popullsinë e botës në 8.16 miliardë dhe rreth 80% të biodiversitetit të humbur. Në përgjigje të këtyre statistikave alarmante, Bashkimi Evropian prezantoi Strategjinë e tij të Biodiversitetit për vitin 2030, duke synuar të mbrojë 30% të zonave tokësore dhe detare të Evropës dhe të restaurojë ekosistemet e degraduara. Kjo strategji theksoi nevojën urgjente për të përmbysur humbjen e biodiversitetit, duke theksuar jo vetëm ruajtjen, por edhe restaurimin e ekosistemit si një qëllim qendror [29.30].

1. Komisioni Evropian. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Bruksel, 2020. Në dispozicion në: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
2. Komisioni Evropian. Propozim për një Rregullore të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit për Restaurimin e Natyrës. Bruksel, 2022. Në dispozicion në: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en.

Në të njëjtën kohë, në vitin 2020 u miratua Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës, duke krijuar një kuadër ligjor të detyrueshëm për restaurimin e ekosistemeve në të gjithë BE-në. Ky ligj përcaktoi masat për rimëkëmbjen e pikave të nxehta të biodiversitetit dhe specieve të rrezikuara, duke siguruar që përpjekjet e restaurimit të jenë ambicioze dhe të zbatueshme. Këto iniciativa binjake, Strategjia e Biodiversitetit dhe Ligji i Restaurimit të Natyrës, përgatitën terrenin për një qasje gjithëpërfshirëse dhe afatgjatë ndaj restaurimit të biodiversitetit në të gjithë Evropën [31,32].

Korniza Globale e Biodiversitetit COP 15 Kunming-Montreal në vitin 2021 përputhi objektivat ndërkombëtare dhe evropiane të biodiversitetit, duke përfunduar angazhimin e Evropës ndaj objektiveve globale të biodiversitetit. Duke siguruar që përpjekjet evropiane ishin në sinkron me strategjitë ndërkombëtare, korniza ofroi një bazë për përpjekje bashkëpunuese globale të ruajtjes [33].

Përfshirja e qytetarëve në ruajtjen e biodiversitetit gjithashtu pa një rritje të ndjeshme, me projekte të shkencës qytetare mbi biodiversitetin e ujërave të ëmbla që do të shfaqen në vitin 2022. Këto iniciativa, të cilat angazhojnë qytetarët në të gjithë Evropën në monitorimin dhe regjistrimin e biodiversitetit në lumenj, liqene dhe ligatina, kanë rritur pjesëmarrjen e publikut në përpjekjet e ruajtjes dhe kanë ndihmuar në mbledhjen e të dhënave të vlefshme për kërkime shkencore [34].

Në vitin 2023, propozimi për një Ligj për Shëndetin e Tokës trajtoi një nga shqetësimet më urgjente mjedisore të Evropës: degradimin e tokës. Duke u përqendruar në biodiversitetin dhe qëndrueshmërinë e tokës, ky ligj synonte të rivendoste ekosistemet jetësore që luajnë një rol kritik në mbështetjen e biodiversitetit dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike [35].

Duke parë përpara, Rregullorja e Restaurimit të Natyrës në vitin 2024 vazhdon axhendën ambicioze të restaurimit të Evropës duke kërkuar që Shtetet Anëtare të BE-së të restaurojnë të paktën 20% të tokës dhe detit deri në vitin 2030. Përveç kësaj, krijimi i Qendrave të Njohurive për Biodiversitetin të udhëhequra nga BE-ja nxit kërkimin dhe bashkëpunimin ndërkufitar, duke përfshirë njohuritë vendase dhe strategjitë e ruajtjes për të mbrojtur biodiversitetin e Evropës në mënyrë më efektive [36].

Këto përpjekje, nga kornizat ligjore ambicioze deri te përfshirja publike dhe bashkëpunimi ndërkufitar, pasqyrojnë angazhimin e shtuar të Evropës për restaurimin e biodiversitetit, duke adresuar sfidat aktuale dhe ato në zhvillim në ruajtjen e ekosistemeve për brezat e ardhshëm.

1. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030. Kopenhagen, 2020. Në dispozicion në: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/eu-biodiversity-strategy-for-2030-1>.
2. Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN). "Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës hyri në fuqi dje." IUCN News, gusht 2024. Në dispozicion në: <https://iucn.org/news/202408/eu-nature-restoration-law-came-force-yesterday>.
3. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. Korniza Globale e Biodiversitetit Kunming-Montreal. Montreal: Kombet e Bashkuara, 2022. <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf>
4. Komisioni Evropian. "Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë." Komisioni Evropian, 20 maj 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0381>
5. Komisioni Evropian. "Propozim për një Rregullore mbi Shëndetin e Tokës." Komisioni Evropian, Prill 2023 https://environment.ec.europa.eu/topics/soil-and-land/soil-health_en
6. Komisioni Evropian. "Ligji për Restaurimin e Natyrës: Rivendosja e Biodiversitetit të Evropës deri në vitin 2030." Komisioni Evropian, Mars 2024. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240223IPR18078/nature-restoration-parliament-adopts-law-to-restore-20-of-eu-s-land-and-sea>

Fig. 5: Bashkimi Evropian/Philippe Stirnweiss . "Seanca e votimit në Parlamentin Evropian për Ligjin e BE-së për Restaurimin e Natyrës, me eurodeputetin gjerman Terry Reintke i cili mban veshur një bluzë 'Rikthe Natyrën' në mbështetje të legjislacionit." The Brussels Times, 9 shkurt 2023. <https://www.brusselstimes.com/984203/completely-ununcomplicated-eu-shelves-the-landmark-nature-restoration-law> . Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës, pjesë e Strategjisë së Biodiversitetit 2030, mandaton restaurimin e 30% të habitateve të degraduara deri në vitin 2030, me synime të mëtejshme për vitet 2040 dhe 2050. Ai synon tokat me torfe, lumenjtë, hapësirat e gjelbra urbane dhe mbjelljen e pemëve, duke synuar të lagështojë 25% të tokave me torfe dhe të restaurojë 25,000 km lumenj. Pavarësisht mbështetjes, kundërshtimi lindi nga sektorë si bujqësia, nga frika e kufizimeve të përdorimit të tokës. Ky ligj, thelbësor për biodiversitetin dhe objektivat klimatike, është në përputhje me Kornizën Globale të Biodiversitetit Kunming-Montreal.

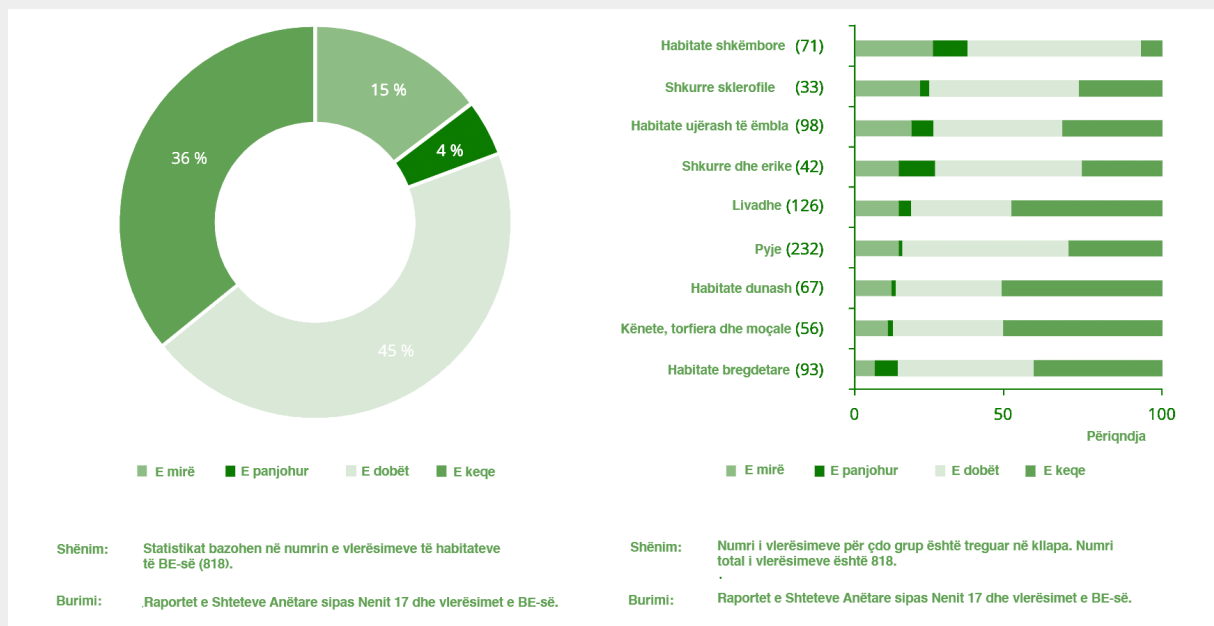

Fig. 6: Agjencia Evropiane e Mjedisit (EEA). Statusi i Ruajtjes së Habitave në Nivelin e BE-së dhe Statusi i Ruajtjes për Grup Habitatat në Nivelin e BE-së. EEA, 2020. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/conservation-status-of-habitats-at>.

4.2.1.6 Objektivat e ardhshëm për biodiversitetin evropian (2030 e më tej)

Duke parë përpara, Bashkimi Evropian ka vendosur objektiva ambicioze për biodiversitetin për vitin 2030 dhe më tej, duke shënuar një angazhim të qartë për restaurimin dhe mbrojtjen e ekosistemeve përballë sfidave të vazhdueshme mjedisore. Një objektiv kyç është Objektivi 30x30, i cili synon të mbrojë 30% të zonave tokësore dhe detare të BE-së deri në vitin 2030. Ky objektiv përputhet me objektivat globale të biodiversitetit, veçanërisht me iniciativën 30x30 të Konventës së OKB-së për Diversitetin Biologjik, të miratuar gjatë Kornizës Globale të Biodiversitetit Kunming-Montreal në vitin 2021. Duke vendosur këtë objektiv, Evropa thekson mbrojtjen dhe restaurimin e ekosistemeve kritike, duke siguruar që biodiversiteti të mbrohet për brezat e ardhshëm, ndërkohë që rrit edhe përfitimet që këto ekosisteme i ofrojnë shoqërisë, siç janë ajri i pastër, uji dhe rregullimi i klimës [37].

Në plotësim të këtij objektivi, BE-ja po punon drejt Rrjeteve të Monitorimit të Biodiversitetit, të cilat do të ofrojnë ndjekje në kohë reale të tendencave të biodiversitetit në të gjithë Evropën. Plotësisht funksionale deri në vitin 2030, këto sisteme monitorimi do të lejojnë menaxhimin adaptiv të përpjekjeve të ruajtjes, duke u mundësuar autoriteteve të marrin vendime të informuara bazuar në të dhëna të azhurnuara. Kjo iniciativë është kritike jo vetëm për matjen e progresit drejt objektivit 30x30, por edhe për të siguruar që strategjitë e restaurimit dhe mbrojtjes janë të përgjegjshme ndaj kërcënimeve ose ndryshimeve në biodiversitet [38]. Deri në vitin 2035, Evropa planifikon të zbatojë Korridore Ekologjike në Shkallë të Gjerë, të cilat do të krijojnë lidhje ndërkufitare midis zonave të mbrojtura. Këto korridore do të rrisin lidhshmërinë e habitateve, duke lehtësuar migrimin e specieve dhe duke përmirësuar qëndrueshmërinë e ekosistemit. Përpjekje të tilla janë në përputhje të drejtpërdrejtë me iniciativat globale të biodiversitetit, si objektivi i Konventës për Diversitetin Biologjik për të ndaluar fragmentimin e habitateve. Këto korridore do të ndihmojnë speciet të përshtaten me ndryshimet klimatike dhe të mbrojnë pikat e nxehta të biodiversitetit [39].

Duke parë më tej në të ardhmen, nga viti 2040 deri në vitin 2050, BE-ja parashikon restaurimin e plotë të ekosistemeve të degraduara. Iniciativat në shkallë të gjerë për rigjenerimin e natyrës së egër dhe rimëkëmbjen e ekosistemit do të synojnë restaurimin e peizazheve të Evropës, **duke kontribuar** në qëndrueshmërinë e biodiversitetit dhe duke përmbysur dëmet e shkaktuara nga dekada të shkatërrimit të habitateve. Ky qëllim afatgjatë lidhet me ambicien globale për të restauruar 350 milionë hektarë ekosisteme të degraduara deri në vitin 2030, siç është propozuar gjatë Dekadës së OKB-së për Restaurimin e Ekosistemit [40].

Përveç këtyre qëllimeve ambicioze, përpjekjet e Evropës ka të ngjarë të çojnë në ndikime të konsiderueshme pozitive. Restaurimi dhe mbrojtja e ekosistemeve do të përmirësojë shërbimet e ekosistemit, duke përfshirë pjalmimin, pastrimin e ujit dhe rregullimin e klimës. Ekosistemet e shëndetshme luajnë gjithashtu një rol jetësor në zbutjen e ndryshimeve klimatike duke sekuestruar karbonin, duke e ndihmuar Evropën të përmbushë qëllimet e saj klimatike duke ruajtur njëkohësisht biodiversitetin. Objektivi 30x30, korridoret ekologjike dhe iniciativat e restaurimit të ekosistemit janë pjesë integrale e një përpjekjeje globale më të gjerë dhe të ndërlidhur për të ndaluar humbjen e biodiversitetit dhe për të adresuar ndryshimet klimatike [41].

1. Komisioni Evropian. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Bruksel, 2020. Në dispozicion në: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
2. Agjencia Evropiane e Mjedisit. "Monitorimi i Biodiversitetit në Evropë: Një Strategji për vitin 2030." Raporti i EEA-s Nr. 15/2021, Nëntor 2021 https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
3. Parlamenti Evropian. "Rezoluta e 9 shkurtit 2023 mbi Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë." Parlamenti Evropian, 9 shkurt 2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0277_EN.html. Shih Shtojcën VII për detaje mbi korridoret ekologjike.
4. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin. "Dekada e OKB-së për Restaurimin e Ekosistemit (2021-2030)." UNEP, 2021. <https://www.decadeonrestoration.org/>
5. Agjencia Evropiane e Mjedisit (EEA). "Zbutja e Ndryshimeve Klimatike: Ulja e Emetimeve." Agjencia Evropiane e Mjedisit, 2023. <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/climate-change-mitigation-reducing-emissions>.

Strategjia e BE-së për Biodiversitetin

NJË VIZION

Deri në vitin 2050, të gjitha ekosistemet do të jenë të rikthyera, reziliente dhe të mbrojtura.

NJË QËLLIM

Të vendoset biodiversiteti i Evropës në rrugën e rimëkëmbjes deri në vitin 2030 për përfitimin e njerëzve, planetit, klimës dhe ekonomisë sonë.

KATËR SHTYLLAT

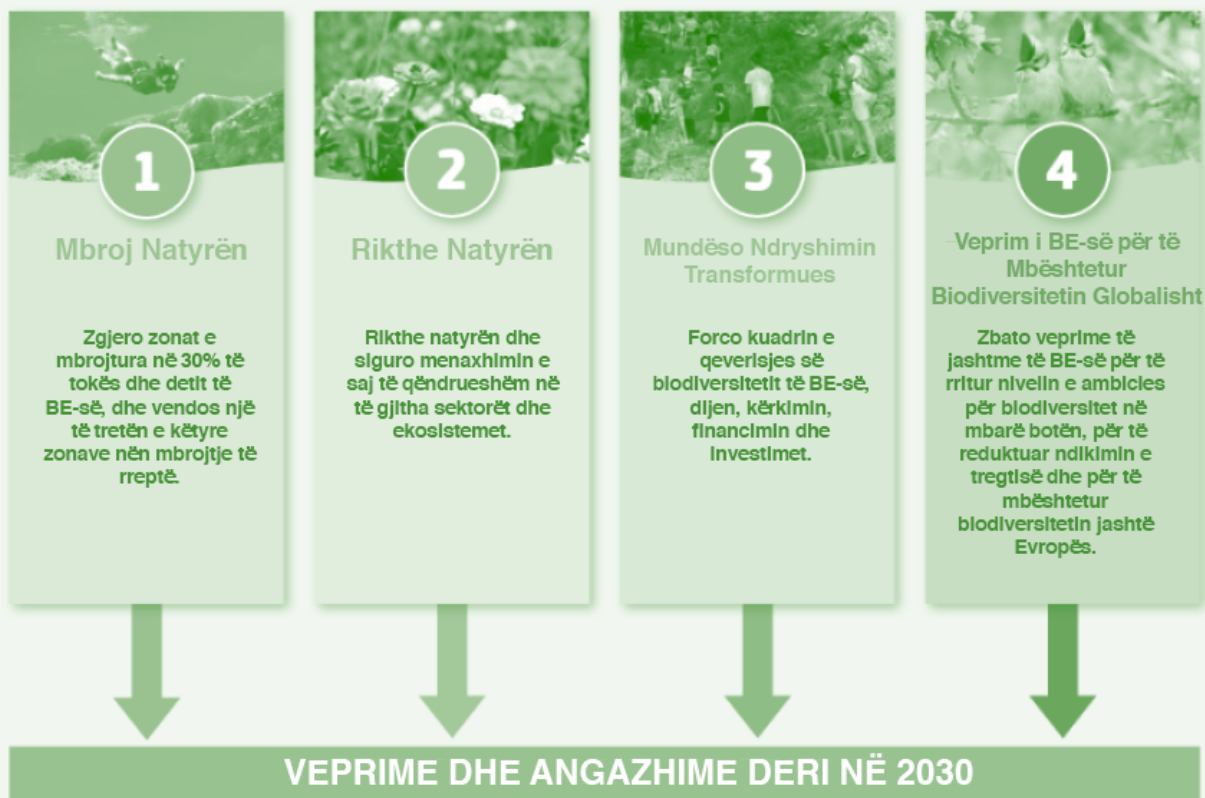
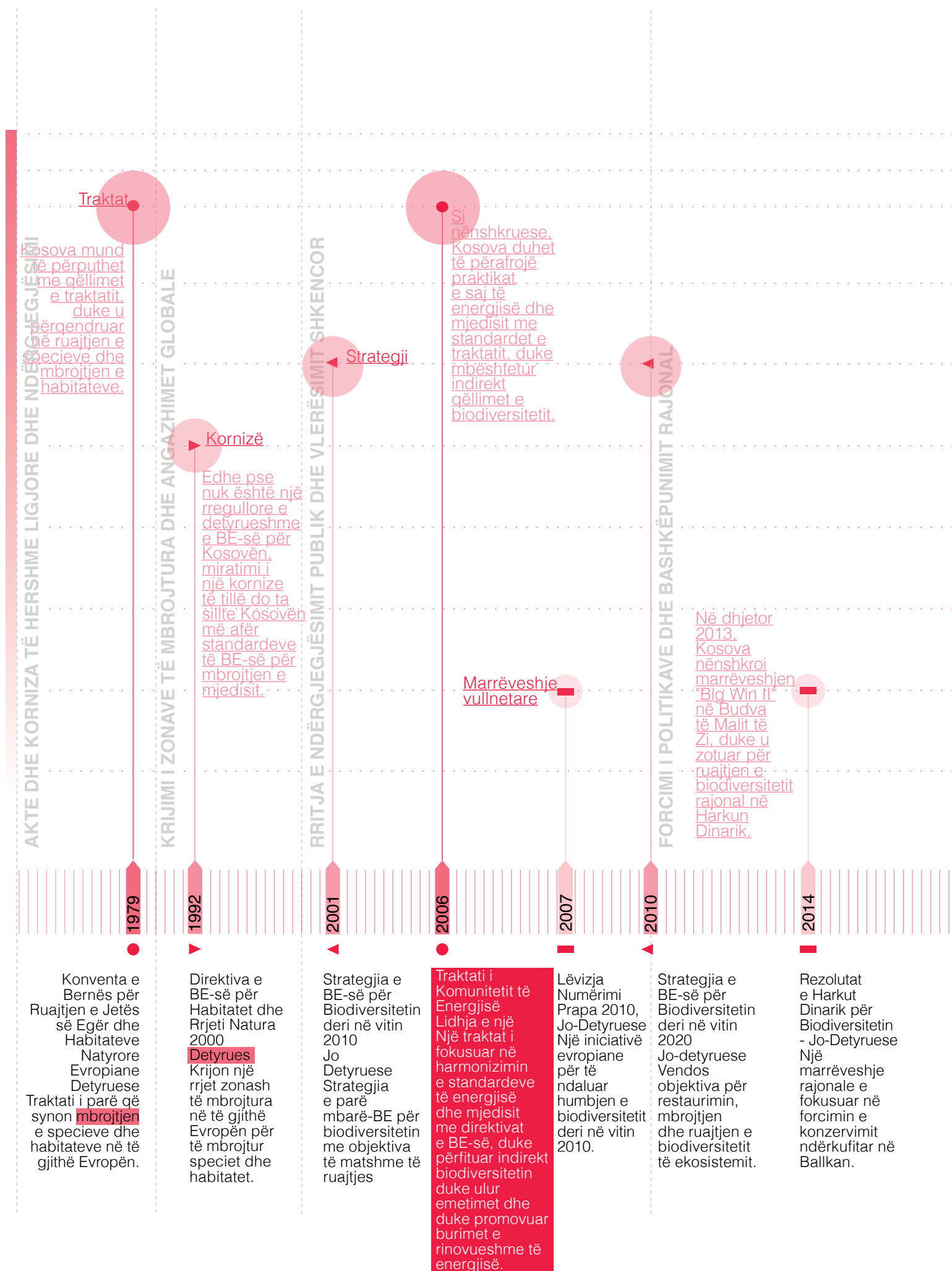
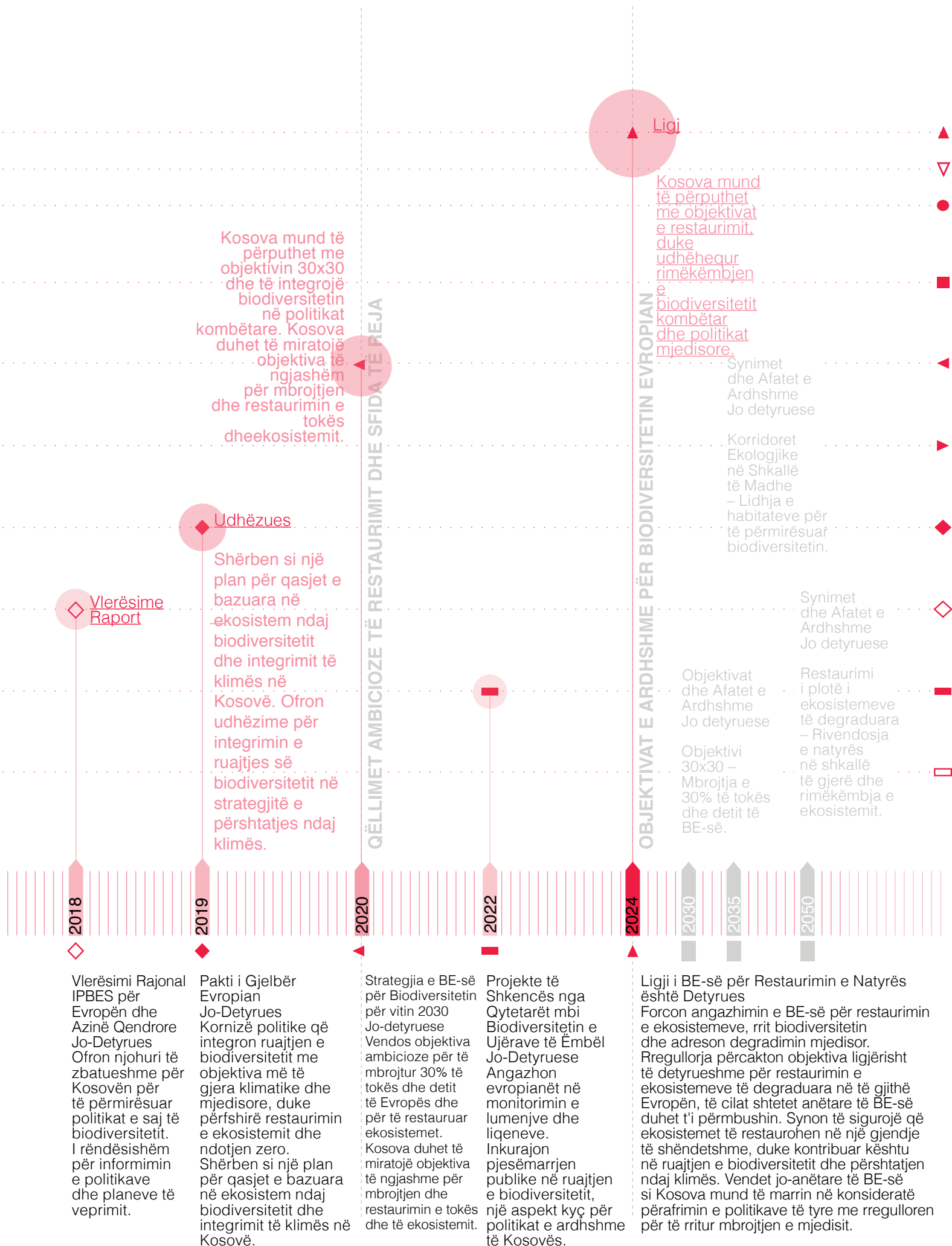

Fig. 7: Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Publikimi Nr. 2021/4209, Komisioni Evropian, 2021. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/31e4609f-b91e-11eb-8aca-01aa75ed71a1>

Kornizat dhe Protokollet Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit

4.2.2 Kornizat dhe Dokumentet Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit të Organizuara sipas Statusit Ligjor

Për secilin dokument, ne vlerësojmë rëndësinë dhe rëndësinë e tij për Kosovën sipas strukturës së mëposhtme:

4.2.2.1 Dokumente Detyruese (Traktate, Rregullore, Protokolle)

1. 1979 - Konventa e Bernës për Ruajtjen e Jetës së Egër dhe Habiteteve Natyrore Evropiane (Traktati)

Përshkrim i shkurtër: Konventa e Bernës është traktati i parë detyrues që synon mbrojtjen e specieve dhe habitateve në të gjithë Evropën.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të përputhet me qëllimet e traktatit, duke u përqendruar në ruajtjen e specieve dhe mbrojtjen e habitateve.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Si një traktat i detyrueshëm, Kosova do të duhet t'i përmbahet udhëzimeve për mbrojtjen e specieve dhe ruajtjen e habitateve nëse e nënshkruan ose pajtohet me këtë marrëveshje.

Përfundime kryesore: Kosova mund ta shfrytëzojë këtë traktat për të forcuar kornizën e saj ligjore për mbrojtjen e biodiversitetit.

2. 1992 - Direktiva e BE-së për Habitatet dhe Rrjeti Natura 2000 (Kornizë)

Përshkrim i shkurtër: Krijon një rrjet zonash të mbrojtura në të gjithë Evropën për të mbrojtur speciet dhe habitatet.

Rëndësia për Kosovën: Ndonëse nuk është drejtpërdrejt pjesë e BE-së, Kosova mund të miratojë një sistem të ngjashëm.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Edhe pse nuk është një rregullore e detyrueshme e BE-së për Kosovën, miratimi i një kuadri të tillë do ta sillte Kosovën më afër standardeve të BE-së për mbrojtjen e mjedisit.

Përfundime kryesore: Kosova mund të zhvillojë një sistem të ngjashëm me Natura 2000, duke forcuar përpjekjet e saj për ruajtjen e natyrës dhe duke u integruar në kornizat më të gjera evropiane.

3. 2006 - Traktati i Komunitetit të Energjisë (Traktati)

Përshkrim i shkurtër: Një traktat i fokusuar në harmonizimin e standardeve të energjisë dhe mjedisit me direktivat e BE-së, duke përfutur indirekt biodiversitetin duke ulur emetimet dhe duke promovuar burimet e rinovueshme të energjisë.

Rëndësia për Kosovën: Si nënshkruese, Kosova duhet të përshtasë praktikën e saj të energjisë dhe mjedisit me standardet e traktatit, duke mbështetur indirekt qëllimet e biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Detyruese; kërkon që Kosova të prioritetizojë energjinë e rinovueshme dhe reformat miqësore me biodiversitetin.

Përfundime kryesore: Përshtatja e politikave të energjisë me detyrimet e traktateve ofron përfitime indirekte për biodiversitetin.

4. 2020 - Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës (Rregullore)

Përshkrim i shkurtër: Një kuadër ligjërish të detyrueshëm për restaurimin e ekosistemeve të degraduara në të gjithë BE-në.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të miratojë ligje të ngjashme restaurimi për ekosistemet e saj.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Ndërsa rregullorja i detyron shtetet anëtare të BE-së, Kosova mund të kërkojë të përputhet me parimet e saj për të udhëhequr politikat kombëtare të restaurimit të biodiversitetit.

Përfundime kryesore: Kosova mund të përfitojë nga miratimi i frymës së këtij ligji për iniciativat kombëtare të restaurimit.

5. 2024 - Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës (Rregullore)

Përshkrim i shkurtër: Forcon angazhimin e BE-së për restaurimin e ekosistemeve, rrit biodiversitetin dhe adreson degradimin mjedisor.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të përputhet me objektivat e restaurimit, duke udhëhequr rimëkëmbjen e biodiversitetit kombëtar dhe politikat mjedisore.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Rregullorja përcakton objektiva ligjërish të detyrueshme për restaurimin e ekosistemeve të degraduara në të gjithë Evropën, të cilat shtetet anëtare të BE-së duhet t'i përmbushin. Synon të sigurojë që ekosistemet të rikthehen në një gjendje të shëndetshme, duke kontribuar kështu në ruajtjen e biodiversitetit dhe përshtatjen ndaj klimës. Vendet jo-anëtare të BE-së si Kosova mund të marrin në konsideratë përafrimin e politikave të tyre me rregulloren për të rritur mbrojtjen e mjedisit.

Përfundimet kryesore: Kosova mund të miratojë objektiva të ngjashme restaurimi dhe të integrojë parimet e rregullores së BE-së në strategjitë e saj kombëtare për biodiversitetin dhe klimën. Kjo ofron një plan veprimi për restaurimin e ekosistemit dhe sigurimin e integritetit në BE.

4.2.2.2 Dokumente Jo-Obligative (Afhenda, Strategji, Udhëzime, Raporte Vlerësimi, Marrëveshje Vullnetare)

1. 2001 - Strategjia e BE-së për Biodiversitetin deri në vitin 2010 (Strategjia)

Përshkrim i shkurtër: *Strategjia e parë mbarëBE-së për biodiversitetin me objektiva të matshme të ruajtjes.*

Rëndësia për Kosovën: *Kosova mund të zhvillojë strategjinë e vet bazuar në këtë kornizë.*

Implikimet Ligjore/Strategjike: *Si një strategji jo-detyruese, ajo ofron udhëzime për përafrimin e strategjive kombëtare të biodiversitetit me objektivat e BE-së.*

Përfundime kryesore: *Strategjia e biodiversitetit e Kosovës mund të mbështetet në këtë dokument për të vendosur objektiva të qarta dhe të zbatueshme.*

2. 2007 - Lëvizja e Numërimit Mbrapsht 2010 (Marrëveshje Vullnetare)

Përshkrim i shkurtër: *Një iniciativë evropiane për të ndaluar humbjen e biodiversitetit deri në vitin 2010.*

Rëndësia për Kosovën: *Kosova mund t'i bashkohet kësaj lëvizjeje dhe të zbatojë masa për të mbrojtur biodiversitetin e saj.*

Implikimet Ligjore/Strategjike: *Iniciativa nuk është detyruese, por ofron një kornizë për*

vendet që të angazhohen në përpjekjet për ruajtjen e biodiversitetit.

Përfundimet kryesore: Synimet e lëvizjes mund të përputhen me objektivat kombëtare të biodiversitetit të Kosovës, duke nxitur bashkëpunimin.

3. 2010 - Strategjia e BE-së për Biodiversitetin deri në vitin 2020 (Strategjia)

Përshkrim i shkurtër: Vendos objektiva për restaurimin, mbrojtjen dhe ruajtjen e ekosistemit.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund ta përafrojë strategjinë e saj të biodiversitetit me atë të BE-së për të përmbushur objektiva të ngjashme të ruajtjes.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Jo-detyruese, por me shumë ndikim si një kornizë për politikat kombëtare të biodiversitetit.

Përfundime kryesore: Ofron një plan të qartë për politikën e ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë.

4. 2014 - Rezolutat për Biodiversitetin e Harkut Dinarik (Marrëveshje Vullnetare)

Përshkrim i shkurtër: Një marrëveshje rajonale e fokusuar në forcimin e ruajtjes ndërkufitare në Ballkan.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të marrë pjesë në këto nisma për të rritur bashkëpunimin rajonal në fushën e biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Vullnetare në natyrë, por mund të çojnë në partneritete dhe projekte të përbashkëta me vendet fqinje.

Përfundime kryesore: Bashkëpunimi rajonal është thelbësor për përpjekjet e ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë.

5. 2018 - Vlerësimi Rajonal IPBES për Evropën dhe Azinë Qendrore (Raporti i Vlerësimit)

Përshkrim i shkurtër: Një raport shkencor që ofron rekomandime për politikat e biodiversitetit në Evropë dhe Azinë Qendrore.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të miratojë rekomandimet e politikave për të rritur mbrojtjen e biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Jo-detyruese, por thelbësore për informimin e politikave dhe planeve të veprimt.

Përfundime kryesore: Ofron njohuri të zbatueshme për Kosovën për të përmirësuar politikat e saj të biodiversitetit.

6. 2019 - Marrëveshja e Gjellbër Evropiane (Udhëzim)

Përshkrim i shkurtër: Një kuadër politikash jo-detyrues që integron ruajtjen e biodiversitetit me objektiva më të gjera klimatike dhe mjedisore, duke përfshirë restaurimin e ekosistemit dhe ndotjen zero.

Rëndësia për Kosovën: Ofron udhëzime për integrimin e ruajtjes së biodiversitetit në strategjitë e përshtatjes ndaj klimës.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Jo-detyruese; mbështet aksesin në fonde dhe harmonizimin e politikave.

Përfundime kryesore: Shërben si një plan për qasjet e bazuara në ekosistem ndaj biodiversitetit dhe integritetit të klimës në Kosovë.

7. 2020 - Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030 (Strategjia)

Përshkrim i shkurtër: Vendos objektiva ambicioze për të mbrojtur 30% të tokës dhe detit të Evropës dhe për të rivendosur ekosistemet.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund të përputhet me objektivin 30x30 dhe të integrojë biodiversitetin në politikat kombëtare.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Një strategji jo-detyruese që udhëzon përpjekjet kombëtare për biodiversitetin.

Përfundimet kryesore: Kosova duhet të miratojë qëllime të ngjashme për mbrojtjen dhe restaurimin e tokës dhe të ekosistemit.

8. 2022 - Projekte Qytetare-Shkencë mbi Biodiversitetin e Ujërave të Ëmbël (Marrëveshje Vullnetare)

Përshkrim i shkurtër: Angazhon evropianët në monitorimin e lumenjve dhe liqeneve.

Rëndësia për Kosovën: Kosova mund t'i përsërisë këto nisma për të përfshirë qytetarët në monitorimin e biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Jo detyruese, por mund të mbështesë sistemet kombëtare të monitorimit të biodiversitetit.

Përfundime kryesore: Inkurajon pjesëmarrjen publike në ruajtjen e biodiversitetit, një aspekt kyç për politikat e ardhshme të Kosovës.

Kornizat dhe Protokollet Evropiane dhe Rajonale të Biodiversitetit

KORNIZAT E HERSHME LIGJORE DHE
NDËRGJEGJËSIMI

4.4 MILIARD

Konventa e Bernës për
Ruajtjen e Jetës së Egër
dhe Habiteteve Natyrore
Evropiane
Detyruese
Traktati i parë që synon
mbrojtjen e specieve dhe
habitateve në të gjithë
Evropën.

KRIJIMI I ZONAVE TË
MBROJTURA DHE ANGAZHIMET
GLOBALE

+0.4°C

Direktiva e BE-së
për Habitatet dhe
Rrjeti Natura 2000
Detyrues
Krijon një rrjet
zonash të mbrojtura
në të gjithë Evropën
për të mbrojtur
speciet dhe
habitatet.

DIREKTIVA E BE-SË PËR HABITATET
DHE RRJETI NATURA 2000 – KRIJIMI I
RRJETIT MË TË MADH TË ZONAVE TË
MBROJTURA NË EVROPË.

LANCIMI I PROGRAMIT LIFE –
FINANCIM NGA BE-JA PËR PROJEKT
TË MBROJTJES SË BIODIVERSITETIT
DHE MJEDISIT.

RRITJA E NDËRGJEGJËSIMIT PUBLIK DHE
VLERËSIMEVE SHKENCORE

6.13 MILIARD

+0.6°C

Strategjia e
BE-së për
Biodiversitetin
deri në vitin
2010
Jo
Detyruese
Strategjia
e parë
mbarë-BE për
biodiversitetin
me objektiva
të matshme
të ruajtjes

Traktati i
Komunitetit të
Energjisë
I detyrueshëm
Një traktat i
fokusuar në
harmonizimin
e standardeve
të energjisë
dhe mjedisit
me direktivat
e BE-së, duke
përfutur indirekt
biodiversitetin
duke ulur
emetimet
dhe duke
promovuar
burimet e
rinovueshme të
energjisë.

FORCIMI I POLITIKAVE DHE BASHKËPUNIMIT RAJONAL

Strategjia e BE-së
për Biodiversitetin
deri në vitin 2020
Jo-detyruese
Vendos objektiva
për restaurimin,
mbrojtjen
dhe ruajtjen e
biodiversitetit të
ekosistemit.

Lëvizja e Numërimit
Mbrapsht 2010,
Jo-Detyruese
Një iniciativë
evropiane për të
ndaluar humbjen e
biodiversitetit deri
në vitin 2010.

Rezolutat e
Harkut Dinarik për
Biodiversitetin -
Jo-Detyruese
Një marrëveshje
rajonale e fokusuar
në forcimin e
ruajtjes ndërkufitare
në Ballkan.

2001

2006

2007

2010

2014

-60%

LËVIZJA E NUMËRIMIT MBRAPSHT
2010 – INICIATIVË E BE-SË QË
MOBILIZON PËRPEKJET PËR
TË NDALUAR HUMBJEN E
BIODIVERSITETIT.

RRJETI EUROPIAN I VËZHGIMIT
TË BIODIVERSITETIT (EBONE) –
PËRMIRËSON MBLEDHJEN E TË
DHËNAVE TË BIODIVERSITETIT

Parks Dinarides

Network of protected areas of Bosnia and Herzegovina

8

COUNTRIES

100+

PROTECTED AREAS

16

SITES UNDER DIRECT
PROTECTION

40

NATIONAL PARKS

SYNIME AMBICIOZE TË RESTAURIMIT DHE SFIDA TË REJA

OBJEKTIVAT E ARDHSHEM PËR BIODIVERSITETIN EVROPIAN

NGROHJA GLOBALE

8.16 MILIARD
+1.54°C

Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës është Detyrues Forcon angazhimin e BE-së për restaurimin e ekosistemeve, rrit biodiversitetin dhe adreson degradimin mjedisor.

Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030 Jo-detyruese Vendosi objektiva ambicioze për të mbrojtur 30% të tokës dhe detit të Evropës dhe për të restauruar ekosistemet. Kosova duhet të miratojë objektiva të ngjashme për mbrojtjen dhe restaurimin e tokës dhe të ekosistemit.

Pakti i Gjellbër Evropian Jo-Detyrues Korniza e politikave që integron ruajtjen e biodiversitetit me objektiva më të gjera klimatike dhe mjedisore, duke përfshirë restaurimin e ekosistemit dhe ndotjen zero. Shërben si një plan për qasjet e bazuara në ekosistem ndaj biodiversitetit dhe integritetit të klimës në Kosovë.

Vlerësimi Rajonal IPBES për Evropën dhe Azinë Qendrore Jo-Detyrues Ofron njohuri të zbatueshme për Kosovën për të përmirësuar politikën e saj të biodiversitetit. I rëndësishëm për informimin e politikave dhe planeve të veprimit.

Projekte të Shkencës Qytetare mbi Biodiversitetin e Ujërave të Ëmbël Jo-Detyruese Angazhon evropianët në monitorimin e lumenjve dhe liqeneve. Inkurajon pjesëmarrjen publike në ruajtjen e biodiversitetit, një aspekt kyç për politikën e ardhshme të Kosovës.

Synimet dhe Afatet e Ardhshme Jo detyruese

Korridoret Ekologjike në Shkallë të Madhe – Lidhja e habitateve për të përmirësuar biodiversitetin.

Objektivat dhe Afatet e Ardhshme Jo detyruese

Synimet dhe Afatet e Ardhshme Jo detyruese

Restaurimi i plotë i ekosistemeve e të degraduara – Rivendosja e natyrës në shkallë të gjerë dhe rimëkëmbja e ekosistemit.

2018

2019

2020

2022

2024

2030

2035

2050

7.5%

TË BUXHETIT TË SAJ VJETOR DREJT OBJEKTIVAVE TË BIODIVERSITETIT, SI PJESË E STRATEGJISË SË SAJ MË TË GJERË MJEDISORE.

Objektivi 30x30 – Mbrojtja e 30% të tokës dhe detit të BE-së.

26.1%

ETOKËS SË BE-SË ËSHTË NËN MBROJTJE

-80%

12%

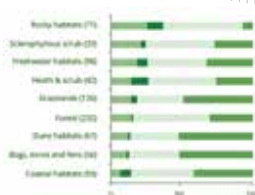
TË DETEVE TË BE-SË JANË TË MBROJTURA

-85%

-90%

Note: Subtotal are based on the number of terrestrial assessments (20%). Source: Article 17 Member States reports and EU assessments.

Note: The number of assessments per group is indicated in parentheses. The total number of assessments is 416. Source: Article 17 Member States reports and EU assessments.

Përfundim

Gjendja e biodiversitetit në të gjithë globin po bie me shpejtësi, pavarësisht dekadave të përpjekjeve të përbashkëta ndërkombëtare dhe detyrimeve rajonale. Kornizat globale si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD) dhe Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030 kanë dhënë drejtim të rëndësishëm, por hendeuku midis qëllimeve të politikave dhe zbatimit në terren vazhdon të zgjerohet. Këto korniza nxjerrin në pah urgjencën e restaurimit të ekosistemit, mbrojtjes së specieve të rrezikuara dhe përdorimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore. Megjithatë, sfida të tilla si fragmentimi i habitateve, ndotja dhe financimi i pamjaftueshëm vazhdojnë, duke kërkuar zbatim më të fortë dhe angazhim më të gjerë nga të gjithë sektorët e shoqërisë.

Kosova, ndonëse nuk është anëtare e Bashkimit Evropian, ka bërë hapa të lavdërueshëm në përafrimin me këto korniza rajonale dhe globale të biodiversitetit. Pjesëmarrja e saj në iniciativa të tilla si Konventa e Bernës dhe Rrjeti i Smeraldit, së bashku me krijimin e zonave të mbrojtura, sinjalizon një gatishmëri për të miratuar parimet evropiane të ruajtjes. Megjithatë, ka boshllëqe të konsiderueshme që duhen adresuar. Statusi i mosnënshkruesit të Kosovës në marrëveshjet kryesore evropiane, duke përfshirë disa që ofrojnë mbështetje financiare dhe teknike, kufizon aksesin e saj në burimet jetësore. Përveç kësaj, mungesa e të dhënave gjithëpërfshirëse dhe sistemeve të monitorimit pengon përpjekjet efektive të ruajtjes, duke e bërë të vështirë ndjekjen e progresit të menaxhimit të biodiversitetit dhe identifikimin e fushave prioritare për veprim. Kosova ka treguar premtime në fusha të tilla si eko-turizmi, përfshirja e shoqërisë civile dhe mbrojtja e habitateve të rëndësishme, megjithatë mbetet shumë punë për t'u bërë. Biodiversiteti i vendit kërcënohet nga praktikrat e paqëndrueshme, prerja e paligjshme e pyjeve dhe zhvillimi i parregulluar. Këto presione, së bashku me kapacitetin e kufizuar për zbatim dhe kornizat ligjore jokonsistente, vazhdojnë të pengojnë progresin drejt një të ardhmeje më të qëndrueshme për trashëgiminë natyrore të Kosovës.

Rekomandimet kryesore për Kosovën përfshijnë priorizimin e përputhshmërisë me kornizat kryesore evropiane, si Ligji i BE-së për Restaurimin e Natyrës dhe Strategjia e Biodiversitetit për vitin 2030. Zhvillimi i një Strategjie Kombëtare të fuqishme për Biodiversitetin është thelbësor, duke ofruar qëllime të qarta të ruajtjes, angazhime ligjore dhe një kornizë për monitorim. Forcimi i mekanizmave të zbatimit të ligjit për të trajtuar aktivitetet e paligjshme, të tilla si gjuetia e paligjshme dhe shkatërrimi i habitateve, është kritik për mbrojtjen e ekosistemeve të vlefshme të Kosovës. Përveç kësaj, bashkëpunimi rajonal, veçanërisht përmes iniciativave si Rezolutat e Biodiversitetit të Harkut Dinarik, ofron një mundësi për përpjekje më të koordinuara në ruajtjen e burimeve natyrore të përbashkëta.

Si përfundim, Kosova ndodhet në një udhëkryq ku integrimi i politikave të saj të biodiversitetit me kornizat evropiane ofron si sfida ashtu edhe mundësi. Me veprime të qarta politike, zbatim më të fortë dhe bashkëpunim të zgjeruar rajonal, Kosova mund të kontribuojë në mënyrë domethënëse në qëllimin më të gjerë evropian dhe global të ndalimit të humbjes së biodiversitetit. Ky harmonizim jo vetëm që do të përmirësojë strategjitë e ruajtjes së Kosovës, por gjithashtu do të sigurojë që biodiversiteti i saj i pasur dhe unik të ruhet për brezat e ardhshëm.

Referencat

Marrëveshjet Ndërkombëtare dhe Rajonale

1. Konventa mbi Diversitetin Biologjik (CBD). 1992. Teksti i Konventës mbi Diversitetin Biologjik. Kombet e Bashkuara. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/convention/text/>.
2. Konventa e Bernës (Këshilli i Evropës). 1979. Konventa për Ruajtjen e Jetës së Egër dhe Habiteteve Natyrore Evropiane. Këshilli i Evropës. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.coe.int/en/web/bern-convention>.
3. Evropian (BE). 1992. Direktiva e Habiteteve (92/43/KEE). Bashkimi Evropian. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0043>.
4. Bashkimi Evropian (BE). 1979. Direktiva për Shpendët (79/409/KEE). Bashkimi Evropian. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31979L0409>.

Politikat Kombëtare dhe Rajonale mbi Biodiversitetin

1. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor e Kosovës (MMPH). 2021. Strategjia Kombëtare e Biodiversitetit dhe Plani i Veprimit i Republikës së Kosovës (2018-2023). Qasur më 7 shkurt 2025. https://www.mesp-rks.org/repository/docs/Strategy_and_Action_Plan_for_Biodiversity_2018-2023.
2. Agjencia e Mbrojtjes së Mjedisit të Kosovës (AMMK). 2020. Raport mbi Statusin dhe Prioritetet e Biodiversitetit të Kosovës. Agjencia e Mbrojtjes së Mjedisit të Kosovës. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://kepa.rks-gov.net/>.
3. Instituti Kombëtar i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës. 2020. Statusi i Trashëgimisë Natyrore dhe Biodiversitetit të Kosovës. Instituti Kombëtar për Mbrojtjen e Natyrës. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.instituti-natyor.org/>.
4. Iniciativa e Harkut Dinarik. 2021. Rezolutat për Biodiversitetin e Harkut Dinarik. Iniciativa e Harkut Dinarik. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://dinaricarc.org/>.

Politikat dhe Kornizat e Biodiversitetit të Bashkimit Evropian

1. Bashkimi Evropian (BE). 2020. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Komisioni Evropian. Qasur më 7 shkurt 2025. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/eu-biodiversity-strategy-2030_en.
2. Komisioni Evropian. 2021. Propozimi i Ligjit të BE-së për Restaurimin e Natyrës. Komisioni Evropian. Qasur më 7 shkurt 2025. https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/restoration_en.htm.
3. Komisioni Evropian. 2020. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Bruksel: Komisioni Evropian. Në dispozicion në: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
4. Agjencia Evropiane e Mjedisit. 2021. "Monitorimi i Biodiversitetit në Evropë: Një Strategji për vitin 2030." Raporti i EEA-s Nr. 15/2021. Qasur më 7 shkurt 2025. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
5. Parlamenti Evropian. 2023. "Rezoluta e 9 shkurtit 2023 mbi Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë." Parlamenti Evropian, 9 shkurt 2023. Qasur më 7 shkurt 2025. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0277_EN.html.
6. Agjencia Evropiane e Mjedisit (EEA). 2020. "Statusi i Ruajtjes së Habiteteve në Nivelin e BE-së dhe Statusi i Ruajtjes për Grup Habitati në Nivelin e BE-së." EEA. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/conservation-status-of-habitats-at>.

Korniza dhe Raportet Globale të Biodiversitetit

1. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP). 2020. Perspektiva Globale e Biodiversitetit 5: Progresi Drejt Objektivave të Biodiversitetit Aichi. Kombet e Bashkuara. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/gbo5>.
2. Sekretariati i Konventës për Diversitetin Biologjik. 2022. Korniza Globale e Biodiversitetit Kunming-Montreal. Montreal: Kombet e Bashkuara. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf>.

Raportet Mjedisore dhe të Biodiversitetit

1. Banka Botërore. 2015. Kosova: Një Vlerësim Gjithëpërfshirës Mjedisor. Uashington, DC: Banka Botërore. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/282361468047686579/pdf/750290ESW0P1310LIC00Kosovo0CEA0Rprt.pdf>.
2. Fondacioni i Gjellbër i Ballkanit. 2020. Zhvillimi i Qëndrueshëm në Kosovë: Çështjet Kryesore Mjedisore dhe Sfidat e Politikave. Qasur më 7 shkurt 2025. https://www.balkangreenfoundation.org/uploads/files/2020/December/02/Final_Evidence_Based_Report_EEBO_eng1606913648.pdf.
3. EuroNatur. 2024. "Biodiversiteti. Rasti i Ballkanit Perëndimor." 21 nëntor 2024. https://www.euronatur.org/fileadmin/docs/umweltpolitik/Biodiversitaet/EuroNatur_Biodiversity_Report_211124.pdf.

Imazhe dhe Figura

1. Fig. 7. "Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë." Publikimi Nr. 2021/4209, Komisioni Evropian, 2021. Në dispozicion në: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/31e4609f-b91e-11eb-8aca-01aa75ed71a1>.
2. Fig. 6. Agjencia Evropiane e Mjedisit (EEA). "Statusi i Ruajtjes së Habitave në Nivelin e BE-së dhe Statusi i Ruajtjes për Grup Habitati në Nivelin e BE-së." EEA, 2020. Qasur më 7 Shkurt 2025. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/conservation-status-of-habitats-at>.
3. Fig. 5. Bashkimi Evropian/Philippe Stirnweiss. "Seanca e votimit në Parlamentin Evropian për Ligjin e BE-së për Restaurimin e Natyrës, me eurodeputetin gjerman Terry Reintke i cili mban veshur një bluzë 'Rikthe Natyrën' në mbështetje të legjislacionit." The Brussels Times, 9 shkurt 2023.
4. Fig. 4. "Harta e Rrjetit Natura 2000". Wetlands International, 2022. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://europe.wetlands.org/europe-is-celebrating-30-years-of-the-natura-2000-network/>.
5. Fig. 3. Bashkimi Evropian. "Gazeta Zyrtare e Bashkimit Evropian C102E/119." Plani i Veprimit i BE-së deri në vitin 2010 dhe më tej, 4 prill 2008. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:102E:0117:0127:EN:PDF>.
6. Fig. 2. Këshilli i Evropës. "Konventa për Ruajtjen e Faunës së Egër dhe Habitave Natyrore Evropiane." Bernë, 19 shtator 1979. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://rm.coe.int/1680078aff>.
7. Fig. 1. Wetlands International. "Figura 1: Harta e Rrjetit Natura 2000," Wetlands International (2022), aksesuar më 7 shkurt 2025, <https://europe.wetlands.org/europe-is-celebrating-30-years-of-the-natura-2000-network/>.

QEVERISJA E BIODIVERSITETIT NË KOSOVË: INSTRUMENTE LIGJORE DHE DREJTIME STRATEGJIKE

5

KOSOVA KA HARTUAR LIGJE DHE STRATEGJI PËR MBROJTJEN E BIODIVERSITETIT, SI LIGJI PËR MBROJTJEN E NATYRËS DHE PLANET KOMBËTARE, DUKE U PËRAFRUAR ME BE-NË. MEGJITHATË, SFIDAT NË ZBATIM DHE RUAJTJEN E SPECIEVE TË RREZIKUARA MBETEN TË MËDHA.

5. Qeverisja e Biodiversitetit në Kosovë: Instrumente Ligjore dhe Drejtime Strategjike

5.1 Themelet dhe Evolucionin e Diskursit të Biodiversitetit në Kosovë

5.1.1 Origjina e Biodiversitetit si Koncept në Kosovë

Koncepti i biodiversitetit, që i referohet shumëllojshmërisë së jetës në të gjitha format e saj, ka evoluar globalisht gjatë disa dekadave të fundit. Edhe pse termi “biodiversitet” u shfaq në arenën ndërkombëtare gjatë fundit të shekullit të 20-të, veçanërisht me miratimin e Konventës për Diversitetin Biologjik (CBD) në vitin 1992, njohja e tij në Kosovë mori formë më vonë. Shqetësimi në rritje për biodiversitetin në Kosovë u shfaq në fillim të viteve 2000, ndërsa vendi po lundronte në rimëkëmbjen dhe urbanizimin e tij pas konfliktit. Mjediset e larmishme natyrore të Kosovës, duke përfshirë pyjet, lumenjtë dhe speciet e pasura, filluan të njiheshin si pasuri të paqumeshme si për zhvillimin kombëtar ashtu edhe për qëndrueshmërinë mjedisore. Njohja e biodiversitetit si një shqetësim kombëtar në Kosovë u ndikua nga integrimi në rritje i vendit në bashkësinë ndërkombëtare dhe aspiratat e tij për anëtarësim në BE. Ndërsa ndërgjegjësimi global për çështjet mjedisore si zhdukja e specieve dhe humbja e habitateve u intensifikua, Kosova filloi të përfronte politikat e saj mjedisore me marrëveshjet ndërkombëtare. CBD siguroi kornizën globale, ndërsa direktivat e Bashkimit Evropian për biodiversitetin e nxitën Kosovën të përfshinte masa konservimi në kornizën e saj ligjore. Angazhimi i vendit në këto përpjekje globale dhe rajonale përgatiti terrenin për krijimin e strukturave ligjore dhe politike të biodiversitetit të vetë Kosovës [1].

5.1.2 Zhvillimi i Kornizës Ligjore të Biodiversitetit të Kosovës

Kornizat ligjore dhe institucionale të Kosovës për ruajtjen e biodiversitetit kanë evoluar gradualisht që nga fillimi i viteve 2000. Hapat e parë drejt krijimit të një strategjie zyrtare kombëtare për biodiversitetin filluan me futjen e ligjeve të tilla si Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (2010), i ndjekur nga krijimi i zonave të mbrojtura, duke përfshirë Parqet Kombëtare Bjeshkët e Nemuna dhe Sharrin. Këta hapa pasqyruan si një njohje kombëtare të trashëgimisë së pasur natyrore të Kosovës ashtu edhe një përpjekje për t'u përfruar me standardet ndërkombëtare të mbrojtjes së biodiversitetit.

Për më tepër, miratimi nga Kosova i Strategjisë dhe Planit të Veprimit për Biodiversitetin (2011-2020) dhe Planit të Veprimit për Biodiversitetin (2016-2020) demonstroi një angazhim formal për mbrojtjen e biodiversitetit. Këto plane jo vetëm që identifikuan qëllimet kryesore kombëtare, por gjithashtu adresuan kërcënimet më të gjera mjedisore, të tilla si ndryshimi i klimës dhe humbja e habitateve, që vazhdojnë të ndikojnë në ekosisteme në mbarë botën. Numri gjithnjë e në rritje i udhëzimeve dhe rregulloreve administrative të Kosovës - të tilla si udhëzimet për mbrojtjen e specieve të egra dhe habitateve - nënvizoi qasjen e vendit për integrimin e ruajtjes së biodiversitetit në kuadrin e tij ligjor [2,3].

1. Konventa mbi Diversitetin Biologjik. Konventa mbi Diversitetin Biologjik. 1992. <https://www.cbd.int/convention/>.
2. Qeveria e Republikës së Kosovës. Strategjia dhe Plan i Veprimit për Biodiversitetin e Republikës së Kosovës (2011-2020). 2011. <https://www.ks-gov.net/en-us/ministries/ministries/environmental-and-spatial-planning/environmental-strategy/biodiversity-s-strategy-action-plan>.
3. Qeveria e Republikës së Kosovës. Plan i Veprimit për Biodiversitetin (2016-2020). 2016. <https://www.ks-gov.net/en-us/ministries/ministries/environmental-and-spatial-planning/environmental-strategy/biodiversity-strategy-action-plan>.

5.1.3 Rëndësia e Mbrojtjes së Biodiversitetit Sot

Ruajtja e biodiversitetit është më kritike se kurrë, me komunitetin global që përballet me sfida të papara mjedisore, siç janë ndryshimet klimatike, degradimi i habitateve dhe zhdukja e specieve. Kosova, si shumë vende të tjera, përballet me këto sfida duke balancuar rritjen ekonomike me qëndrueshmërinë mjedisore. Humbja e biodiversitetit ka ndikime të gjera në shëndetin ekologjik, sigurinë ushqimore, disponueshmërinë e ujit dhe shëndetin publik. Ndërsa Kosova vazhdon të përjetojë ndryshime të shpejta në përdorimin e tokës dhe shpyllëzim, mbrojtja e aseteve të saj natyrore nuk është vetëm thelbësore për ruajtjen e shërbimeve të ekosistemit, por edhe për nxitjen e mirëqenies ekonomike dhe sociale afatgjatë [4].

Diskutimet globale dhe rajonale mbi biodiversitetin, të përshtatura nga iniciativa të tilla si Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030 dhe Dekada e OKB-së për Restaurimin e Ekosistemit, theksojnë urgjencën e ruajtjes së ekosistemeve natyrore. Strategjitë e biodiversitetit të Kosovës janë të lidhura ngushtë me këto biseda më të gjera, duke e pozicionuar vendin brenda përpjekjeve globale për të ndaluar humbjen e biodiversitetit dhe për të zbutur ndryshimet klimatike. Megjithatë, Kosova duhet të lundrojë edhe në realitetet lokale, duke përfshirë nevojat e saj unike për biodiversitetin dhe zhvillimin, ndërsa punon për të forcuar politikat e saj të ruajtjes dhe kornizat ligjore [5].

5.1.4 Objektivat e Studimit

Ky punim synon të ofrojë një pasqyrë të përgjithshme të kornizave ligjore dhe të politikave të biodiversitetit në Kosovë, duke shqyrtuar zhvillimin, ndikimin dhe efektivitetin e tyre aktual.

Studimi udhëhiqet nga objektivat e mëposhtme:

- 1. Hulumtimi i Zhvillimit të Kornizave të Biodiversitetit të Kosovës:** Ky objektiv përqendrohet në eksplorimin e progresit historik të politikave të mbrojtjes së biodiversitetit në Kosovë, nga lëvizjet e hershme mjedisore deri te krijimi i kornizave ligjore bashkëkohore. Duke ndjekur këtë zhvillim, studimi do të nxjerrë në pah momentet kryesore në udhëtimin e biodiversitetit të Kosovës.
- 2. Mbledhja dhe Analiza e Dokumenteve të Politikave të Kosovës:** Ky objektiv përfshin shqyrtimin e dokumenteve kryesore ligjore, planeve strategjike dhe raporteve mjedisore të prodhuara nga institucionet e Kosovës. Këto dokumente, duke përfshirë ligjet, planet e veprimtari dhe udhëzimet administrative, do të analizohen për të kuptuar rolin e tyre në formësimin e qasjes së vendit ndaj mbrojtjes së biodiversitetit.

Duke përmbushur këto objektiva, ky dokument do të ofrojë një analizë gjithëpërfshirëse të kuadrit ligjor të biodiversitetit të Kosovës, përputhshmërisë së tij me përpjekjet globale dhe rajonale, si dhe sfidat dhe mundësitë e vazhdueshme në ruajtjen e biodiversitetit.

1. Komisioni Evropian. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Bruksel: Komisioni Evropian, 2020. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
2. Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNEP) dhe Organizata e Ushqimit dhe Bujqësisë (FAO). Dekada e OKB-së për Restaurimin e Ekosistemit 2021–2030. Nairobi/Romë: UNEP dhe FAO, 2021. <https://www.decadeonrestoration.org>.

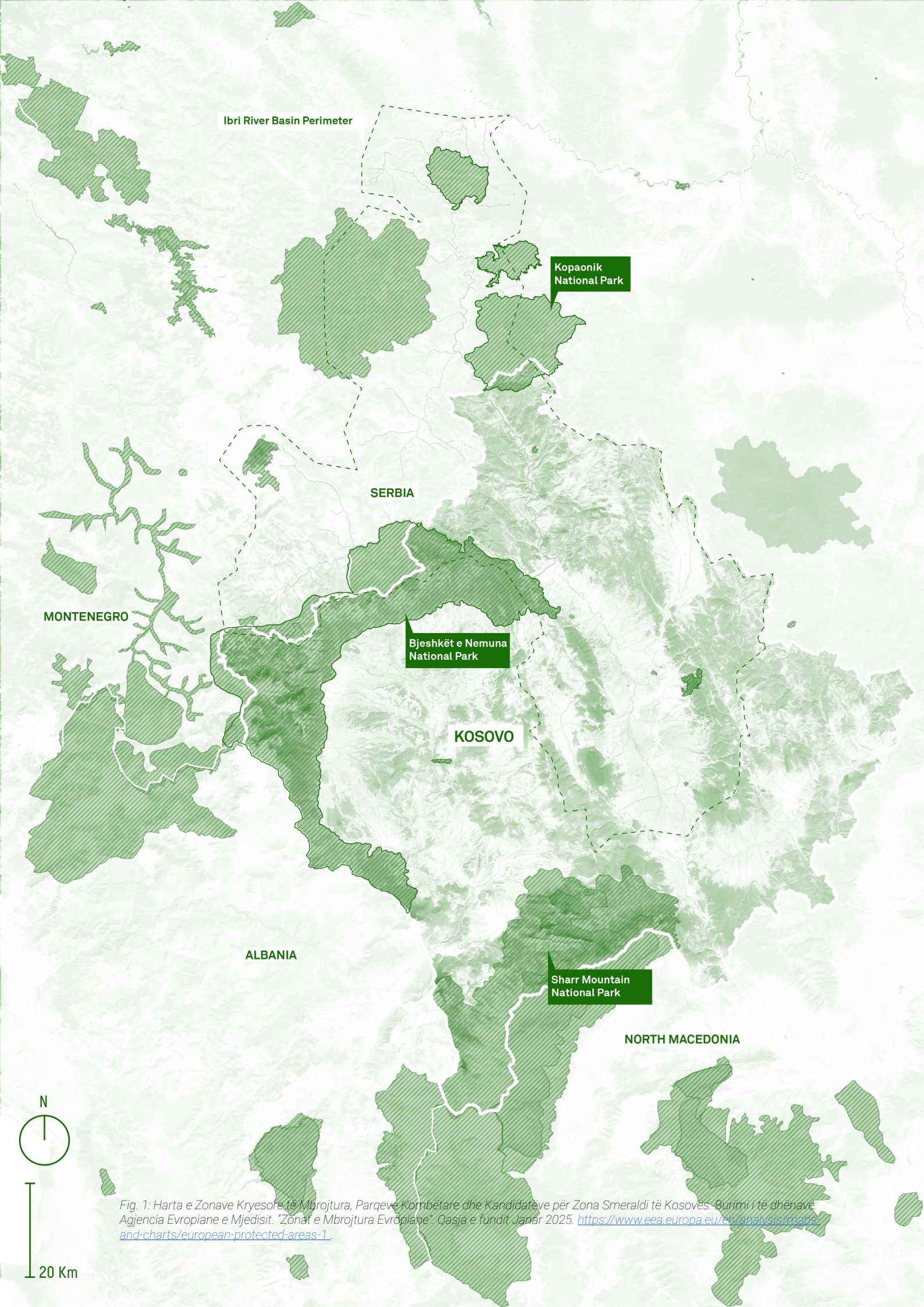

Fig. 1: Harta e Zonave Kryesore të Mbrojtura, Parqeve Kombëtare dhe Kandidatëve për Zona Smeraldi të Kosovës. Burimi i të dhënave: Agjencia Evropiane e Mjedisit. "Zonat e Mbrojtura Evropiane". Qasja e fundit Janar 2025. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/european-protected-areas-1>.

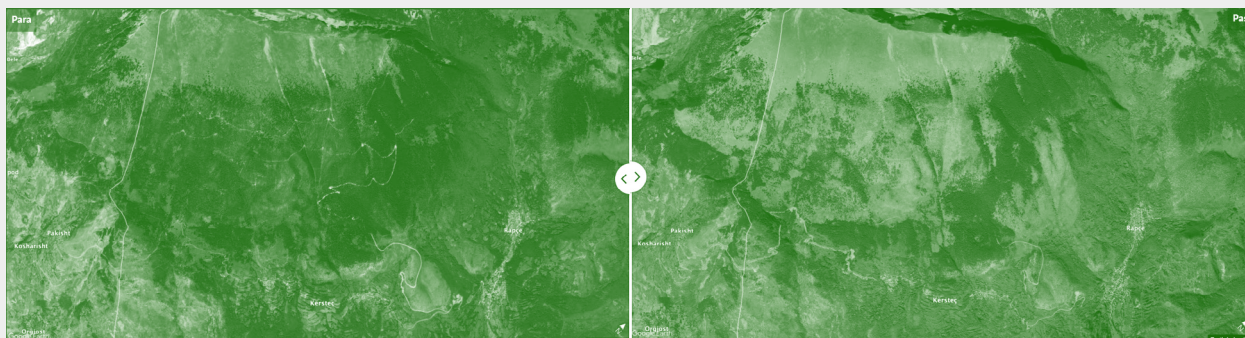

Fig. 2: Imazhet satelitore para dhe pas (vitet 2000–2022): Telegrafi . Pyjet e Kosovës në Zhdukje: Çfarë tregojnë imazhet satelitore? Dhjetor 2024. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://telegrafi.com/sq/py-jet-e-kosoves-ne-zhdukje-cka-tregojne-pamjet-satelitore/>.

5.2 Kornizat dhe Pikat Kryesore të Biodiversitetit të Kosovës

Kornizat e biodiversitetit të Kosovës përqendrohen në mbrojtjen e ekosistemeve dhe specieve përmes një sërë ligjesh, strategjish dhe udhëzimesh administrative, duke u përafruar me konventat globale si CBD dhe direktivat e BE-së.

5.2.1 Narrativa Historike: Evolucioni i Kornizave Globale të Biodiversitetit

5.2.1.1 Para vitit 2010: Ndërgjegjësimi fillestar dhe ndikimi ndërkombëtar

Përpara vitit 2010, biodiversiteti i Kosovës ishte kryesisht i parregulluar dhe vendi nuk kishte legjislacion ose strategji specifike kombëtare për të mbrojtur ekosistemet dhe speciet e tij të larmishme. Mungesa e ligjeve formale mjedisore nënkuptonte që shumë habitate natyrore ishin nën kërcënim nga prerjet e paligjshme të pyjeve, gjuetia dhe praktikat bujqësore të paqëndrueshme, duke çuar në degradimin e habitateve dhe humbjen e biodiversitetit [6]. Megjithatë, gjatë viteve 1990 dhe fillimit të viteve 2000, përpjekjet ndërkombëtare mjedisore filluan të ndikojnë në qasjen e Kosovës ndaj ruajtjes së biodiversitetit. Kosova, atëherë pjesë e Republikës Federale të Jugosllavisë, u përfshi në disa korniza rajonale dhe globale mjedisore, veçanërisht në Konventën për Diversitetin Biologjik (CBD), e cila ishte nënshkruar nga shumë vende në vitin 1992. Ky traktat global krijoi terrenin që kombet të zhvillonin strategji që synonin ruajtjen e biodiversitetit. Përveç kësaj, bashkëpunimi rajonal përmes organizatave si Shoqata Mjedisore Ballkanike luajti një rol të rëndësishëm në rritjen e ndërgjegjësimit rreth sfidave mjedisore me të cilat përballlet Gadishulli Ballkanik. Këto iniciativa i inkurajuan ambientalistët, shkencëtarët dhe politikëbërësit e Kosovës të njihnin rëndësinë e biodiversitetit dhe nevojën për korniza legjislative për të mbrojtur burimet natyrore të vendit [7,8].

Nga fundi i viteve 2000, ndërsa Kosova kërkonte të përcaktonte shtetësinë e saj dhe të zhvillonte strukturat e saj institucionale, ndikimi i traktateve ndërkombëtare dhe bashkëpunimit rajonal filloi të hidhte themelet për një qasje më të formalizuar të ruajtjes së biodiversitetit, duke çuar në masat e para ligjore të miratuara në dekadën pasuese [9].

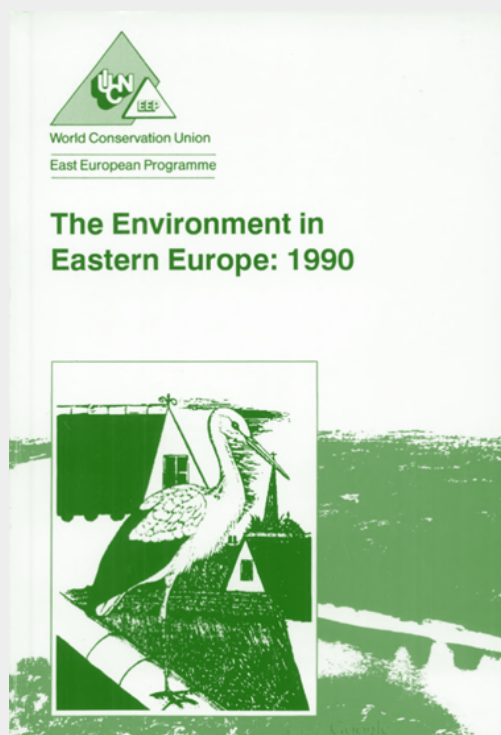

Fig. 3: Programi i IUCN-së për Evropën Lindore. Mjedi në Evropën Lindore: 1990. <https://iucn.org/resources/publication/environment-eastern-europe-1990> . <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EEP-ER-no.003.pdf>

1. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor të Kosovës. Raporti i Gjendjes së Mjedisit në Kosovë 2008-2009. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2009.
2. Konventa mbi Diversitetin Biologjik. Konventa mbi Diversitetin Biologjik. 1992. <https://www.cbd.int/convention/>.
3. Mjedisore Ballkanike (B.E.N.A.). Sfidat Mjedisore dhe Zhvillimi i Qëndrueshëm në Ballkan. Selanik: B.E.N.A., 2005.
4. Kuvendi i Republikës së Kosovës. Ligji për Mbrojtjen e Natyrës Nr. 03/L-233. Prishtina: Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, 2010.

5.2.1.2 2010-2019: Vendosja e Bazave Ligjore

Periudha midis viteve 2010 dhe 2019 shënoi një epokë transformuese për ruajtjen e biodiversitetit në Kosovë, pasi vendi filloi të hidhte themelet e tij ligjore për mbrojtjen e mjedisit mes një ndërgjegjësimi në rritje për kërcënimet me të cilat përballen ekosistemet e tij natyrore. Miratimi i Ligjit Nr. 03/L-233 (Mbrojtja e Natyrës) në vitin 2010 ishte një arritje e rëndësishme. Ky ligj ishte thelbësor në njohjen zyrtare të nevojës për të ruajtur ekosistemet, speciet dhe habitatet e Kosovës. Legjislacioni u hartua për të ndaluar humbjen e shpejtë të biodiversitetit dhe siguroi themelin për përpjekjet e ardhshme të ruajtjes. Megjithatë, zbatimi i tij u përball me sfida të rëndësishme, veçanërisht në vitet e para. Kapaciteti zbatues i Kosovës ishte minimal dhe vendi luftoi me prerjet e paligjshme të pyjeve, praktikat bujqësore të paqëndrueshme dhe mungesën e planifikimit gjithëpërfshirës të përdorimit të tokës. Këto çështje përkeqësuan shkatërrimin e habitateve dhe kontribuan në humbjen alarmante të biodiversitetit [10,11].

Gjatë së njëjtës periudhë, u miratua Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin i vitit 2011 (2011-2020), duke shënuar një hap tjetër vendimtar në formalizimin e angazhimit të vendit për ruajtjen e biodiversitetit. Plani synonte të frenonte shkallën alarmante të humbjes së biodiversitetit duke krijuar zona të mbrojtura, duke përmirësuar mbrojtjen e specieve dhe duke lehtësuar restaurimin e habitateve. Strategjia vendosi objektiva ambicioze, të tilla si mbrojtja e

5-10% të sipërfaqes tokësore të Kosovës deri në vitin 2020, me theks në ekosistemet kryesore si pyjet dhe ligatinat. Megjithatë, pavarësisht këtyre përpjekjeve, degradimi i habitateve vazhdoi, veçanërisht në ekosistemet pyjore, të cilat përballeshin me shkallë të larta shpyllëzimi prej rreth 1.5% në vit. Kjo u përkeqësua nga përhapja e specieve pushtuese, të tilla si bari japonez, i cili kërcënonte speciet bimore vendase, veçanërisht në zonat bregore [12].

Deri në vitin 2013, Kosova ndërmoi hapa të mëtejshëm në mbrojtjen e biodiversitetit të saj nëpërmjet krijimit të Parqeve Kombëtare në Bjeshkët e Nemuna dhe Sharri. Këto parqe u përcaktuan si zona të mbrojtura, duke mbuluar rreth 12-14% të tokës së Kosovës, dhe kishin për qëllim ruajtjen e habitateve kritike për specie të tilla si rrëqebulli i Ballkanit dhe ariu i murrmë. Pavarësisht këtyre përparimeve, sfidat mbetën, pasi fragmentimi i habitatit dhe aktivitetet njerëzore vazhduan të minonin integritetin e këtyre ekosistemeve. Popullata e rrëqebullit të Ballkanit mbeti në rrezik kritik dhe përpjekjet për të riintegruar speciet në habitatin e tyre natyror, me mbështetjen e organizatave ndërkombëtare të ruajtjes, treguan sukses të kufizuar. Përveç kësaj, filluan diskutimet rreth rikthimit të bizonit evropian, por pengesat logjistike dhe ekologjike penguan progresin [13,14].

Vitet 2010 përfaqësonin kështu një dekadë vendimtare në udhëtimin e ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë. Megjithëse u krijuan korniza të konsiderueshme ligjore, sfidat në zbatim, degradimin e habitateve dhe rënien e specieve vazhduan. Duke ecur përpara, angazhimi i Kosovës për të adresuar këto çështje do të kërkonte rritje të kapacitetit për zbatimin e ligjit, bashkëpunim të vazhdueshëm ndërkombëtar dhe strategji adaptive për të zbutur ndikimet e ndryshimeve klimatike në biodiversitetin e saj [15].

1. Kuvendi i Republikës së Kosovës. Ligji për Mbrojtjen e Natyrës Nr. 03/L-233. Prishtina: Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, 2010.
2. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor të Kosovës. Raporti i Gjendjes së Mjedisit në Kosovë 2015-2016. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2016.
3. Qeveria e Republikës së Kosovës. Strategjia dhe Plani i Veprimt për Biodiversitetin e Republikës së Kosovës (2011-2020). Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2011.
4. Kuvendi i Republikës së Kosovës. Ligji për Parqet Kombëtare Nr. 04/L-087. Prishtina: Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, 2013.
5. Kaczensky, Petra, etj. Statusi, Ekologjia dhe Ruajtja e Rrëqebullit të Ballkanit (*Lynx lynx balcanicus*). Iniciativa për Mishngrënës të Mëdhenj për Evropën, 2015.
6. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Perspektiva Mjedisore e Kosovës 2020. Kopenhagen: EEA, 2020.

Fig. 4: EuroNatur dhe ERA. "Mbrotje më e mirë për rrëqebullin e Ballkanit." EuroNatur, [data e publikimit]. Imazh: "Një pamje e rrallë: Një rrëqebull i Ballkanit ka rënë në një kurth fotografish në Kosovë." © ERA. <https://www.euronatur.org/en/what-we-do/news/better-protection-for-the-balkan-lynx>.

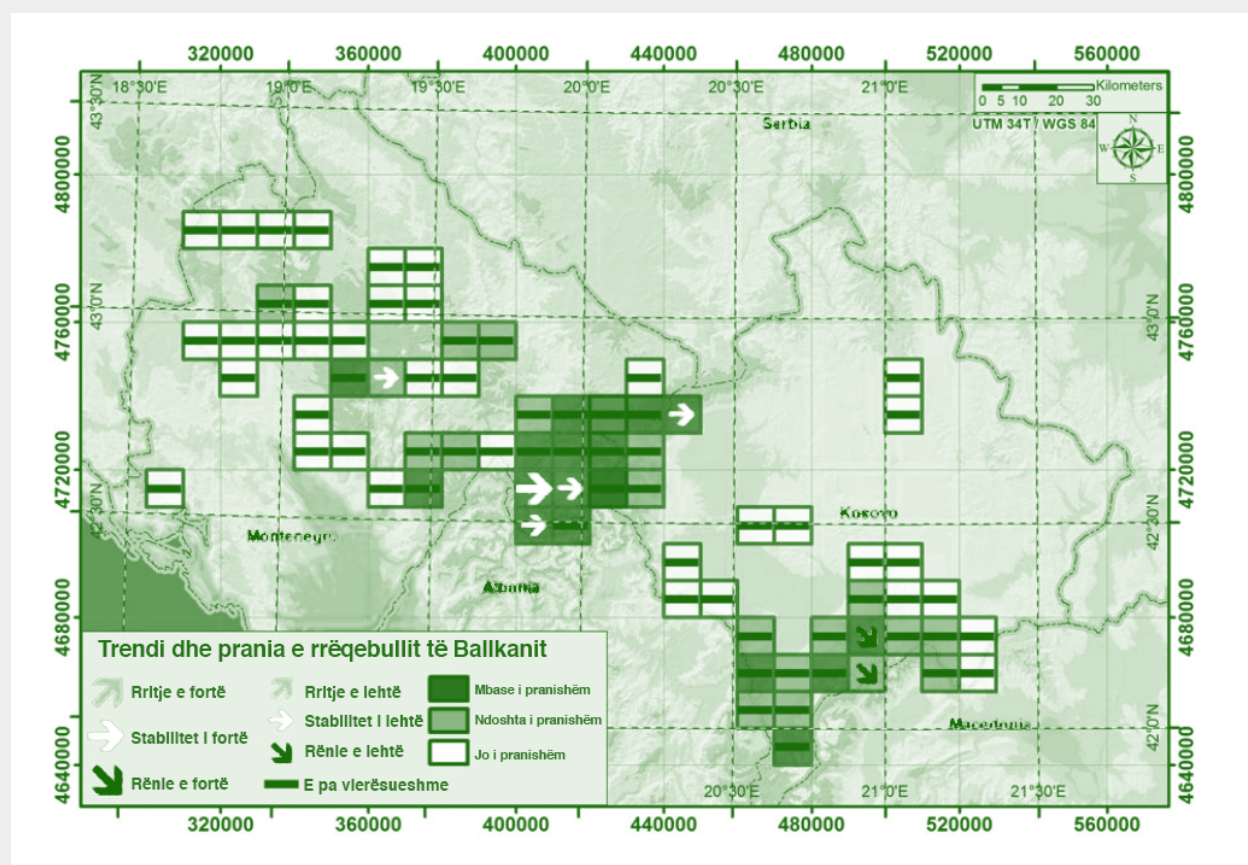

Fig. 5: EuroNatur dhe ERA. "Trendi dhe prania e rrëqebullit të Ballkanit", Rrëqebulli i Ballkanit, një specie e rrezikuar në Kosovë. Telegrafi, 2014. <https://telegrafi.com/en/rrëqebulli-ballkanik-specie-e-rrezikuar-ne-kosove/>. Kosova ka bërë përpjekje për të mbrojtur rrëqebullin e Ballkanit përmes masave ligjore, veçanërisht me Ligjin për Mbrojtjen e Natyrës (2010), i cili hedh themelet për ruajtjen e biodiversitetit. Përveç kësaj, Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin (2011-2020) përshkruan masat për të mbrojtur specie si rrëqebulli i Ballkanit, megjithatë sfidat e zbatimit vazhdojnë. Parqet Kombëtare të Kosovës, të tilla si Bjeshkët e Nemuna, janë zona të mbrojtura të përcaktuara që synojnë të ruajnë habitatet kritike për rrëqebullin dhe speciet e tjera, por çështje si fragmentimi i habitatit vazhdojnë të minojnë këto mbrojtje ligjore.

5.2.1.3 2015-2020: Forcimi i Zbatimit, Bashkëpunimit Rajonal dhe Integritetit në BE

Midis viteve 2015 dhe 2020, Kosova ndërmori hapa të rëndësishëm drejt forcimit të zbatimit të përpjekjeve të saj për ruajtjen e biodiversitetit, duke u përpjekur të menaxhojë si bashkëpunimin rajonal ashtu edhe aspiratat e saj për integrimin në BE. Në qendër të këtyre përpjekjeve ishte Plani i Veprimit për Biodiversitetin (2016-2020), i cili përcaktoi objektiva specifike të ruajtjes në përputhje me standardet mjedisore të BE-së. Ky plan veprimi shërbeu si një kornizë kritike, duke synuar ruajtjen e ekosistemeve unike të Kosovës dhe përmbushjen e kriterëve rigoroze mjedisore të BE-së për anëtarësim. Ishte e qartë se arritja e objektivave të biodiversitetit nuk ishte më vetëm një çështje me interes kombëtar, por edhe një komponent kyç i procesit më të gjerë të integritetit të Kosovës në BE [16,17].

Gjatë kësaj periudhe, Kosova forcoi bashkëpunimin e saj me organizata rajonale, të tilla si Qendra Rajonale Mjedisore (REC) dhe iniciativa e Brezit të Gjellbër të Ballkanit. Këto partneritete rajonale theksuan rëndësinë e ruajtjes ndërkufitare, duke pranuar se biodiversiteti nuk respekton kufijtë kombëtarë. Përpjekjet bashkëpunuese u përqendruan në mbrojtjen e specieve migratore, parandalimin e fragmentimit të habitateve dhe adresimin e kërcënimeve të paraqitura nga speciet pushtuese. Angazhimi i Kosovës me këto organizata ndihmoi në rritjen e ndërgjegjësimit për nevojën për ruajtje ndërkufitare dhe përforcoi angazhimin e vendit për ruajtjen e biodiversitetit në një shkallë më të gjerë [18].

Megjithatë, pavarësisht këtyre kornizave ligjore dhe bashkëpunimeve rajonale, Kosova u përball me sfida të vazhdueshme në aspektin e zbatimit. Deri në vitin 2020, afërsisht 25% e sipërfaqes tokësore të Kosovës ishte përcaktuar si e mbrojtur, por kjo mbulim shpesh nuk kishte menaxhim ose mbikëqyrje të mjaftueshme, duke e bërë të vështirë parandalimin e aktiviteteve të paligjshme si gjuetia e paligjshme dhe shpyllëzimi. Popullatat e specieve, veçanërisht gjitarët dhe zogjtë kryesorë, vazhduan të binin. Popullatat e rrëqebullit të Ballkanit, ariut të murrmë dhe ujkut gri ishin rrezikshëm të vogla, me më pak se 50 individë të secilës specie të mbetura, duke i vënë ata në prag të zhdukjes lokale. Në mënyrë të ngjashme, amfibët si bretkosa e gjellbër evropiane dhe tritoni i lëmuar u përballën me rreziqe të larta për shkak të humbjes së habitatit dhe efekteve më të gjera të ndryshimeve klimatike [19].

Përpjekjet për të riintegruar specie si rrëqebulli i Ballkanit vazhduan, por programet e riintroduktimit u përballën me pengesa të tilla si diversiteti gjenetik i kufizuar dhe habitatit i pamjaftueshëm. Në të njëjtën kohë, pati diskutime rreth riintroduktimit të mundshëm të bizonit evropian në Parkun Kombëtar të Sharrit. Qëllimi ishte të krijohet një popullatë e qëndrueshme deri në vitin 2030, megjithatë praktikat e një projekti të tillë - veçanërisht në aspektin e përshtatshmërisë së habitatit dhe ekuilibrit ekologjik - mbetën një sfidë komplekse [20]. Kjo periudhë shënoi si njohjen e sfidave në rritje të biodiversitetit të Kosovës ashtu edhe një pranim të rëndësishëm të vendit në bashkëpunimin rajonal mjedisor. Ndërsa Kosova vazhdoi të ndjekë integrimin në BE, nevoja për menaxhim efektiv të biodiversitetit u ndërthur me qëllimet e saj më të gjera të politikës mjedisore, duke nënvizuar ndërlidhjen e shëndetit ekologjik dhe zhvillimit të qëndrueshëm [21].

1. Qeveria e Republikës së Kosovës. *Plani i Veprimit për Biodiversitetin (2016-2020)*. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2016.
2. Komisioni Evropian. *Raporti për Kosovën 2020: Kapitulli 27 – Mjedi dhe Ndryshimet Klimatike*. Bruksel: Komisioni Evropian, 2020.
3. Qendra Rajonale Mjedisore (REC). *Bashkëpunimi Ndërkufitar Mjedisor në Ballkanin Perëndimor*. Budapest: REC, 2018.
4. Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës. *Gjendja e Biodiversitetit në Kosovë 2020*. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2020.

5. Iniciativa për Mishngrënësiet e Mëdhenj për Evropën. Strategjia e Ruajtjes për Rrëqebullin e Ballkanit në Kosovë dhe vendet fqinje. 2019.
6. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Perspektiva Mjedisore e Ballkanit Perëndimor 2021. Kopenhagen: EEA, 2021.

PLANI I VEPRIMIT PËR BIODIVERSITET 2016 - 2020

Veprimi	Indikatorët e suksesit	Institucioni përgjegjës	Institucionet përkrahëse	Afati kohor për realizim	Kostoja financiare dhe burimi i financimit	Komentet
Objektivi Strategjik: 1. Deri me 2020, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor ka ndërmarrë masat të zhvillojë dhe zbatojë kornizë ligjore dhe institucionale në harmoni me standardet e BE-së						
Masa/Nënobjektivi Strategjik: 1.1. Harmonizimi i plotë dhe fuqizimi i legjislacionit për mbrojtjen e natyrës në përputhje me Acquis-in e BE-së, si dhe arritja e progresit drejt nënshkrimit të konventave kryesore						
1.1.1. Hartimi dhe miratimi i akteve nënligjore që rrjedhin nga Ligji për Mbrojtjen e Natyrës	Aktet nënligjore të miratuara	MMPH	Qeveria	Q1 2017 - Q4 2018	Gj. 50,000 EUR BK. 50,000	Gj.= Gjithsejtë BK.= Buxhet i Kosovës
1.1.2. Të vazhdohet me promovimin e legjislacionit për mbrojtjen e natyrës tek komuniteti	Legjislacioni ju ka prezantua komunitetit	MMPH	Komunat	Q1 2017 - Q4 2018	Gj. 40,000 EUR BK. 10,000 SIDA 30,000	SIDA = Programi mjedisor për Kosovën
1.1.3. Miratimi i programeve për mbrojtjen e natyrës për secilin komunë	Programet e miratuara	Komunat	MMPH	Q1 - Q4 2020	Gj. 180,000 EUR BK. 180,000	
1.1.4. Lobimi për ratifikimin e Konventave dhe traktateve relevante	Konventat relevante të nënshkruara	MPJ	MMPH, Kuvendi i Kosovës	Q1 2017 - Q4 2020	Gj. 50,000 EUR BK. 50,000	
1.1.5. Harmonizimi dhe fuqizimi i legjislacionit dhe qartësimi i kompetencave për menaxhimin e Parqeve Kombëtare	Kompetenca të sqaruara	MMPH	MBPZHR, Qeveria	Q1 - Q4 2017	Gj. 10,000 EUR BK. 10,000	

Fig. 6: Qeveria e Kosovës. Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016-2020. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2020. Tabela, "Objektivi Strategjik 1: Korniza Ligjore dhe Institucionale në Përputhje me Standardet e BE-së," f. 61. <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/08/Eng-SAPB-2016-2020.pdf>.

5.2.1.4 2020 dhe më tej: Ndryshimi i Klimës, Integrimi në BE dhe Korniza Globale e Biodiversitetit Pas vitit 2020

Ndërsa Kosova hyn në vitet 2020 dhe më tej, politikat e saj mjedisore po formësohen gjithnjë e më shumë nga imperativat e dyfishta të integrimit në BE dhe Kornizës Globale të Biodiversitetit Pas vitit 2020. Një zhvillim kyç në këtë drejtim është përafrimi i Kosovës me Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030, e cila mandaton mbrojtjen e 30% të zonave tokësore dhe detare deri në vitin 2030. Kjo ambicie përkon me procesin e vazhdueshëm të integrimit të Kosovës në BE, duke kërkuar që vendi të harmonizojë politikat e saj mjedisore me objektivat ambicioze të BE-së për biodiversitetin dhe klimën. Një nga prioritetet e menjëhershme në këtë tranzicion është bashkëpunimi ndërkufitar me vendet fqinje si Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut, veçanërisht në ekosistemet e përbashkëta si Malet e Sharrit. Këto zona janë kritike për ruajtjen e biodiversitetit, dhe bashkëpunimi përtej kufijve ndihmon në forcimin e përpjekjeve të monitorimit dhe zbatimit të strategjive të mbrojtjes [22,23].

Ndërsa Kosova miraton strategji më gjithëpërfshirëse të përshtatjes ndaj klimës, ndryshimet

klimatike shfaqen si një kërcënim në rritje për biodiversitetin. Rritja e temperaturave, ndryshimi i modeleve të reshjeve dhe ngjarjet ekstreme të motit si thatësirat dhe përmbytjet po i detyrojnë speciet të zhvendosin habitatet e tyre ose të përballen me zhdukjen. Ekosistemet pyjore janë veçanërisht të ndjeshme, me shpyllëzimin që vazhdon me një shkallë të paqëndrueshme prej 1-2% në vit. Pyjet e Kosovës, të cilat janë shtëpia e specieve të rralla si rrëqebulli i Ballkanit, arinjtë e murrmë dhe ujçërit, janë nën presion të rëndë nga prerjet e paligjshme të pyjeve dhe konfliktet midis njeriut dhe jetës së egër [24].

Në përgjigje të këtyre sfidave, Kosova po zhvillon Strategjinë e saj Kombëtare të Biodiversitetit për vitet 2021–2030, me një fokus të fortë në qëndrueshmërinë ndaj klimës dhe restaurimin e ekosistemit. Strategjia i jep përparësi ruajtjes së specieve, duke përfshirë masat urgjente për të stabilizuar popullatën kritike të rrëqebullit të Ballkanit dhe për të eksploruar rikthimin e mundshëm të bizonit evropian në Parkun Kombëtar të Sharrit. Deri në vitin 2030, Kosova synon të përputhet me objektivin e BE-së për biodiversitetin për mbrojtjen e 30% të sipërfaqes së saj tokësore dhe restaurimin e ekosistemeve të degraduara. Këto përpjekje pritet të fenojnë humbjen e biodiversitetit dhe të ndihmojnë në rimëkëmbjen e specieve si shqiponja egjiptiane dhe shqiponja e artë, të cilat kanë vuajtur për shkak të shkatërrimit të habitatit dhe konfliktit njeri-famë e egër [25].

Integrimi i përshtatjes ndaj klimës në mbrojtjen e specieve, siç përcaktohet në strategjinë e biodiversitetit të Kosovës, do të luajë një rol vendimtar në zbutjen e kërcënimeve të shkaktuara nga klima. Përpjekjet për riintroduktimin e bizonëve evropianë, së bashku me programet e tjera të riintegritit të specieve, jo vetëm që do të kontribuojnë në suksesin e përgjithshëm të objektivave të biodiversitetit të Kosovës, por gjithashtu do të rrisin qëndrueshmërinë e ekosistemeve lokale. Deri në vitin 2030, qëllimi është që humbja e biodiversitetit të zvogëlohet me 30-40%, falë masave të fuqishme të ruajtjes, bashkëpunimeve ndërkufitare dhe përpjekjeve të vazhdueshme për të rivendosur habitatet dhe popullatat jetësore të specieve. Korniza në zhvillim e biodiversitetit të Kosovës, e rrënjësuar në bashkëpunimin rajonal dhe global, do të jetë kritike në ruajtjen e trashëgimisë së saj të pasur natyrore për brezat e ardhshëm [26].

1. Komisioni Evropian. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë. Bruksel: Komisioni Evropian, 2020. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
2. Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal. Mbrojtja e Mjedisit dhe Ruajtja e Biodiversitetit në Ballkanin Perëndimor: Iniciativat e Bashkëpunimit Ndërkufitar. Sarajevë: RCC, 2021.
3. Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës së Kosovës. Raporti mbi Ndryshimet Klimatike dhe Biodiversitetin 2022. Prishtina: MMPH, 2022.
4. Qeveria e Republikës së Kosovës. Strategjia Kombëtare e Biodiversitetit dhe Plani i Veprimit 2021-2030. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2025.
5. Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN). Planet e Veprimit për Biodiversitetin dhe Objektivat e Ruajtjes në Evropën Juglindore. Gland: IUCN, 2023.

5.2.1.5 Objektivat kryesore të biodiversitetit për Kosovën (vitet 2020 dhe më tej)

Duke parë përpara drejt viteve 2020 dhe më tej, përpjekjet e ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë janë përqendruar në arritjen e objektivave ambicioze në përputhje me Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030. Qëllimi është të mbrohet 30% e tokës dhe detit të vendit deri në vitin 2030, një hap thelbësor për të ndaluar humbjen e biodiversitetit dhe për t'u përshtatur me standardet mjedisore të BE-së. Për të çuar më tej këto përpjekje, Kosova synon të zvogëlojë humbjen e specieve me 30-40% deri në vitin 2030, me një fokus të fortë në speciet kritikisht të rrezikuara si rrëqebulli i Ballkanit, bizoni evropian dhe macja e egër evropiane. Iniciativat për riintegrimin e specieve do të luajnë një rol kyç në rivendosjen e popullatave të këtyre specieve të cenueshme, mbijetesa e të cilave varet nga programet e synuara të ruajtjes

dhe mbrojtja adekuatë e habitatit [27,28].

Një tjetër qëllim qendror është restaurimi i 30% të ekosistemeve të degraduara, veçanërisht pyjeve, ligatinave dhe zonave bregore, të cilat janë jetësore për biodiversitetin e rajonit. Speciet pushtuese, të tilla si grerëza aziatike dhe bari japonez, janë një kërcënim në rritje, dhe Kosova është zotuar për programe të synuara heqjeje për të mbrojtur speciet dhe habitatet vendase [29].

Për të mbështetur këto objektiva ambicioze, Kosova po forcon sistemet e saj të monitorimit të biodiversitetit, duke siguruar të dhëna të besueshme dhe sisteme paralajmërimi të hershëm për të ndjekur progresin dhe për të zbuluar kërcënimet në kohë reale. Ndërsa sfidat si ndryshimi i klimës dhe shkatërrimi i habitateve vazhdojnë, suksesi i këtyre përpjekjeve do të përcaktojë aftësinë e Kosovës për të krijuar një peizazh ekologjik më elastik dhe për të siguruar një të ardhme të qëndrueshme për biodiversitetin e saj.

1. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Raporti Mjedisor i Ballkanit Perëndimor 2024: Biodiversiteti dhe Mbrojtja e Ekosistemit. Kopenhagen: EEA, 2024.
2. Iniciativa për Mishngrënësit e Mëdhenj për Evropën. Statusi i Ruajtjes dhe Menaxhimi i Mishngrënësve të Mëdhenj në Ballkan. 2023.
3. Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës. Menaxhimi i Specieve Pushtuese dhe Strategjitë e Restaurimit të Ekosistemit në Kosovë. Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2024.

5.3 Inventari i Kornizës Ligjore të Biodiversitetit të Kosovës: Përmbledhje, Objektiva dhe Zbatim

5.3.1 Korniza Ligjore

5.3.1.1 Ligji për Mbrojtjen e Natyrës LIGJI Nr. 03/L-233

Sfondi: Ligji nr. 03/L-233 për Mbrojtjen e Natyrës u miratua nga Kuvendi i Republikës së Kosovës për të siguruar mbrojtjen dhe ruajtjen e burimeve natyrore, diversitetit biologjik dhe peizazheve. Ai krijon një kornizë ligjore gjithëpërfshirëse për të mbrojtur trashëgiminë natyrore të Kosovës, duke u përafëruar me standardet ndërkombëtare, veçanërisht ato të përcaktuara nga Bashkimi Evropian. Ky ligj njeh vlerën e brendshme të natyrës dhe njeh rëndësinë e zhvillimit të qëndrueshëm, pjesëmarrjes publike dhe vendimmarrjes së informuar. Sfondi i këtij legjislacioni është i rrënjësor në angazhimin e Kosovës për të ruajtur integritetin ekologjik, duke iu përgjigjur shqetësimeve në rritje mjedisore dhe duke mbrojtur speciet e rralla dhe të rrezikuara, si dhe habitatet natyrore.

Objektivi: Objektivi kryesor i ligjit është të rregullojë mbrojtjen, ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të natyrës dhe burimeve të saj. Ai synon të sigurojë rigjallërimin e ekosistemeve të dëmtuara, krijimin e zonave të mbrojtura dhe ruajtjen e diversitetit biologjik dhe peizazhor. Ligji përqendrohet në parandalimin e shfrytëzimit të tepërt të florës, faunës dhe habitateve natyrore, veçanërisht atyre të klasifikuara si të rrezikuara ose me rëndësi të lartë ekologjike. Përveç kësaj, ai synon të nxisë ndërgjegjësimin publik, pjesëmarrjen dhe të drejtën për një mjedis të shëndetshëm, duke përfshirë promovimin e aktiviteteve rekreative dhe edukative në natyrë. Ligji gjithashtu mbështet pajtueshmërinë me standardet e BE-së për ruajtjen e natyrës dhe integritetin e mbrojtjes së natyrës në planifikimin strategjik dhe aktivitetet ekonomike më të gjera.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i Ligjit Nr. 03/L-233 për Mbrojtjen e Natyrës përfshin disa institucione kyçe. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor shërben si autoriteti kryesor përgjegjës për mbikëqyrjen dhe zbatimin e ligjit. Agjencia e Mbrojtjes së Mjedisit të Kosovës - Njësia për Mbrojtjen e Natyrës luan një rol thelbësor në kryerjen e kërkimeve, monitorimin e biodiversitetit, mirëmbajtjen e regjistrave të të dhënave dhe ofrimin e ekspertizës teknike në lidhje me mbrojtjen e natyrës. Përveç kësaj, autoritetet komunale kanë për detyrë menaxhimin dhe mbrojtjen e zonave natyrore brenda juridiksionit të tyre, duke përfshirë krijimin e departamenteve administrative për zonat e mbrojtura dhe sigurimin e pajtueshmërisë me masat mbrojtëse. Ligji mandaton bashkëpunimin midis organeve të ndryshme qeveritare, komunave dhe entiteteve publike për të arritur objektivat e tij. Këto institucione janë gjithashtu përgjegjëse për përafrimin e aktiviteteve të tyre me standardet e ruajtjes së BE-së dhe për ruajtjen e kontributeve të Kosovës në rrjetin ekologjik evropian NATURA 2000.

5.3.1.2 Ligji nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna ”

Sfondi: Ligji nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna ” përcakton kornizën e mbrojtjes dhe menaxhimit për territorin e Bjeshkëve të Nemuna , një rajon me vlerë të konsiderueshme natyrore që ndodhet në Republikën e Kosovës. Ky park kombëtar njihet për ekosistemet e tij të jashtëzakonshme pyjore, speciet endemike, tiparet gjeomorfologjike, elementët hidrologjikë dhe peizazhet me rëndësi shkencore, kulturore, historike, edukative dhe rekreative. Ligji u miratua për të siguruar ruajtjen e këtyre karakteristikave unike ekologjike dhe gjeologjike, duke mbështetur njëkohësisht zhvillimin e qëndrueshëm dhe ekoturizmin në përputhje me standardet mjedisore. Duke mbuluar një sipërfaqe prej 62,488 hektarësh, parku përfshin pjesë të komunave të Gjakovës , Junikut , Deçanit , Pejës dhe Istogut .

Objektivi: Objektivi i Ligjit Nr. 04/L-086 është shpallja e Bjeshkëve të Nemuna si park kombëtar për të mbrojtur dhe ruajtur trashëgiminë e tyre të pasur natyrore dhe biodiversitetin. Kjo përfshin mbrojtjen e specieve të rralla dhe të rrezikuara, ruajtjen e pyjeve dhe ekosistemeve të tjera, si dhe ruajtjen e karakteristikave gjeomorfologjike, hidrologjike dhe të peizazhit të parkut. Ligji synon gjithashtu të promovojë aktivitete edukative, kulturore, rekreative dhe turistike që përputhen me kriteret e mbrojtjes së mjedisit. Duke përcaktuar regjime mbrojtëse brenda parkut, ligji siguron menaxhimin e ekuilibruar dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, duke parandaluar njëkohësisht aktivitetet që mund të dëmtojnë integritetin ekologjik të parkut.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i Ligjit Nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna ” mbikëqyret kryesisht nga Drejtoria për Administrimin e Parkut Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna ”, e cila është themeluar në kuadër të Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor. Drejtoria, me seli në Pejë, është përgjegjëse për administrimin, menaxhimin dhe zbatimin e masave mbrojtëse brenda parkut. Ky organ siguron që të gjitha aktivitetet, të tilla si turizmi, bujqësia dhe përdorimi i burimeve, të jenë në përputhje me regjimet e mbrojtjes të përcaktuara me ligj. Përveç kësaj, të drejtat pronësore dhe çështjet e denacionalizimit që lidhen me parkun menaxhohen përmes ligjeve të veçanta të ndara nga ky legjislacion.

5.3.1.3 Ligji nr. 04/L-087 për Parkun Kombëtar “Sharri”:

Sfondi: Ligji nr. 04/L-087 për Parkun Kombëtar “Sharri” përcakton territorin e Maleve të Sharrit si park kombëtar në Republikën e Kosovës. Ky legjislacion nxitet nga nevoja për të mbrojtur trashëgiminë e rëndësishme natyrore të zonës, e cila përfshin ekosisteme të larmishme, karakteristika të pasura gjeomorfologjike, hidrologji, specie endemike dhe relikte, si dhe peizazhe me rëndësi shkencore, kulturore, historike dhe rekreative. Malet e Sharrit, të njohura për biodiversitetin dhe karakteristikat e tyre unike mjedisore, janë thelbësore për ruajtjen dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Ligji synon të sigurojë që parku të mbështesë aktivitete si ekoturizmi dhe bujqësia tradicionale, duke ruajtur integritetin mjedisor. Zona e përcaktuar mbulon 53,469 hektarë dhe përfshin komunat e Kaçanikut, Shtërpçës, Suharekës, Prizrenit dhe Dragashit.

Objektivi: Objektivi i Ligjit Nr. 04/L-087 është shpallja e Maleve të Sharrit si park kombëtar për të ruajtur vlerat e tyre ekologjike dhe mjedisore. Kjo përfshin mbrojtjen e specieve të rralla dhe të rrezikuara të bimëve dhe kafshëve, ruajtjen e pyjeve dhe ekosistemeve të tjera natyrore, si dhe ruajtjen e karakteristikave unike gjeomorfologjike dhe hidrologjike të parkut. Ligji mbështet praktikën e qëndrueshme, duke përfshirë ekoturizmin dhe përdorimin tradicional të tokës, për të balancuar ruajtjen me aktivitetet ekonomike dhe rekreative. Ai gjithashtu synon të rrisë angazhimin shkencor, arsimor dhe kulturor me parkun, duke e mbrojtur atë nga aktivitetet e dëmshme.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i Ligjit Nr. 04/L-087 mbikëqyret nga Drejtoria për Administrimin e Parkut Kombëtar “Sharri”, e cila është themeluar nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor brenda tre muajve nga hyrja në fuqi e ligjit. Drejtoria është përgjegjëse për menaxhimin e parkut, zbatimin e masave mbrojtëse dhe sigurimin që të gjitha aktivitetet brenda parkut të jenë në përputhje me regjimet e specifikuar të mbrojtjes dhe legjislacionin më të gjerë mjedisor. Të drejtat pronësore dhe çështjet e denacionalizimit që lidhen me parkun menaxhohen nga ligje të veçanta që bien jashtë fushëveprimit të këtij legjislacioni specifik.

5.3.2 Udhëzime Administrative

5.3.2.1 Udhëzime administrative nr. 12/2020 për shpalljen e specieve të egra të mbrojtura dhe të mbrojtura në mënyrë strikte

Sfondi: Udhëzimi Administrativ Nr. 12/2020 u lëshua nga MMPH-ja. Ai përputhet me kornizën ligjore të përcaktuar nga Ligji për Mbrojtjen e Natyrës Nr. 03/L-233 dhe rregulloret përkatëse që rregullojnë përgjegjësitë e ministrive dhe zyrave qeveritare. Ky udhëzim shërben si një instrument ligjor për shpalljen zyrtare të specieve të egra si të mbrojtura ose të mbrojtura në mënyrë strikte brenda territorit të Kosovës. Ai harmonizon rregulloret kombëtare me Direktivën e Këshillit 92/43/KEE në lidhje me ruajtjen e habitateve natyrore dhe faunës dhe florës së egër.

Objektivi: Objektivi kryesor i këtij udhëzimi administrativ është identifikimi dhe shpallja e specieve të egra specifike të bimëve dhe kafshëve si të mbrojtura ose të mbrojtura në mënyrë strikte. Ai përcakton udhëzime të qarta për kërkimin e lejeve për aktivitete që mund të ndikojnë në këto specie dhe përshkruan detyrimet e raportimit që lidhen me aktivitete të tilla. Udhëzimi synon të mbrojë biodiversitetin duke siguruar që speciet e kërcënuara, të rrezikuara dhe të cenueshme të marrin mbrojtjen e nevojshme ligjore për të parandaluar rënien ose zhdukjen e tyre.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i këtij udhëzimi është përgjegjësi e MESPI-t . Kjo ministri mbikëqyr zbatimin e masave mbrojtëse, përpunimin e lejeve që lidhen me trajtimin e specieve të mbrojtura dhe monitorimin dhe raportimin e aktiviteteve që ndikojnë në këto specie. Ministria bashkëpunon me organe të tjera qeveritare, agjenci mjedisore dhe zbatues të ligjit për të siguruar pajtueshmërinë me udhëzimin dhe respektimin e objektivave të ruajtjes.

5.3.2.2 Udhëzimi administrativ nr. 12/2011

(për llojet e habitateve natyrore, hartën e habitateve natyrore, llojet e habitateve natyrore të kërcënuara dhe të rralla, si dhe masat mbrojtëse për ruajtjen e llojeve të habitateve natyrore)

Sfondi: Udhëzimi Administrativ Nr. 12/2011 i lëshuar nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor të Republikës së Kosovës përqendrohet në përcaktimin e llojeve të habitateve natyrore, hartëzimin e tyre dhe klasifikimin e llojeve të habitateve natyrore të rralla dhe të kërcënuara. Ai gjithashtu përcakton masat e nevojshme për të mbrojtur dhe ruajtur këto habitate. Udhëzimi është në përputhje me Direktivën e Habitave të Bashkimit Evropian (92/43/KEE) , e cila nënvizon rëndësinë e ruajtjes së biodiversitetit dhe ekosistemeve natyrore. Ky kuadër ligjor synon të sigurojë identifikimin dhe ruajtjen e habitateve ekologjiksht të rëndësishme në Kosovë, duke reflektuar angazhimin e vendit për ruajtjen e mjedisit dhe pajtueshmërinë me standardet evropiane mjedisore.

Objekti: Objekti kryesor i këtij udhëzimi administrativ është mbrojtja dhe ruajtja e habitateve natyrore në Kosovë, veçanërisht atyre të identifikuar si të rralla dhe të kërcënuara. Dokumenti përshkruan llojet specifike të habitateve që kanë nevojë për mbrojtje dhe masat e nevojshme për t'i mbajtur ato në një gjendje të favorshme. Duke klasifikuar dhe hartëzuar këto habitate, udhëzimi synon të ofrojë një kornizë të qartë për përpjekjet e ruajtjes dhe të sigurojë menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore. Ai gjithashtu synon të harmonizojë praktikën e ruajtjes së Kosovës me standardet evropiane, duke lehtësuar kështu integrimin më të mirë në kornizat ndërkombëtare të mbrojtjes së mjedisit. Udhëzimi thekson nevojën për monitorim të vazhdueshëm, kërkim shkencor dhe menaxhim adaptiv për të adresuar kërcënimet e reja ndaj këtyre habitateve.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i këtij udhëzimi administrativ është kryesisht përgjegjësi e Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor . Kjo ministri mbikëqyr zbatimin e masave të mbrojtjes së habitateve, klasifikimin e habitateve natyrore dhe krijimin dhe mirëmbajtjen e hartave të habitateve. Përveç kësaj, Instituti për Mbrojtjen e Natyrës luan një rol vendimtar në monitorimin e statusit të habitateve të kërcënuara dhe propozimin e përditësimeve bazuar në të dhëna të reja shkencore. Autoritetet e qeverisjes vendore dhe agjencitë mjedisore janë gjithashtu të përfshira në zbatimin e masave të ruajtjes dhe sigurimin e pajtueshmërisë me kuadrin ligjor. Qasja bashkëpunuese midis institucioneve kombëtare dhe subjekteve lokale siguron mbrojtjen efektive dhe menaxhimin e qëndrueshëm të habitateve natyrore të Kosovës.

5.3.2.3 Udhëzimi administrativ qrk nr. 18/2013 për shpalljen e rrjetit ekologjik

Udhëzimi Administrativ Nr. 18/2013 u miratua nga Qeveria e Republikës së Kosovës më 13 nëntor 2013. Ky udhëzim bazohet në Kushtetutën e Kosovës, konkretisht në Nenin 93(4), dhe në Ligjin për Mbrojtjen e Natyrës Nr. 03/L-233. Ai gjithashtu i referohet Rregullores së Punës së Qeverisë Nr. 09/2011. Qëllimi i kësaj rregulloreje është të krijojë dhe shpallë një rrjet ekologjik

për Republikën e Kosovës, i cili shërben si një kornizë gjithëpërfshirëse për mbrojtjen e zonave dhe korridoreve të rëndësishme ekologjike.

Udhëzimi identifikon dhe formalizon zonat kritike ekologjike dhe rrugët e migrimit thelbësore për ruajtjen e biodiversitetit. Ai përputhet me standardet dhe marrëveshjet ndërkombëtare, evropiane dhe kombëtare të ruajtjes, duke reflektuar angazhimin e Kosovës për të ruajtur habitatet dhe speciet e saj natyrore. Udhëzimi shfuqizon rregulloret e mëparshme administrative përkatëse, duke konsoliduar strukturën ligjore për mbrojtjen ekologjike.

Rrjeti ekologjik përfshin:

1. **Zona Ekologjike të Rëndësishme** për ruajtjen e specieve të egra dhe llojeve të habitat-eve të kërcënuara.
2. **Korridoret ekologjike** që lidhin këto zona, duke siguruar lëvizjen dhe migrimin e lirë të specieve.
3. **Objekte speleologjike** (shpella dhe habitate nëntokësore) të rëndësishme për ekosistemin më të gjerë.

Kjo rregullore u hartua për të përafruar politikën mjedisore të Kosovës me direktivat e Bashkimit Evropian dhe marrëveshjet ndërkombëtare mjedisore, veçanërisht Direktivën 92/43/KEE për ruajtjen e habitateve dhe specieve natyrore.

Objekti: Objekti kryesor i Udhëzimit Administrativ GRK Nr. 18/2013 është krijimi dhe mbrojtja e një rrjeti ekologjik brenda Kosovës që ruan speciet e kërcënuara dhe habitatet e tyre, duke ruajtur integritetin e biodiversitetit. Udhëzimi synon të identifikojë zonat kryesore ekologjike, të caktojë korridoret ekologjike dhe të sigurojë që këto zona të mbrohen dhe menaxhohen në mënyrë efektive. Duke ofruar udhëzime të hollësishme, ai synon të zbusë humbjen e biodiversitetit, të ruajë lidhshmërinë e habitateve dhe të mundësojë migrimin dhe shpërndarjen e specieve. Ai gjithashtu përqendrohet në integrimin e këtyre përpjekjeve për ruajtje me përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore për të arritur një ekuilibër midis mbrojtjes së mjedisit dhe zhvillimit ekonomik. Ky udhëzim mbështet qëndrueshmërinë afatgjatë të trashëgimisë natyrore të Kosovës dhe siguron përputhshmëri me standardet ndërkombëtare dhe evropiane të mbrojtjes së mjedisit, veçanërisht Direktivën e BE-së për Habitatet.

Institucionet Zbatuese: Zbatimi i këtij udhëzimi mbikëqyrret kryesisht nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH), e cila koordinon menaxhimin, zbatimin dhe monitorimin e rrjetit ekologjik. Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës ka për detyrë hartimin dhe hartëzimin e rrjetit ekologjik, duke siguruar që zonat dhe korridoret e përcaktuara të jenë të hartuara me saktësi dhe të validuara shkencërisht. Agjencia Kadastrale e Kosovës bashkëpunon duke hartuar këto zona në platformat zyrtare kartografike të Kosovës në shkallë të detajuara (1:5000 dhe 1:10000). Drejtoritë për Mjedis dhe Urbanizëm në nivel komunal menaxhojnë zonat e rrjetit ekologjik që nuk bien brenda zonave të mbrojtura, duke siguruar që masat lokale të ruajtjes të jenë në përputhje me udhëzimet kombëtare.

Për më tepër, Inspektorët e Mbrojtjes së Natyrës janë përgjegjës për mbikëqyrjen e pajtueshmërisë me udhëzimet, zbatimin e rregulloreve dhe parandalimin e shkeljeve. Në komunat ku ende nuk ekzistojnë drejtori specifikë për menaxhimin e zonave të mbrojtura, qeveritë lokale ndihmojnë në zbatimin e planeve përkatëse të menaxhimit. Individët dhe subjektet juridike që përdorin burimet natyrore brenda këtyre zonave duhet t'i përmbahen masave të ruajtjes dhe mund të jenë të detyruar të kontribuojnë në financimin e aktiviteteve specifike të mbrojtjes. Organizatat dhe donatorët ndërkombëtarë gjithashtu luajnë një rol kyç duke ofruar asistencë teknike dhe mbështetje financiare për të siguruar zbatimin me sukses dhe qëndrueshmërinë e rrjetit ekologjik. Kjo qasje shumëinstitucionale siguron menaxhim koheziv, të

monitoruar mirë dhe të zbatueshëm të trashëgimisë ekologjike të Kosovës.

5.3.3 Dokumentet e politikave

5.3.3.1 Plani Hapësinor i Kosovës

Statusi Ligjor : Plani Hapësinor i Kosovës është një dokument i detyrueshëm në nivel kombëtar. Ai e merr autoritetin e tij ligjor nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH) dhe është miratuar për të rregulluar zhvillimin hapësinor, mbrojtjen e mjedisit dhe ruajtjen e biodiversitetit. Plani urdhëron pajtueshmërinë me politikat e përcaktuara për përdorimin e tokës, menaxhimin e burimeve natyrore dhe ruajtjen e mjedisit. Ai zbaton detyrimet ligjore për të mbrojtur habitatet natyrore dhe ekosistemet, duke i përafëruar përpjekjet e ruajtjes së Kosovës me standardet dhe direktivat ndërkombëtare, të tilla si Direktiva e BE-së për Habitatet (92/43/KEE) .

Lloji i Dokumentit: Ky është një plan zhvillimi hapësinor që integron politikat për përdorimin e qëndrueshëm të tokës, mbrojtjen e mjedisit dhe rritjen socio-ekonomike. Plani përshkruan strategjitë për menaxhimin e burimeve natyrore, mbrojtjen e biodiversitetit dhe promovimin e zhvillimit të qëndrueshëm. Ai shërben si një kornizë gjithëpërfshirëse për vendimmarrje në nivel kombëtar dhe bashkiak, duke mbuluar sektorë të ndryshëm si bujqësia, pylltaria, planifikimi urban dhe ruajtja e mjedisit.

Funksioni: Plani Hapësinor i Kosovës funksionon si një kornizë për veprim duke ofruar udhëzime strategjike për mbrojtjen e biodiversitetit dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Ai përcakton qëllimet dhe objektivat strategjike për ruajtjen e ekosistemeve, mbrojtjen e specieve të kërcënuara dhe promovimin e praktikave të përdorimit të tokës miqësore me mjedisin. Plani përfshin mjete zbatimi dhe monitorimi , të tilla si programet e ruajtjes, rregulloret e zonimit dhe vlerësimet e ndikimit në mjedis, për të siguruar që të arrihen qëllimet e biodiversitetit. Përveç kësaj, ai nxit marrëveshje bashkëpunimi midis institucioneve qeveritare, komunave lokale dhe partnerëve ndërkombëtarë për të mbështetur menaxhimin efektiv të biodiversitetit dhe restaurimin e ekosistemit.

Temat e Mbuluara: Plani trajton gjerësisht temat që lidhen me biodiversitetin. Konservimi është një fokus kryesor, me masa të detajuara për mbrojtjen e pyjeve, parqeve kombëtare dhe specieve endemike. Ai përfshin strategji për ruajtjen e habitateve si Malet e Sharrit dhe Bjeshkët e Nemuna . Restaurimi i ekosistemit është i prioritetizuar përmes ripyllëzimit, kontrollit të erozionit dhe iniciativave të rehabilitimit të habitateve. Lidhja klimë-biodiversitet njihet, duke theksuar menaxhimin adaptiv për të zbutur ndikimet klimatike në ekosisteme. Plani gjithashtu promovon përdorimin e qëndrueshëm dhe tregtinë e burimeve natyrore, duke balancuar zhvillimin ekonomik me mbrojtjen e mjedisit.

Analiza e Dokumentit: Plani Hapësinor i Kosovës përshkruan një strategji gjithëpërfshirëse për zhvillimin hapësinor, duke theksuar ruajtjen e biodiversitetit, përdorimin e qëndrueshëm të tokës dhe mbrojtjen e mjedisit. Ai identifikon zonat kryesore natyrore, siç janë parqet kombëtare dhe pyjet, që kërkojnë mbrojtje dhe menaxhim. Plani ofron masa specifike për ruajtjen e ekosistemeve, restaurimin e habitateve të degraduara dhe zbutjen e kërcënimeve mjedisore si shpyllëzimi, erozioni dhe ndotja. Ai integron objektivat e biodiversitetit me zhvillimin socio-ekonomik, duke promovuar praktikën e qëndrueshme në bujqësi, pylltari dhe turizëm.

Rëndësia për Kosovën: Plani adreson sfidat kritike të biodiversitetit me të cilat përballlet Kosova, të tilla si humbja e habitateve, shpyllëzimi dhe degradimi mjedisor. Me pjesë të konsiderueshme

të popullsisë që mbështeten në burimet natyrore për jetesën e tyre, theksi i planit në përdorimin e qëndrueshëm dhe ruajtjen është shumë i rëndësishëm. Ai thekson zonat prioritare si Kopshtet e Kosovës (rajoni i Prizrenit), Malet e Sharrit dhe Bjeshkët e Nemuna si pika të nxehta kryesore të biodiversitetit që kanë nevojë për mbrojtje. Duke u përafëruar me standardet ndërkombëtare të ruajtjes, plani mbështet përpjekjet e Kosovës për t'u bashkuar me Bashkimin Evropian dhe për të marrë pjesë në nismat globale të biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike: Si një dokument detyrues, Plani Hapësinor i Kosovës ka implikime të rëndësishme ligjore për përdorimin e tokës dhe menaxhimin mjedisor. Ai mandaton mbrojtjen e biodiversitetit përmes rregulloreve të zonimit, masave të ruajtjes së habitateve dhe politikave të zhvillimit të qëndrueshëm. Plani përforcon nevojën për pajtueshmëri me ligjet kombëtare dhe direktivat ndërkombëtare, siç është Direktiva e Habitave (92/43/KEE) . Strategjiksht, ai ofron një plan rrugor për integrimin e ruajtjes së biodiversitetit në planet më të gjera të zhvillimit, duke siguruar që qëllimet mjedisore të prioritizohen së bashku me rritjen ekonomike.

Përfundime Kryesore: Plani Hapësinor i Kosovës thekson rëndësinë e ruajtjes së biodiversitetit si bazë për zhvillim të qëndrueshëm. Ai identifikon zonat dhe ekosistemet kryesore natyrore që kërkojnë mbrojtje, siç janë pyjet, lumenjtë dhe parqet kombëtare. Plani thekson restaurimin e ekosistemit përmes masave të ripyllëzimit dhe kontrollit të erozionit, duke synuar rehabilitimin e peizazheve të degraduara. Ai gjithashtu njeh ndërlidhjen midis ndryshimeve klimatike dhe biodiversitetit, duke promovuar strategji adaptive të menaxhimit për të mbrojtur ekosistemet e cenueshme. Fokusi në përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore siguron që aktivitetet ekonomike, të tilla si bujqësia dhe turizmi, të zhvillohen në një mënyrë të përgjegjshme ndaj mjedisit. Kopshtet e Kosovës theksohen si zona me rëndësi kulturore dhe ekologjike, duke përfaqësuar mundësi për ruajtje dhe zhvillim të qëndrueshëm të turizmit.

5.3.3.2 Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011 – 2020

Statusi Ligjor: “ Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011 – 2020” është korniza kryesore e vendit për ruajtjen e biodiversitetit. Strategjia hedh themelet për pajtueshmërinë e ardhshme me marrëveshjet ndërkombëtare detyruese, siç janë Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD) , CITES (Konventa për Tregtinë Ndërkombëtare të Specieve të Rrezikuara) dhe traktate të tjera që lidhen me biodiversitetin. Edhe pse Kosova nuk është nënshkruese e këtyre konventave, strategjia parashikon përputhshmërinë me kërkesat e tyre. Ajo gjithashtu trajton harmonizimin e kuadrit ligjor të Kosovës me rrjetin dhe direktivat Natura 2000 të Bashkimit Evropian , duke përfshirë Direktivën e Habitave (1992) dhe Direktivën e Shpendëve (1979) , si pjesë e përgatitjes së vendit për integrimin në BE.

Lloji i Dokumentit: Ky dokument është një plan strategjik kombëtar që përqendrohet në ruajtjen e biodiversitetit dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore për periudhën midis viteve 2011 dhe 2020. Ai kombinon si një vizion strategjik ashtu edhe një plan veprimi , duke përcaktuar qëllime, përparësi dhe masa specifike për ruajtjen e biodiversitetit, përmirësimin e ekosistemeve dhe integrimin e mbrojtjes së biodiversitetit në strategjitë kombëtare të zhvillimit. Strategjia është gjithëpërfshirëse dhe shumëdisiplinore, duke mbuluar sektorë të ndryshëm si pylltaria, bujqësia, menaxhimi i ujërave, energjia, arsimi dhe turizmi.

Funksioni: “ Strategjia “ dhe Plani unë Veprimit për “ Biodiversiteti 2011–2020” funksionon si një kornizë veprimi duke përcaktuar udhëzime dhe hapa të qartë për të mbrojtur dhe ruajtur biodiversitetin në Kosovë. Ai identifikon qëllimet dhe objektivat strategjike, duke theksuar rëndësinë e ndalimit të humbjes së biodiversitetit, restaurimit të ekosistemeve dhe

promovimit të praktikave të zhvillimit të qëndrueshëm. Dokumenti shërben gjithashtu si një mjet zbatimi dhe monitorimi duke përcaktuar aktivitete specifike, institucione përgjegjëse dhe afate kohore për arritjen e objektivave që lidhen me biodiversitetin. Për më tepër, strategjia mbështet marrëveshjet bashkëpunuese duke inkurajuar partneritete midis organeve qeveritare, komuniteteve lokale, organizatave të shoqërisë civile dhe partnerëve ndërkombëtarë. Ajo synon të nxisë një qasje të koordinuar ndaj menaxhimit të biodiversitetit dhe të sigurojë që përpjekjet e Kosovës të jenë në përputhje me standardet evropiane dhe ndërkombëtare.

Temat e Mbuluara: Strategjia trajton disa tema kritike që lidhen me biodiversitetin dhe menaxhimin mjedisor. Ruajtja e specieve, habitateve dhe ekosistemeve është një fokus qendror, me masa për të mbrojtur speciet endemike dhe të kërcënuara, për të zgjeruar zonat e mbrojtura dhe për të zbatuar praktika efektive të menaxhimit të ruajtjes. Dokumenti gjithashtu thekson restaurimin e ekosistemit, duke njohur nevojën për të rehabilituar pyjet, lumenjtë, ligatinat dhe habitatet e tjera natyrore të degraduara. Edhe pse nuk është e fokusuar në mënyrë të qartë në ndryshimet klimatike, strategjia prek lidhjen klimë-biodiversitet duke pranuar ndikimet e ndryshimeve mjedisore në biodiversitet dhe duke avokuar për praktikën e menaxhimit adaptiv. Përveç kësaj, strategjia promovon përdorimin dhe tregtinë e qëndrueshme të burimeve natyrore, duke përfshirë pylltarinë, bujqësinë dhe turizmin, duke siguruar që këto aktivitete të mos komprometojnë biodiversitetin dhe që përfitimet të shpërndahen në mënyrë të barabartë midis popullsisë.

e Dokumentit: “Strategjia” dhe Plani unë Veprimit për “Biodiversiteti 2011–2020” është një plan gjithëpërfshirës për ruajtjen e biodiversitetit në Kosovë. Ai përshkruan një vizion për ruajtjen e diversitetit të pasur biologjik të vendit dhe sigurimin e praktikave të zhvillimit të qëndrueshëm. Strategjia thekson rëndësinë e ruajtjes së florës, faunës dhe ekosistemeve të larmishme të Kosovës, shumë prej të cilave janë unike për rajonin. Ajo identifikon qëllime specifike, të tilla si zhvillimi i një kuadri të fortë ligjor dhe institucional, mbrojtja e specieve dhe habitateve të rrezikuara, integrimi i konsideratave të biodiversitetit në sektorë të tjerë dhe rritja e ndërgjegjësimit dhe pjesëmarrjes publike në mbrojtjen e mjedisit.

Dokumentit është shumë i rëndësishëm për sfidat mjedisore dhe socio-ekonomike të Kosovës. Kosova përballlet me kërcënime të konsiderueshme të biodiversitetit, duke përfshirë humbjen e habitateve, ndotjen, prerjen e paligjshme të pyjeve dhe menaxhimin joadekuat të zonave të mbrojtura. Strategjia i adreson këto çështje duke propozuar veprime konkrete, të tilla si zgjerimi i zonave të mbrojtura, përmirësimi i monitorimit të biodiversitetit dhe zhvillimi i planeve të menaxhimit për rezervatet natyrore. Përveç kësaj, strategjia njeh nevojën për ndërtimin e kapaciteteve institucionale, koordinim më të mirë midis organeve qeveritare dhe rritje të fondeve për iniciativat e biodiversitetit. Duke pasur parasysh aspiratën e Kosovës për t'u bashkuar me Bashkimin Evropian, fokusi i strategjisë në përafrimin e politikave kombëtare me direktivat e BE-së dhe rrjetin Natura 2000 është veçanërisht i rëndësishëm.

Implikimet ligjore dhe strategjike të këtij dokumenti janë të thella. Duke përcaktuar një kornizë të qartë për mbrojtjen e biodiversitetit, strategjia ndihmon Kosovën të krijojë një themel për pajtueshmërinë e ardhshme me marrëveshjet ndërkombëtare mjedisore. Ajo gjithashtu mbështet integrimin e konsideratave të biodiversitetit në politikat dhe planet më të gjera kombëtare të zhvillimit. Strategjia thekson nevojën për reforma ligjore, zbatim më të mirë të ligjeve ekzistuese mjedisore dhe krijimin e rregulloreve të reja për të adresuar sfidat e reja të biodiversitetit. Për më tepër, ajo thekson rëndësinë e edukimit, komunikimit dhe pjesëmarrjes së publikut në arritjen e objektivave të biodiversitetit, duke reflektuar një qasje holistike ndaj menaxhimit mjedisor.

Përfundimet kryesore nga strategjia nënvizojnë rëndësinë e ruajtjes së trashëgimisë natyrore të Kosovës dhe promovimit të zhvillimit të qëndrueshëm. Dokumenti ofron një udhërrëfyes për mbrojtjen e specieve të rrezikuara, ruajtjen e habitateve kritike dhe restaurimin e ekosistemeve të degraduara. Ai gjithashtu thekson nevojën për përmirësimin e mbledhjes së të dhënave, monitorimin e biodiversitetit dhe kërkimin shkencor për të informuar përpjekjet e ruajtjes. Fokusi i strategjisë në ndërgjegjësimin dhe edukimin publik është thelbësor për nxitjen e një kulture të administrimit mjedisor midis qytetarëve të Kosovës. Përveç kësaj, theksi në bashkëpunimin ndërsektorial dhe partneritetet ndërkombëtare pasqyron një njohje se ruajtja e biodiversitetit kërkon përpjekje të koordinuara në nivel lokal, kombëtar dhe global.

Për planifikimin e biodiversitetit në Kosovë, aspektet më interesante dhe relevante të strategjisë përfshijnë theksin e saj në përafrimin me standardet evropiane, planin e saj të detajuar të veprimit për zbatimin e iniciativave të biodiversitetit dhe fokusin e saj në integrimin e konsideratave të biodiversitetit në sektorë të tjerë. Identifikimi i zonave pilot për zbatimin e projekteve të ruajtjes ofron një qasje praktike për testimin dhe rafinimin e praktikave të menaxhimit të biodiversitetit. Njohja nga strategjia e rëndësisë së edukimit, pjesëmarrjes publike dhe angazhimit të komunitetit është gjithashtu e rëndësishme, pasi këta faktorë janë thelbësorë për suksesin afatgjatë të përpjekjeve për ruajtjen e biodiversitetit në Kosovë. Në përgjithësi, strategjia ofron një qasje gjithëpërfshirëse dhe me vizion për ruajtjen e trashëgimisë natyrore të Kosovës dhe promovimin e zhvillimit të qëndrueshëm.

5.3.3.3 Plani i Zhvillimit Hapësinor - Parku Kombëtar ‘Sharri’

Statusi Ligjor: “Plani Hapësinor i Parkut Kombëtar ‘Sharri’” është një dokument planifikimi detyrues në nivel kombëtar i hartuar nga Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Instituti për Planifikim Hapësinor të Kosovës. Ky dokument e merr autoritetin nga legjislacioni kombëtar, konkretisht ligjet për Planifikimin Hapësinor, Mbrojtjen e Mjedisit, Mbrojtjen e Natyrës, Tokën Bujqësore, Strehimin dhe Ujërat. Ai ofron udhëzime ligjore për zhvillimin dhe menaxhimin hapësinor brenda Parkut Kombëtar të Maleve të Sharrit. Si një dokument detyrues, ai përcakton rregullore konkrete për përdorimin e tokës, masat e ruajtjes, zhvillimin e infrastrukturës dhe menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve brenda kufijve të parkut.

Lloji i Dokumentit: Dokumenti është një plan zhvillimi hapësinor për një zonë të caktuar të mbrojtur, konkretisht Parkun Kombëtar të Maleve të Sharrit. Ai integron vlerësime të hollësishme të gjeografisë së parkut, ekosistemeve, faktorëve socio-ekonomikë dhe infrastrukturës, duke ofruar një kornizë strategjike për zhvillim, ruajtje dhe përdorim të qëndrueshëm. Plani është pjesë e sistemit gjithëpërfshirës të planifikimit hapësinor të Kosovës dhe shërben si një plan i mandatuar ligjërisht për menaxhimin e burimeve natyrore të parkut dhe udhëzimin e zhvillimit të ardhshëm.

Funksioni: “Plani Hapësinor i Parkut Kombëtar ‘Sharri’” shërben si një kornizë veprimi duke përcaktuar politika dhe udhëzime të qarta hapësinore për menaxhimin e parkut. Ai përshkruan vizionin, parimet dhe qëllimet për ruajtjen, zhvillimin e qëndrueshëm dhe menaxhimin e përdorimit të tokës. Përveç kësaj, plani përcakton qëllime dhe objektiva strategjike, të tilla si mbrojtja e specieve endemike, restaurimi i zonave të degraduara dhe promovimi i ekoturizmit. Dokumenti funksionon si një mjet zbatimi dhe monitorimi duke ofruar rregullore specifike të zonimit, plane infrastrukturore dhe masa për zbatim. Ai gjithashtu mbështet marrëveshjet bashkëpunuese duke inkurajuar bashkëpunimin midis agjencive qeveritare, komunave, komuniteteve lokale dhe organizatave ndërkombëtare për të arritur objektiva të përbashkëta të

ruajtjes dhe zhvillimit.

Temat e Mbuluara: Plani mbulon disa tema thelbësore që lidhen me biodiversitetin dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Ai thekson ruajtjen e florës, faunës dhe ekosistemeve, duke identifikuar zonat e mbrojtura, rezervat e veçanta natyrore dhe strategjitë e menaxhimit për të ruajtur biodiversitetin. Restaurimi i ekosistemit trajtohet përmes masave për rehabilitimin e pyjeve të degraduara, parandalimin e erozionit të tokës dhe restaurimin e habitateve natyrore. Plani gjithashtu njeh lidhjen klimë-biodiversitet , duke pranuar ndikimet e ndryshimeve klimatike në ekosistemet e parkut dhe duke propozuar strategji adaptive të menaxhimit. Përveç kësaj, ai promovon përdorimin dhe tregtinë e qëndrueshme të burimeve natyrore, duke balancuar aktivitetet e turizmit, bujqësisë dhe pylltarisë me objektivat e ruajtjes.

Analiza e Dokumentit

Përshkrim i shkurtër: “ Plani Hapësinor i Parkut Kombëtar ‘Sharri’ ” është një dokument gjithëpërfshirës ligjor që përcakton kornizën për mbrojtjen, zhvillimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të Parkut Kombëtar të Maleve të Sharrit. Ai përcakton kufijtë e parkut, rregulloret e zonimit dhe strategjitë e menaxhimit për të ruajtur biodiversitetin e tij të pasur, peizazhet unike dhe trashëgiminë kulturore. Plani adreson sfida të ndryshme mjedisore, sociale dhe ekonomike, duke ofruar udhëzime për zhvillimin e infrastrukturës, turizmin, bujqësinë dhe përfshirjen e komunitetit. Ai synon të balancojë ruajtjen me zhvillimin e qëndrueshëm duke vendosur politika dhe masa të qarta për të mbrojtur burimet natyrore dhe për të promovuar aktivitete miqësore me mjedisin.

Rëndësia për Kosovën: Plani është shumë i rëndësishëm për mbrojtjen e mjedisit dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm të Kosovës. Malet e Sharrit janë një rajon me rëndësi të konsiderueshme ekologjike, kulturore dhe ekonomike, shtëpi e specieve të ndryshme, bimëve endemike dhe ekosistemeve të vlefshme pyjore. Plani adreson çështjet kritike me të cilat përballlet Kosova, të tilla si humbja e habitateve, prerja e paligjshme e pemëve, ndotja dhe urbanizimi i paplanifikuar. Duke vendosur rregullore të qarta të zonimit dhe praktika menaxhimi, plani ndihmon në mbrojtjen e trashëgimisë natyrore të parkut, duke mbështetur jetesën lokale përmes turizmit të qëndrueshëm, bujqësisë dhe pylltarisë. Për më tepër, plani përputhet me aspiratat e Kosovës për integrim në BE duke përfshirë parimet nga rrjeti Natura 2000 dhe standardet ndërkombëtare të ruajtjes.

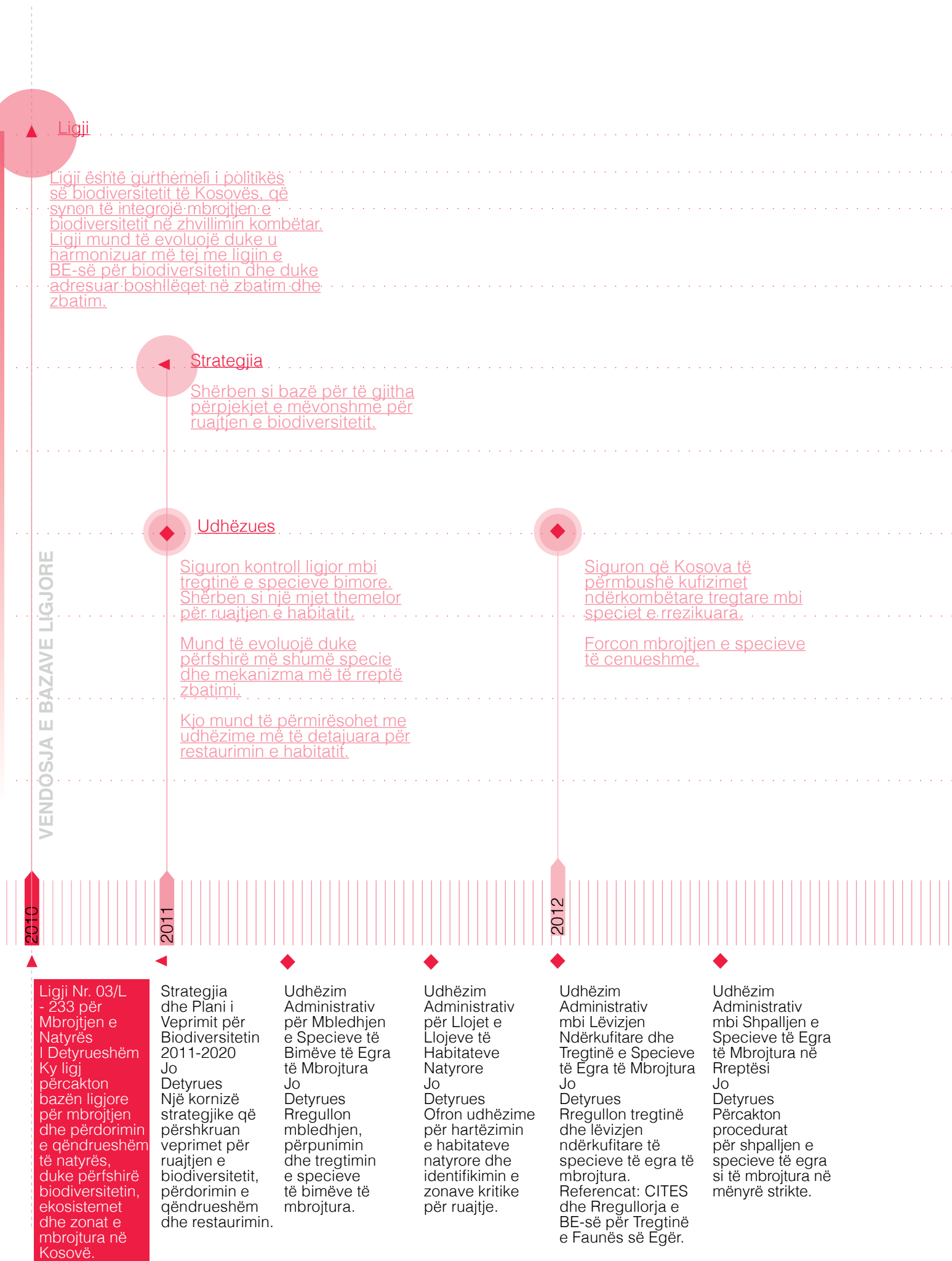
Implikime Ligjore/Strategjike: Plani ka implikime të rëndësishme ligjore dhe strategjike për planifikimin hapësinor dhe menaxhimin mjedisor në Kosovë. Si një dokument detyrues, ai urdhëron pajtueshmërinë me rregulloret e zonimit, politikat e përdorimit të tokës dhe masat e ruajtjes. Ai forcon kuadrin ligjor për mbrojtjen e burimeve natyrore dhe ofron një bazë për veprime zbatuese kundër aktiviteteve të paligjshme, të tilla si prerja e pyjeve dhe ndërtimi. Strategjikisht, plani promovon menaxhimin e integruar, duke inkurajuar koordinimin midis agjencive qeveritare, komunave dhe komuniteteve lokale. Ai gjithashtu thekson rëndësinë e mbledhjes së të dhënave, monitorimit dhe menaxhimit adaptiv, duke siguruar që zhvillimi i parkut të jetë në përputhje me objektivat e qëndrueshmërisë mjedisore.

Përfundime Kryesore: “ Plani Hapësinor i Parkut Kombëtar ‘Sharri’ ” thekson rëndësinë e ruajtjes së trashëgimisë natyrore të Kosovës përmes politikave ligjërish të detyrueshme dhe planifikimit strategjik. Dokumenti nënvizon nevojën për mbrojtjen e specieve endemike dhe të rrezikuara, restaurimin e ekosistemeve të degraduara dhe promovimin e praktikave të zhvillimit të qëndrueshëm. Ai ofron një kornizë të detajuar të zonimit që balancon ruajtjen me aktivitetet ekonomike, të tilla si turizmi dhe bujqësia. Plani gjithashtu adreson sfida të tilla si degradimi i

habitateve, ndotja dhe ndryshimet klimatike, duke propozuar strategji adaptive të menaxhimit për të zbutur këto kërcënime. Pjesëmarrja publike, arsimi dhe përfshirja e komunitetit identifikohen si elementë thelbësorë për zbatimin me sukses të planit, duke reflektuar një qasje holistike ndaj ruajtjes dhe zhvillimit.

Aspektet e rëndësishme të planit për planifikimin e biodiversitetit të Kosovës janë rregulloret e saj gjithëpërfshirëse të zonimit, qëllimet strategjike për ruajtjen dhe theksi në përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore. Identifikimi i rezervave natyrore të kufizuara, zonave të mbrojtjes speciale dhe zonave tampon ofron një kornizë të qartë për ruajtjen e biodiversitetit dhe parandalimin e degradimit mjedisor. Fokusi i planit në rivendosjen e ekosistemeve, mbrojtjen e specieve endemike dhe promovimin e ekoturizmit ofron zgjidhje praktike për balancimin e ruajtjes me zhvillimin ekonomik. Përveç kësaj, përputhja e planit me standardet mjedisore të BE-së dhe theksi i tij në menaxhimin bashkëpunues ofrojnë një udhërrëfyes për Kosovën për të përmirësuar planifikimin e saj të biodiversitetit dhe për t'u integruar me përpjekjet ndërkombëtare të ruajtjes. Analiza e detajuar hapësinore, udhëzimet e infrastrukturës dhe strategjitë e zbatimit e bëjnë këtë plan një mjet kritik për ruajtjen e trashëgimisë natyrore të Kosovës dhe promovimin e zhvillimit të qëndrueshëm në rajonin e Maleve të Sharrit.

Kornizat dhe Protokollet Kombëtare të Biodiversitetit

Për përmirësim, këto ligje mund të përfshijnë monitorim dhe integrim më të fuqishëm të konsideratave të ndryshimeve klimatike. Përditësimet e ardhshme mund të përqendrohen në përfshirjen e komunitetit në menaxhimin e parqeve dhe monitorimin e biodiversitetit.

Rregulloret

Ofron qeverisje të gartë për menaxhimin e parkut. Thelbësore për menaxhimin efektiv të parkut. Rregullorja mund të përfshijë më shumë fokus në qasjet e ruajtjes së bazuara në komunitet.

Në përputhje me Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin 2020 dhe objektivat e CBD-së.

Ofron veprime të garta që adresojnë drejtpërdrejt humbjen e biodiversitetit.

Plani i veprimit mund të përfitojë nga objektiva dhe mekanizma monitorimi më specifikë.

Forcon bashkëpunimin ndërkombëtar

Progresi i ardhshëm do të varet nga zbatimi efektiv, monitorimi i bazuar në të dhëna dhe harmonizimi i mëtejshëm

Marrëveshje vullnetare

Përafrimi me Politikatat e BE-së

Zhvillimi i Strategjisë Kombëtare të Biodiversitetit (2021–2030)

Synimet dhe Afatet e Ardhshme Jo detyruese

Arritja e mbrojtjes prej 30% të tokës dhe detit

Humbja e specieve e zvogëluar me 30–40%, me fokus të veçantë në speciet kritiksht të rrezikuara.

Përpjekje për rikthimin e specieve të tilla si rrëqebulli i Ballkanit dhe macja e egër evropiane.

Restaurimi i ekosistemit të të paktën 30% të habitateve të degraduara, veçanërisht pyjeve, ligatinave dhe zonave bregore.

Luftimi i specieve pushtuese, me programe të synuara për heqjen e tyre, veçanërisht për specie si grerëza aziatike dhe bari japonez.

Forcimi i monitorimit të biodiversitetit me të dhëna më të besueshme dhe sisteme paralajmërimi të hershëm.

FORCIMI I ZBATIMIT, BASHKËPUNIMI RAJONAL DHE INTEGRIMI NË BE

NDRYSHIMI I KLIMËS, INTEGRIMI NË BE DHE KORNIZA GLOBALE E BIODIVERSITETIT PAS VITIT 2020

OBJEKTIVAT KYESORË TË BIODIVERSITETIT PËR KOSOVËN

2013

Ligji Nr. 04/L - 086 për Parkun Kombëtar "Bjeshkët e Nemuna" Detyruet Ky ligj mbron në mënyrë specifike Parkun Kombëtar Bjeshkët e Nemuna, duke përcaktuar masat e ruajtjes dhe strategjitë e menaxhimit të qëndrueshëm.

Ligji Nr. 04/L - 087 për Parkun Kombëtar "Sharr" Detyruet Mbron Parkun Kombëtar të Sharrit, duke siguruar ruajtjen e biodiversitetit dhe ekosistemeve të tij unike.

Rregullorja mbi Rendin e Brendshëm të Parqeve Kombëtare Detyruet Përcakton rregullat operative për menaxhimin e parqeve kombëtare të Kosovës.

2018

Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016–2020 Jo Detyruet Një plan veprimi pasues që detajon masat specifike për ruajtjen e biodiversitetit, në përputhje me Strategjinë për Biodiversitetin.

Kosova angazhohet vullnetarisht ndaj OZHQ-ve Jo-detyruese Angazhimi i Kosovës ndaj OZHQ-ve hedh themelet për politikatat e ardhshme të biodiversitetit duke integruar qëndrueshmërinë në planet kombëtare të zhvillimit. Ky vendim rrit bashkëpunimin ndërkombëtar dhe mbështet krijimin e strategjive si Strategjia Kombëtare e Biodiversitetit 2021–2030 dhe Strategjia Kombëtare e Zhvillimit 2030.

2030

5.4 Kornizat dhe Dokumentet e Biodiversitetit të Kosovës të Organizuara sipas Statusit Ligjor

5.4.1 Ligjet (Detyruese)

5.4.1.1 Ligji nr. 03/L - 233 për Mbrojtjen e Natyrës (2010)

Përshkrim i shkurtër : Ky ligj përcakton bazën ligjore për mbrojtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të natyrës, duke përfshirë biodiversitetin, ekosistemet dhe zonat e mbrojtura në Kosovë.

Referencat : Ky ligj është në përputhje me Direktivat e BE-së për Natyrën, veçanërisht me Direktivën e Habitave, si dhe me konventat ndërkombëtare si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD).

Implikimet Ligjore/Strategjike : Ligji përcakton kuadrin për mbrojtjen e natyrës dhe krijon mekanizma zbatues për ruajtjen e saj.

Përfundime kryesore : Ligji është gurrthemeli i politikës së biodiversitetit të Kosovës, që synon të integrojë mbrojtjen e biodiversitetit në zhvillimin kombëtar.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Ofron një bazë për të gjitha masat pasuese të mbrojtjes së biodiversitetit.

Evolucioni : Ligji mund të evoluojë duke u harmonizuar më tej me ligjin e BE-së për biodiversitetin dhe duke adresuar boshllëqet në zbatim dhe zbatim.

5.4.1.2 Ligji Nr. 04/L - 086 për Parkun Kombëtar “ Bjeshkët e Nemuna “ (2013)

Përshkrim i shkurtër : Ky ligj mbron në mënyrë specifike Parkun Kombëtar Bjeshkët e Nemuna , duke përcaktuar masat e ruajtjes dhe strategjitë e menaxhimit të qëndrueshëm.

Referencat : Në përputhje me politikat e UNESCO-s për Trashëgiminë Botërore dhe Rezervën e Biosferës, në përputhje me strategjitë e ruajtjes së BE-së.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Ai kërkon protokolle të rrepta ruajtjeje brenda parkut, duke siguruar mbrojtjen e biodiversitetit.

Përfundime kryesore : Forcon mbrojtjen e një zone të rëndësishme natyrore.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Thekson angazhimin e Kosovës për ruajtjen e habitave dhe ekosistemeve kritike.

Evolucioni : Për t'u përmirësuar, ky ligj mund të përfshijë monitorim dhe integrim më të fuqishëm të konsideratave të ndryshimeve klimatike.

5.4.1.3 Ligji nr. 04/L - 087 për Parkun Kombëtar “Sharr” (2013)

Përshkrim i shkurtër : Mbron Parkun Kombëtar të Sharrit, duke siguruar ruajtjen e biodiversitetit dhe ekosistemeve të tij unike.

Referencat : Në përputhje me politikat e BE-së mbi zonat Natura 2000 dhe përpjekjet rajonale për të mbrojtur biodiversitetin e rajonit të Ballkanit.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Mbështet ruajtjen e biodiversitetit dhe zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm.

Përfundime kryesore : Siguron mbrojtjen e një zone tjetër kyçe ekologjike në Kosovë.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Integrale për mirëmbajtjen e pikave të nxehta të biodiversitetit.

Evolucioni : Përditësimet e ardhshme mund të përqendrohen në përfshirjen e komunitetit në menaxhimin e parkut dhe monitorimin e biodiversitetit.

5.4.2 Dokumente Politikash (Jo-Obligative)

5.4.2.1 Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011-2020 (2011)

Përshkrim i shkurtër : Një kuadër strategjik që përshkruan veprimet për ruajtjen e biodiversitetit, përdorimin e qëndrueshëm dhe restaurimin.

Referencat : I ndikuar nga CBD-ja dhe strategjitë e BE-së për biodiversitetin.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Udhëzon veprimet e Kosovës në lidhje me biodiversitetin, megjithëse nuk është ligjërishit e detyrueshme.

Përfundime kryesore : Një udhërrëfyes për përmirësimin e mbrojtjes së biodiversitetit në Kosovë.

Më e rëndësishme për Kosovën : Shërben si bazë për të gjitha përpjekjet pasuese për ruajtjen e biodiversitetit.

Evolucioni : Strategjia mund të evoluojë duke përfshirë qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike dhe duke u lidhur më ngushtë me strategjinë e BE-së për biodiversitetin për vitin 2030.

5.4.2.2 Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016-2020 (2018)

Përshkrim i shkurtër : Një plan veprimi pasues që detajon masat specifike për ruajtjen e biodiversitetit, në përputhje me Strategjinë për Biodiversitetin.

Referencat : Në përputhje me Strategjinë e BE-së për Biodiversitetin 2020 dhe objektivat e CBD-së.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Mbështet hapat praktikë të ruajtjes së biodiversitetit, megjithëse zbatimi i tij nuk kërkohet ligjërishit.

Përfundimet kryesore : Siguron një qasje më të fokusuar ndaj rezultateve të prekshme të biodiversitetit.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Ofron veprime të qarta që adresojnë drejtpërdrejt humbjen e biodiversitetit.

Evolucioni : Plani i veprimit mund të përfitojë nga objektiva dhe mekanizma monitorimi më specifikë.

5.4.3 Udhëzime Administrative (Jo-Obligative)

5.4.3.1 Udhëzim Administrativ për Mbledhjen e Specieve të Bimëve të Egra të Mbrojtura (2011)

Përshkrim i shkurtër : Rregullon mbledhjen, përpunimin dhe tregtimin e specieve bimore të mbrojtura.

Referencat : Në përputhje me konventat ndërkombëtare, siç është Konventa për Tregtinë Ndërkombëtare të Specieve të Rrezikuara (CITES).

Implikimet Ligjore/Strategjike : Vendors udhëzime për përdorimin e qëndrueshëm të bimëve të mbrojtura.

Përmbledhje kryesore : Siguron kontroll ligjor mbi tregtinë e specieve bimore.

Më e rëndësishme për Kosovën : E rëndësishme për parandalimin e shfrytëzimit të tepërt të specieve të rralla.

Evolucioni : Mund të evoluojë duke përfshirë më shumë specie dhe mekanizma më të rrepta zbatimi.

5.4.3.2 Udhëzim Administrativ për Llojet e Habitave Natyrore (2011)

Përshkrim i shkurtër : Ofron udhëzime për hartëzimin e habitave natyrore dhe identifikimin e

zonave kritike për ruajtje.

Referencat : Direktiva e BE-së për Habitatin dhe praktikat ndërkombëtare të hartëzimit të biodiversitetit.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Jetësore për identifikimin e zonave kryesore për mbrojtje.

Përmbledhje kryesore : Thelbësore për krijimin e një rrjeti ekologjik kombëtar.

Më e rëndësishme për Kosovën : Shërben si një mjet themelor për ruajtjen e habitatit.

Evolucioni : Kjo mund të përmirësohet me udhëzime më të detajuara për restaurimin e habitatit.

5.4.3.3 Udhëzim Administrativ për Lëvizjen Ndërkufitare dhe Tregtinë e Specieve të Egra të Mbrojtura (2012)

Përshkrim i shkurtër : Rregullon tregtinë dhe lëvizjen ndërkufitare të specieve të egra të mbrojtura.

Referencat : CITES dhe Rregullorja e BE-së për Tregtinë e Faunës së Egër.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Siguron që Kosova të jetë në përputhje me kufizimet ndërkombëtare të tregtisë mbi speciet e rrezikuara.

Përfundime kryesore : Kontribuon në kontrollin e tregtisë së paligjshme të kafshëve të egra.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Çelësi për parandalimin e eksportit të paligjshëm të specieve të mbrojtura.

Evolucioni : Kjo mund të evoluojë duke rritur bashkëpunimin me vendet fqinje për zbatimin e ligjit.

5.4.3.4 Udhëzim Administrativ për Shpalljen e Specieve të Egra të Mbrojtura Rreptësisht (2012)

Përshkrim i shkurtër : Vendos procedurat për shpalljen e specieve të egra si të mbrojtura në mënyrë strikte.

Referencat : Në përputhje me CBD-në dhe Direktivën e BE-së për Habitatet.

Implikimet Ligjore/Strategjike : Ofron një kornizë për ruajtjen e specieve.

Përfundime kryesore : Forcon mbrojtjen e specieve të cenueshme.

Më e rëndësishmja për Kosovën : Ndikon drejtpërdrejt në përpjekjet për ruajtjen e specieve.

Evolucioni : Mund të shtohen më shumë specie ndërsa shfaqen kërcënime të reja.

5.4.4 Rregulloret

5.4.4.1 Rregullorja për Rendin e Brendshëm të Parqeve Kombëtare (2013)

Përshkrim i shkurtër : Vendos rregullat operative për menaxhimin e parqeve kombëtare të Kosovës.

Referencat : Politikat e BE-së për menaxhimin e parqeve .

Implikimet Ligjore/Strategjike : Ofron një qeverisje të qartë për menaxhimin e parkut.

Përfundimet kryesore : Siguron një qasje të strukturuar për menaxhimin e zonave të mbrojtura.

Më e rëndësishme për Kosovën : Thelbësore për menaxhimin efektiv të parkut.

Evolucioni : Rregullorja mund të përfshijë më shumë fokus në qasjet e ruajtjes së bazuara në komunitet.

5.4.5 Marrëveshje vullnetare

5.4.5.1 Angazhimi Vullnetar i Kosovës ndaj OZH-ve (2018)

Përshkrim i shkurtër: Në vitin 2018, Kosova u zotua vullnetarisht ndaj **Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) të vitit 2030**, duke i përafuar politikat e saj kombëtare me përpjekjet globale për qëndrueshmëri. Ky angazhim shërben si një udhërrëfyes për integrimin e ruajtjes së biodiversitetit, veprimit klimatik dhe zhvillimit të qëndrueshëm në strategjitë kombëtare.

Referencat: Ky angazhim vullnetar përputhet me **Axhendën 2030 të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim të Qëndrueshëm**, veçanërisht me **OZHQ 15 (Jeta në Tokë)** dhe **OZHQ 13 (Veprimi Klimatik)**, si dhe me përpjekjet rajonale për qëndrueshmëri.

Implikimet Ligjore/Strategjike: **Ndonëse nuk është ligjërishit i detyrueshëm, ky angazhim ndikon në drejtimin e politikave të Kosovës duke promovuar reforma të orientuara drejt qëndrueshmërisë. Ai mbështet Strategjinë Kombëtare të Biodiversitetit (2021-2030) dhe Strategjinë Kombëtare të Zhvillimit 2030.**

Përfundime kryesore: Ky moment historik **përcakton përkushtimin e Kosovës ndaj zhvillimit të qëndrueshëm dhe mbrojtjes së mjedisit, duke siguruar një bazë për politikat e biodiversitetit dhe iniciativat e ruajtjes.**

Më e rëndësishmja për Kosovën: Forcon **bashkëpunimin ndërkombëtar** dhe siguron që mbrojtja e biodiversitetit të jetë **e përfshirë në planet kombëtare të zhvillimit.**

Evolucioni: Progresi i ardhshëm do të varet nga **zbatimi efektiv, monitorimi i bazuar në të dhëna dhe përafrimi i mëtejshëm me politikat e qëndrueshmërisë së BE-së dhe kornizat ndërkombëtare të biodiversitetit.**

Përmbledhje dhe Rekomandime Kryesore

- 1. Efektiviteti :** Kosova ka një kuadër ligjor relativisht gjithëpërfshirës për biodiversitetin, por zbatimi i tij mbetet një sfidë. Mekanizma më të fuqishëm monitorimi dhe llogaridhënieje do t'i forconin këto përpjekje.
- 2. Lidhja me Kornizat Globale/Evropiane :** Kosova është në përputhje me kornizat kryesore globale si CBD-ja dhe politikat e BE-së, por integrimi i saj në komunitetin evropian dhe global të biodiversitetit mund të përmirësohet përmes harmonizimit të mëtejshëm me ligjin e BE-së.
- 3. Fushat për përmirësim :**
 - a) Monitorimi dhe Zbatimi :** Një theks më i fortë në monitorimin e efektivitetit të këtyre ligjeve dhe udhëzimeve, me role më të qarta për autoritetet lokale dhe kombëtare.
 - b) Angazhimi i Komunitetit :** Më shumë fokus në përfshirjen e komuniteteve lokale në praktikën e ruajtjes, veçanërisht në parqet kombëtare.
 - c) Konsiderimi i Ndryshimit të Klimës :** Përfshirja e qëndrueshmërisë së biodiversitetit përballë ndryshimeve klimatike është një domosdoshmëri në zhvillim.

Kornizat dhe Protokollet Kombëtare të Biodiversitetit

NDËRGJEGJËSIMI FILLESTAR DHE
NDIKIMI NDËRKOMBËTAR

VENDOSJA E BAZAVE LIGJORE

6.13 MILIARD

+0.6°C

▲ Ligji Nr. 03/L - 233 për
Mbrotjen e Natyrës
I Detyrueshëm
Ky ligj përcakton
bazën ligjore për
mbrojtjen dhe
përdorimin e
qëndrueshëm të
natyrës, duke përfshirë
biodiversitetin,
ekosistemet dhe zonat
e mbrojtura në Kosovë.

◀ Strategjia dhe
Plani i Veprimit
për Biodiversitetin
2011-2020
Jo
Detyrues
Një kornizë
strategjike që
përshkruan
veprimet për
ruajtjen e
biodiversitetit,
përdorimin e
qëndrueshëm dhe
restaurimin.

◆ Udhëzim
Administrativ
për Mbledhjen e
Specieve të Bimëve
të Egra të Mbrojtura
Jo Detyrues
Rregullon mbledhjen,
përpunimin dhe
tregtimin e specieve
të bimëve të
mbrojtura.

Udhëzim
Administrativ për
Llojet e Llojeve të
Habitatave Natyrore
Jo
Detyrues
Ofron udhëzime
për hartëzimin e
habitatave natyrore
dhe identifikimin e
zonave kritike për
ruajtje.

◆ Udhëzim Administrativ mbi
Lëvizjen Ndërkufitare dhe
Tregtinë e Specieve të Egra
të Mbrojtura
Jo
Detyrues
Rregullon tregtinë dhe
lëvizjen ndërkufitare
të specieve të egra të
mbrojtura.
Referencat: CITES dhe
Rregullorja e BE-së për
Tregtinë e Faunës së Egër.

Udhëzim Administrativ
mbi Shpalljen e Specieve
të Egra të Mbrojtura në
Rreptësi
Jo
Detyrues
Përcakton procedurat për
shpalljen e specieve të egra
si të mbrojtura në mënyrë
strikte.

▲ Ligji Nr. 04/L - 086
për Parkun Kombëtar
"Bjeshkët e Nemuna"
Detyrues
Ky ligj mbron në
mënyrë specifike
Parkun Kombëtar
Bjeshkët e Nemuna,
duke përcaktuar
masat e ruajtjes
dhe strategjitë
e menaxhimit të
qëndrueshëm.

Ligji Nr. 04/L - 087
për Parkun Kombëtar
"Sharr"
Detyrues
Mbron Parkun
Kombëtar të Sharrit,
duke siguruar ruajtjen
e biodiversitetit dhe
ekosistemeve të tij
unike.

-60%

OF THE PLANET
BIODIVERSITY

2010

2011

2011

2012

2013

30-40%

STUDIMET VLERËSOJNË SE
BIODIVERSITETI I KOSOVËS ËSHTË
I KËRCËNUAR NGA SHKATËRRIMI
I HABITATIT, SPECIET PUSHTUESE
DHE NDIKIMET E NDRYSHIMEVE
KLIMATIKE.

EKOSISTEMET PYJORE KANË PËSUAR
DEGRADIM TË KONSIDERUESHËM, ME
SHKALLË SHPYLLËZIMI PREJ RRETH 1.5%
NË VIT NË DISA RAJONE (NJË SHKALLË E
PAQËNDRUESHME).

1.5%

SHKALLA E SHPYLLËZIMIT NË VIT

EKOSISTEMET E UJËRAVE TË ËMBLA
PËRBALLEN ME NJË RËNIE NË
PASURINË E SPECIEVE PËR SHKAK
TË NDOTJES DHE NXJERRJES SË
UJIT.

SPECIET SI RRËQEBULLI I BALLKANIT DHE MACJA E EGËR
EVROPIANE JANË GJITHNJË E MË TË RRALLA NË KOSOVË.
SPECIET E SHPËNDËVE, VEÇANËRISHT ZOGJTË
GRABITQARË, SIÇ ËSHTË SHQIPONJA EGJIPTIANE,
PËRBALLEN ME RËNIE SERIOZE, ME ULJE TË POPULLATËS
DERI NË 50% GJATË DY DEKADAVE TË FUNDIT.

PËRPEKJET NDËRKOMBËTARE NË
VITET 1990 DHE FILLIM TË VITEVE
2000, DUKE PËRFSHIRË TRAKTATE
TË TILLA SI KONVENTA PËR
DIVERSITETIN BIOLOGJIK (CBD) DHE
SHOQATA MJEDISORE BALLKANIKE,
HODHËN THEMELET PËR VEPRIME
TË MËVONSHME NË LIDHJE ME
BIODIVERSITETIN NË KOSOVË.

FORCIMI I ZBATIMIT, BASHKËPUNIMIT
RAJONAL DHE INTEGRIMIT NË BE

NDRYSHIMI I KLIMËS,
INTEGRIMI NË BE DHE
KORNIZA GLOBALE E
BIODIVERSITETIT PAS VITIT
2020

OBJEKTIVAT KRYESORE TË BIODIVERSITETIT PËR
KOSOVËN

8.16 BILLION
+1.54°C

NGROHJA GLOBALE

▽ Rregullorja mbi Rendin
e Brendshëm të
Parqeve Kombëtare
Detyruese
Përcakton rregullat
operative për
menaxhimin e parqeve
kombëtare të Kosovës.

◀ Plani i Veprimit
për Biodiversitetin
2016-2020
Jo
Detyrues
Një plan veprimi
pasues që detajon
masat specifike
për ruajtjen e
biodiversitetit,
në përputhje me
Strategjinë për
Biodiversitetin.

■ Kosova angazhohet vullnetarisht ndaj
OZHQ-ve
Jo-detyruese
Angazhimi i Kosovës ndaj OZHQ-ve
hedh themelet për politikat e ardhshme
të biodiversitetit duke integruar
qëndrueshmërinë në planet kombëtare të
zhvillimit. Ky vendim rrit bashkëpunimin
ndërkombëtar dhe mbështet krijimin e
strategjive si Strategjia Kombëtare e
Biodiversitetit 2021-2030 dhe Strategjia
Kombëtare e Zhvillimit 2030.

▶ Synimet dhe Afatet e
Ardhshme
Jo detyruese

▶ Arritja e mbrojtjes prej
30% të tokës dhe detit

◆ Humbja e specieve e
zvogëluar me 30-40%,
me fokus të veçantë
në speciet kritikisht të
rrezikuara.

◇ Përpjekje për rikthimin
e specieve të tilla si
rrëqebulli i Ballkanit dhe
macja e egër evropiane.

■ Restaurimi i ekosistemit
të të paktën 30%
të habitateve të
degraduara, veçanërisht
pyjeve, ligatinave dhe
zonave bregore.

□ Luftimi i specieve
pushtuese, me programe
të synuara për heqjen
e tyre, veçanërisht
për specie si grerëza
aziatike dhe bari
japonez.

▶ Forcimi i monitorimit
të biodiversitetit
me të dhëna më
të besueshme dhe
sisteme paralajmërimi të
hershëm.

2013

2018

2030

-80%

E BIODIVERSITETIT
TË PLANETIT

-85%

Përfundim

Si përmbledhje, Kosova ka bërë hapa të rëndësishëm në përafrimin e politikave të saj të biodiversitetit me kornizat ndërkombëtare, të tilla si Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD) dhe Strategjia e BE-së për Biodiversitetin. Zhvillimi i strukturave ligjore, duke përfshirë Ligjin për Mbrojtjen e Natyrës, parqet kombëtare dhe Strategjinë dhe Planin e Veprimit për Biodiversitetin, pasqyron angazhimin e Kosovës për ruajtjen e biodiversitetit. Megjithatë, kur krahasohet me standardet globale, evropiane dhe rajonale, Kosova është disi prapa në zbatimin dhe integrimin e politikave të lidhura me biodiversitetin.

Kosova përballlet me sfida, duke përfshirë boshllëqet ligjore (p.sh., statusin e saj si jo-nënshkruese e disa konventave ndërkombëtare), koordinim të pamjaftueshëm institucional dhe fonde të kufizuara për nismat e biodiversitetit. Për më tepër, ekziston një boshllëk konceptual në integrimin e biodiversitetit në sektorë më të gjerë kombëtarë, siç janë energjia dhe zhvillimi urban. Megjithatë, Kosova ka treguar përparim të konsiderueshëm me kuadrin e saj rregullator, duke krijuar zona të mbrojtura dhe duke krijuar udhëzime administrative për ruajtjen e specieve dhe habitateve. Pjesëmarrja e vazhdueshme e Kosovës në nismat rajonale dhe aspiratat e saj për anëtarësim në BE ofrojnë mundësi si për integrim të mëtejshëm ashtu edhe për zhvillimin e politikave më gjithëpërfshirëse të biodiversitetit.

Edhe pse Kosova mbetet prapa në fusha të caktuara, kjo paraqet një mundësi unike për të ecur përpara duke i dhënë përparësi përafrimit me kornizat e BE-së për biodiversitetin dhe duke kërkuar anëtarësim në konventa ndërkombëtare si Konventa e Bernës. Forcimi i sektorëve të lidhur me biodiversitetin, përmirësimi i partneriteteve ndërsektoriale dhe përfshirja më e thellë e biodiversitetit në strategjitë kombëtare të zhvillimit mund të përshpejtojnë progresin e Kosovës. Vendi mund ta shndërrojë pozicionin e tij në një avantazh duke shfrytëzuar mbështetjen ndërkombëtare, duke fituar qasje në fonde shtesë dhe duke nxitur zhvillimin institucional për të menaxhuar më mirë burimet e saj të biodiversitetit.

Rekomandimet kryesore për përpjekjet e vazhdueshme të ruajtjes së biodiversitetit në Kosovë përfshijnë përmirësimin e kornizave të saj ligjore, forcimin e sistemeve të monitorimit dhe sigurimin e një integrimi më të fortë të biodiversitetit në të gjitha politikat kombëtare. Duke u përafruar më ngushtë me standardet globale dhe evropiane, Kosova ka mundësinë jo vetëm të ruajë trashëgiminë e saj të pasur natyrore, por edhe të kontribuojë ndjeshëm në objektivat rajonale dhe globale të biodiversitetit.

Si përfundim, ndërsa Kosova mund të jetë prapa në disa fusha, ky është momenti ideal që vendi të përshpejtojë përpjekjet e saj në ruajtjen e biodiversitetit. Me politikat e duhura dhe bashkëpunimin ndërkombëtar, Kosova mund të kompensojë kohën e humbur dhe të bëhet lider në mbrojtjen e biodiversitetit në rajon.

Referencat

Ligjet:

1. Republika e Kosovës. Ligji Nr. 03/L - 233 për Mbrojtjen e Natyrës. GZRK Nr. 85/09, 11 nëntor 2010.
2. Republika e Kosovës. Ligji Nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar "Bjeshkë e Nemuna". OGRK nr 2/21, 21 janar 2013.
3. Republika e Kosovës. Ligji nr. 04/L - 087 për Parkun Kombëtar "Sharri". GZK Nr. 2/21, 21 janar 2013.

Dokumentet e Politikave:

1. Kuvendi i Kosovës. Strategjia dhe Plan i Veprimit për Biodiversitetin 2011–2020. Miratuar më 7 tetor 2011.
2. Kuvendi i Kosovës. Plan i Veprimit për Biodiversitetin 2016–2020. Miratuar më 20 Mars 2018.

Udhëzime Administrative:

1. Udhëzim Administrativ për mbledhjen e specieve të bimëve të egra të mbrojtura me qëllim përpunimi dhe tregtimi Nr. 08/2011/13, korrik 2011.
2. Udhëzim Administrativ për llojet e habitateve natyrore, hartën e habitateve natyrore, llojet e habitateve natyrore të kërcënuara dhe të rralla, si dhe masat mbrojtëse për ruajtjen e llojeve të habitateve natyrore Nr. 12/2011/18, 18 gusht 2011.
3. Udhëzim Administrativ për kushtet e mbajtjes, mënyrën e shënimit dhe evidentimit të kafshëve të mbrojtura në robëri Nr. 01/2012/28, 28 shkurt 2012.
4. Udhëzim Administrativ mbi përmbytjen dhe mënyrën e ruajtjes së vlerave të mbrojtura të natyrës, Regjistri Nr. 07/2012/18, 18 qershor 2012.
5. Udhëzim Administrativ mbi kalimet e kafshëve të egra Nr. 16/2012/01, 1 gusht 2012.
6. Udhëzim Administrativ për shpalljen e specieve të egra të mbrojtura dhe të mbrojtura në mënyrë strikte Nr. 18/2012/01, 1 gusht 2012.
7. Udhëzim Administrativ mbi përmbytjen, formën dhe mënyrën e lëshimit të kartës së identifikimit dhe pamjen e uniformës për mbikëqyrësit dhe rojet e natyrës Nr. 24/2012/05, 5 dhjetor 2012.
8. Udhëzim Administrativ për lëvizjen ndërkufitare dhe tregtinë e specieve të egra të mbrojtura Nr. 26/2012/10, 10 dhjetor 2012.
9. Udhëzim Administrativ për formën dhe mënyrën e pajisjes me kartën dhe shenjën zyrtare për inspektorin e mbrojtjes së natyrës Nr. 27/2012/20, 20 dhjetor 2012.
10. Udhëzim Administrativ mbi llojin, pamjen, procedurën dhe mënyrën e dhënies së mirënjohjeve dhe shpërblimeve për arritje në fushën e mbrojtjes së natyrës Nr. 06/2013/20, 20 maj 2013.
11. Udhëzim Administrativ mbi shenjën e mbrojtjes së natyrës Nr. 07/2013/20, 20 maj 2013.
12. Udhëzim Administrativ mbi mënyrën e zhvillimit dhe zbatimit të studimit të vlerësimit të rrezikut për futjen, ri-futjen dhe kultivimin e specieve të egra Nr. 14/2013/01, 1 korrik 2013.
13. Udhëzim Administrativ mbi vlerësimin e pranueshmërisë së planit, programit ose ndërhyrjes në rrjetin ekologjik. 19/2013/26, 26 gusht 2013.
14. Rregullorja e MMPH-së për rendin e brendshëm të Parqeve Kombëtare. GZK Nr. 46/08, 11 nëntor 2013.
15. Udhëzim Administrativ MMPH mbi mënyrën dhe kushtet e kryerjes së detyrave të rojtarit të natyrës Nr. 23/2013/12, 12 nëntor 2013.
16. Udhëzim Administrativ GRK për shpalljen e rrjetit ekologjik Nr. 03/156/13, 13 nëntor 2013.
17. Udhëzim Administrativ MESPI për parandalimin dhe kompensimin e dëmeve të shkaktuara nga llojet e egra të kafshëve të mbrojtura në mënyrë strikte Nr. 15/2014/02, 2 qershor 2014.
18. Rregullorja MESPI nr. 23/2014 për rendin e brendshëm për Monumentin e Natyrës me Rëndësi të Veçantë "Shpella e Gadimes", 27 nëntor 2014.
19. Udhëzim Administrativ MESPI Nr. 24/2014 për klasifikimin e Vlerave të Mbrojtura të Natyrës sipas rëndësisë, 27 nëntor 2014.
20. Udhëzim Administrativ MESPI Nr. 02/15 për lejen e kërkimit shkencor në natyrë, 3 Mars 2015.
21. Udhëzimi Administrativ MESPI - Nr. 03 për përcaktimin e tarifave për lëshimin e pëlqimeve, lejeve, licencave, certifikatave dhe verifikimeve të përcaktuara me legjislacionin për mbrojtjen e natyrës, 11 gusht 2016.
22. Udhëzimi Administrativ MESPI Nr. 12/2017 për shpalljen e specieve të egra të mbrojtura në mënyrë strikte.

Raportet:

1. Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar (USAID). Raporti i Vlerësimit të Biodiversitetit dhe Shërbimeve të Ekosistemit në Kosovë . USAID, [Viti].
2. Kuvendi i Kosovës. Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011–2020 . Kuvendi i Republikës së Kosovës, 2011.

Dokumente Ligjore:

1. Republika e Kosovës. Ligji Nr. 03/L-233 për Mbrojtjen e Natyrës . Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, 2010.
2. Kuvendi i Kosovës. Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016–2020 . Qeveria e Republikës së Kosovës, 2016.

Faqet zyrtare të internetit ose dokumentet online:

1. Komisioni Evropian. "Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030." Komisioni Evropian. Qasur më 8 shkurt 2025. [URL].
2. Agjencia Evropiane e Mjedisit. Raporti Mjedisor i Ballkanit Perëndimor 2024: Biodiversiteti dhe Mbrojtja e Ekosistemit . Kopenhagen: EEA, 2024.
3. Iniciativa për Mishngrënësit e Mëdhenj për Evropën. Statusi i Ruajtjes dhe Menaxhimi i Mishngrënësve të Mëdhenj në Ballkan . 2023.
4. Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës. Menaxhimi i Specieve Pushtuese dhe Strategjitë e Restaurimit të Ekosistemit në Kosovë . Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2024.
5. Komisioni Evropian. Strategjia e BE-së për Biodiversitetin për vitin 2030: Rikthimi i Natyrës në Jetën Tonë . Bruksel: Komisioni

- Evropian , 2020. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en.
6. Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal. Mbrojtja e Mjedisit dhe Ruajtja e Biodiversitetit në Ballkanin Perëndimor: Iniciativat e Bashkëpunimit Ndërkufitar . Sarajevë: RCC, 2021.
 7. Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës së Kosovës. Raporti mbi Ndryshimet Klimatike dhe Biodiversitetin 2022. Prishtina: MMPH, 2022.
 8. Qeveria e Republikës së Kosovës. Strategjia Kombëtare e Biodiversitetit dhe Plani i Veprimit 2021-2030 . Prishtina: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2025.
 9. Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN). Planet e Veprimit për Biodiversitetin dhe Objektivat e Ruajtjes në Evropën Juglindore . Gland: IUCN, 2023.

Imazhe:

1. Fig. 1: Harta e Zonave Kryesore të Mbrojtura, Parqeve Kombëtare dhe Kandidatëve për Zona Smeraldi të Kosovës. Burimi i të dhënave: Agjencia Evropiane e Mjedisit. "Zonat e Mbrojtura Evropiane". Qasja e fundit Janar 2025. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/european-protected-areas-1>.
2. Fig. 2: Telegrafi . "Imazhet satelitore para dhe pas (vitet 2000–2022): Pyjet e Kosovës në Zhdukje: Çfarë tregojnë imazhet satelitore?" Dhjetor 2024. Qasur më 7 shkurt 2025. <https://telegrafi.com/sq/pyjet-e-kosoves-ne-zhdukje-cka-tregojne-pamjet-satelitore/>.
3. Fig. 3: Programi i IUCN-së për Evropën Lindore. Mjedisit në Evropën Lindore: 1990. <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EEP-ER-no.003.pdf>
4. Fig. 4: EuroNatur dhe ERA. "Mbrojtje më e mirë për rrëqebullin e Ballkanit." EuroNatur , [Data e publikimit]. Imazh: "Një pamje e rrallë: Një rrëqebull i Ballkanit ka rënë në një kurth fotografish në Kosovë." © ERA. <https://www.euronatur.org/en/what-we-do/news/better-protection-for-the-balkan-lynx>.
5. Fig. 5: EuroNatur dhe ERA. "Tendenca dhe prania e Rrëqebullit Ballkanik", Rrëqebulli i Ballkanit, një specie e rrezikuar në Kosovë . Telegrafi, 2014. <https://telegrafi.com/sq/rraqebulli-ballkanik-specie-e-rrezikuar-ne-kosove/>.
6. Fig. 6: Qeveria e Kosovës. Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016-2020 . Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, 2020. Tabela, "Objektivi Strategjik 1: Korniza Ligjore dhe Institucionale në Përputhje me Standardet e BE-së," f. 61. <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/08/Eng-SAPB-2016-2020.pdf>.

PRAPAVIJA DHE NEVOJA PËR NJË QASJE TË RE NDAJ HARTIMIT TË BIODIVERSITETIT

6

LIBRI I KUQ I KOSOVËS DOKUMENTON SPECIET E KËRCËNUARA SIPAS STANDARDEVE TË IUCN, POR MBETET I KUFIZUAR PASI NUK OFRON NJË PASQYRË TË PLOTË TË BIODIVERSITETIT APO TË DINAMIKËS SË EKOSISTEMEVE. PRANDAJ, NEVOJITET NJË QASJE MË E RE DHE PROAKTIVE QË KOMBINON ANALIZËN HAPËSINORE, CENUESHMËRINË KLIMATIKE DHE NJOHURITË LOKALE PËR TË IDENTIFIKUAR PRESIONET EKOLOGJIKE DHE PËR TË MBËSHTETUR STRATEGJI MË EFEKTIVE PËR RUAJTJEN AFATGJATË TË NATYRËS.

6. Prapavija dhe Nevoja për një Qasje të Re ndaj Hartimit të Biodiversitetit

Ndër dokumentet kryesore kombëtare që lidhen me biodiversitetin në Kosovë është Libri i Kuq (Libri i Kuq), i cili shërben si një regjistër zyrtar i specieve të kërcënuara. I zhvilluar në përputhje me metodologjinë e Bashkimit Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN), Libri i Kuq ofron një kornizë shkencore për vlerësimin e statusit të ruajtjes së specieve bazuar në kriteret e rrezikut. Është pjesë e përpjekjes më të gjerë të Kosovës për t'u përafëruar me standardet ndërkombëtare mjedisore dhe për të identifikuar prioritetet e ruajtjes në nivel kombëtar.

Libri i Kuq i Kosovës (Libri i Kuq) luan një rol vendimtar në dokumentimin e specieve që janë nën kërcënim brenda vendit, duke ndjekur një model të nxjerrë nga Lista e Kuqe globale e IUCN-së. Ai kategorizon speciet sipas nivelit të tyre të rrezikut - të tilla si të rrezikuara, në rrezik kritik ose të cenueshme - dhe shërben si një inventar kombëtar i florës dhe faunës që përballlet me zhdukje. Si i tillë, ai funksionon si një mjet themelor për përpjekjet e ruajtjes dhe politikën mjedisore, duke ndihmuar në përcaktimin e prioritetëve kombëtarë për mbrojtjen e specieve. Megjithatë, ndërsa Libri i Kuq është një referencë kyçe për identifikimin e specieve të njohura tashmë si të kërcënuara, por mbetet i kufizuar në fushëveprimin dhe zbatimin e tij kur bëhet fjalë për të kuptuar dinamikën më të gjerë të biodiversitetit. Së pari, është e rëndësishme të theksohet se Libri i Kuq nuk është një inventar i biodiversitetit. Ai nuk ofron një pamje gjithëpërfshirëse të të gjitha specieveve, as nuk merr parasysh pasurinë dhe kompleksitetin e ekosistemeve, diversitetin gjenetik apo funksionalitetin e habitateve. Për më tepër, ai nuk është i hapësirëzuar - nuk hartëzon se ku jetojnë këto specie, si po ndryshojnë habitatet e tyre ose ku presionet ekologjike janë më të përqendruara.

Libri i Kuq është gjithashtu reaktiv nga natyra: ai regjistron speciet që janë tashmë në rrezik zhdukjeje, por nuk analizon sistematikisht shkaqet e rrezikimit, siç janë fragmentimi i habitatit, ndotja ose ndryshimet e shkaktuara nga klima. Ai kryesisht i anashkalon ndërveprimet ekologjike midis specieveve, proceset e degradimit të habitatit dhe strategjitë e migrimit ose përshtatjes së specieveve që i përgjigjen kushteve të reja mjedisore. Në këtë kuptim, Libri i Kuq ofron një pamje të përgjithshme të humbjes së biodiversitetit, por jo një kuptim më të gjerë dhe proaktiv të biodiversitetit apo të dinamikës së tij hapësinore dhe ekologjike.

Ky projekt synon të ndërtojë një kuptim më sistematik dhe hapësinor të cenueshmërisë së biodiversitetit në Kosovë. Ai e bën këtë duke integruar një metodologji shumë-shkallëshe që përfshin analizën hapësinore të përdorimit të tokës dhe ndryshimit të habitatit, vlerësimet e cenueshmërisë klimatike, modelet e migrimit të specieveve dhe identifikimin e zonave ekologjikisht të rëndësishme që ende nuk janë nën mbrojtje formale. Ai gjithashtu përfshin njohuritë lokale ekologjike dhe vëzhgimet në terren, duke ndihmuar në identifikimin e ndryshimeve delikate ose të hershme ekologjike që mund të mos pasqyrohen ende në bazat e të dhënave formale. Duke zgjeruar fokusin përtej asaj që është tashmë e rrezikuar, ky projekt kontribuon në një qasje më proaktive - një qasje që kërkon të kuptojë dhe t'i përgjigjet presioneve themelore ekologjike përpara se ato të rezultojnë në humbje të pakthyeshme të biodiversitetit. Duke vepruar kështu, ai mbush hendekun midis dokumentimit të rrezikut bazuar në specie dhe analizës së cenueshmërisë bazuar në peizazh, duke mbështetur strategji më të informuara të ruajtjes dhe qëndrueshmëri ekologjike afatgjatë.

QASJE METODOLOGJIKE: NGA INSEKTET UJORE NË ZONAT E NDJESHME

7

HULUMTIMI PËRDOR INSEKTET UJORE
SI TREGUES TË NDJESHËM PËR TË
HARTËZUAR BIODIVERSITETIN, DUKE
LIDHUR CIKLIN E TYRE JETËSOR ME
NDRYSHIMET NË UJË E TOKË DHE
DUKE IDENTIFIKUAR ZONAT MË TË
RREZIKUARA PËR RUAJTJE.

7. Qasje Metodologjike: Nga Insektet Ujore në Zonat e Ndjeshme

Për të kaluar nga listat e specieve në rrezik në një kuptim më të nuancuar, hapësinor dhe parashikues të biodiversitetit, ky projekt propozon një ndryshim si në perspektivë ashtu edhe në metodologji. Në vend që ta marrim të gjithë biodiversitetin si një tërësi abstrakte, ne fillojmë nga roli specifik ekologjik dhe habitatit i një grupi të caktuar organizmash: insektet ujore - më saktë, insektet që lindin ose zhvillohen në lumenj dhe ligatina, por më vonë dalin dhe jetojnë një pjesë të ciklit të tyre jetësor në tokë. Këta organizma njihen në ekologji si *specie të specializuara*, që do të thotë se kanë kërkesa të ngushta për habitatin dhe funksione specifike ekologjike, duke i bërë ata shumë të ndjeshëm ndaj ndryshimeve mjedisore.

Insektet ujore - siç janë disa miza të majit, miza të ferrit dhe miza të gurit - janë tregues kyç të shëndetit ekologjik. Jetëgjatësia e tyre përfshin si sistemet ujore ashtu edhe ato tokësore, që do të thotë se mbijetesa e tyre varet nga integriteti i të dyjave. Këto specie kërkojnë ujë të pastër dhe të oksigjenuar për riprodhim, mikroklima të qëndrueshme për shfaqje dhe habitate të paprekura bregore për strehim dhe ushqim. Për shkak të kësaj specifikiteti ekologjik, ato veprojnë si një lente përmes së cilës mund të vëzhgojmë dinamikën më të gjerë të ekosistemit: degradimi i cilësisë së ujit, ndryshimet e temperaturës për shkak të ndryshimeve klimatike, apo edhe ndryshimet e vogla në mbulesën e bimësisë mund të rezultojnë në ndryshime të mëdha të popullatës ose zhdukje lokale.

7.1 Një Përkufizim i Biodiversitetit i Përqendruar në Habitat

Për qëllimet e këtij studimi, biodiversiteti nuk trajtohet si një listë statike speciesh, por si një bashkëveprim i marrëdhënieve ekologjike dhe kushteve hapësinore. Ai përkufizohet përmes nevojave dhe cenueshmërisë së habitatit të këtyre insekteve lumore. Duke filluar nga kërkesat specifike të këtyre specieve dhe duke ndjekur se si habitatit i tyre po ndryshon, fragmentohet ose përshtatet për shkak të presioneve klimatike dhe antropogjene, ne synojmë të ndërtojmë një kuptim më të zbatueshëm dhe të bazuar të biodiversitetit në tranzicion.

Kjo pikë hyrëse metodologjike lejon të:

- Mbështetni diskutimet abstrakte të biodiversitetit në **marrëdhëniet konkrete specie-habitat**.
- **Shkallët e urës**, duke kaluar nga mikro-habitatet (si bashkësitë bimë bregore ose kushtet e lagështisë së tokës) në tranzicione në nivel peizazhi (si ndryshimet e rrjedhës së lumit, ndryshimi i përdorimit të tokës ose shpyllëzimi).
- **Vizualizoni cenueshmërinë**, duke hartëzuar vendet ku këto kushte specifike ekologjike po zhduken, po ndryshojnë ose janë nën kërcënim.
- **Identifikoni sinjalet paralajmëruese të hershme**, meqenëse popullatat e insekteve ujore shpesh pasqyrojnë stres të hollë mjedisor përpara se ai të bëhet i dukshëm në faunën më të madhe ose në kolapsin e ekosistemit.

7.1.1 Pse të fillojmë nga insektet ujore?

Insektet ujore - siç janë disa miza të majit, miza të ferrit dhe miza të gurit - janë tregues kyç të shëndetit ekologjik. Jetëgjatësia e tyre përfshin si sistemet ujore ashtu edhe ato tokësore, që do të thotë se mbijetesa e tyre varet nga integriteti i të dyjave. Këto specie kërkojnë ujë të pastër dhe të oksigjenuar për riprodhim, mikroklima të qëndrueshme për shfaqje dhe habitate

të paprekura bregore për strehim dhe ushqim. Për shkak të kësaj specifikiteti ekologjik, ato veprojnë si një lente përmes së cilës mund të vëzhgojmë dinamikën më të gjerë të ekosistemit: degradimi i cilësisë së ujit, ndryshimet e temperaturës për shkak të ndryshimeve klimatike, apo edhe ndryshimet e vogla në mbulesën e bimësisë mund të rezultojnë në ndryshime të mëdha të popullatës ose zhdukje lokale.

Insektet ujore janë jetësore sepse shërbejnë si:

- **Treguesit** (e shëndetit të ekosistemit),
- **Lidhës** (midis tokës dhe ujit),
- **Mbështetësit** (e rrjeteve ushqimore),
- **Specialistë** (duke theksuar kushtet e brishta),
- dhe **Katalizatorët** (për ciklet e lëndëve ushqyese dhe qëndrueshmërinë ndaj biodiversitetit).

Treguesit e shëndetit të ekosistemit

Insektet ujore janë ndër bioindikatorët më të përdorur gjerësisht në ekosistemet e ujërave të ëmbla. Ndjeshmëria e tyre ndaj ndryshimeve në cilësinë e ujit, nivelet e oksigjenit, ndotjes dhe shqetësimit të habitatit lejon zbulimin e hershëm të stresit ekologjik. Monitorimi i tendencave të popullatës së tyre ofron një pasqyrë të ndikimeve afatshkurtra dhe afatgjata në sistemet e lumenjve, duke ofruar një metodë të bazuar shkencërisht për vlerësimin e integritetit të ekosistemit. Prania ose mungesa e tyre pasqyron efektet kumulative të presioneve mjedisore që mund të mos jenë ende të dukshme përmes formave të tjera të vëzhgimit.

Lidhësit midis mjediseve ujore dhe tokësore

Shumë lloje insektesh ujore i nënshtrohen një cikli jetësor që përfshin si domenet ujore ashtu edhe ato tokësore. Fazat larvare zakonisht zhvillohen në lumenj, përrenj ose ligatina, ndërsa fazat e të rriturve dalin dhe funksionojnë në mjedise tokësore. Kjo ekzistencë e dyfishtë mundëson transferimin e energjisë dhe lëndëve ushqyese midis ekosistemeve dhe luan një rol kyç në ruajtjen e vazhdimësisë ekologjike përtej kufijve hapësinorë. Dinamika e popullatës së tyre kështu formësohet nga kushtet si të habitateve ujore nga të cilat ato vijnë, ashtu edhe të mjediseve tokësore në të cilat ato dalin.

Mbështetësit e rrjeteve ushqimore

Insektet ujore zënë pozicione themelore si në zinxhirët ushqimorë ujorë ashtu edhe në ata tokësorë. Si konsumatorë kryesorë, ato kontribuojnë në zbërthimin e materialit organik dhe rregullojnë popullatat mikrobike në sistemet e ujërave të ëmbla. Në format e tyre të rritura, ato bëhen një burim thelbësor ushqimi për një gamë të gjerë speciesh, duke përfshirë peshqit, amfibët, zogjtë dhe lakuriqët e natës. Bollëku dhe diversiteti i tyre janë të lidhura ngushtë me shëndetin dhe stabilitetin e ndërveprimeve trofike nëpër ekosisteme të shumta.

Specialistë me kërkesa të ngushta për habitatin

Një numër i konsiderueshëm i specieve të insekteve ujore janë specialistë ekologjikë, që do të thotë se ato varen nga kushte shumë specifike mjedisore për të mbijetuar dhe riprodhuar. Këto mund të përfshijnë ujëra të pastra dhe me rrjedhë të shpejtë, përbërje të veçanta të substratit ose brigje lumenjsh të hijezuara dhe të qëndrueshme. Si rezultat, ato janë ndër organizmat e parë që i përgjigjen degradimit të habitatit, fragmentimit ose ndryshimeve klimatike.

Natyra e tyre specialiste i bën ato shumë të vlefshme për zbulimin e dobësive të reja brenda ekosistemeve që mund të mos jenë njohur ose mbrojtur ende zyrtarisht.

Katalizatorë për proceset e ekosistemit dhe qëndrueshmërinë e biodiversitetit

Përtej rolit të tyre në dinamikën trofike, insektet ujore kontribuojnë drejtpërdrejt në proceset thelbësore të ekosistemit. Fazat larvare përfshihen në bioturbim - ristrukturimin e sedimenteve dhe rritjen e rrjedhës së oksigjenit - ndërsa sjelljet e të ushqyerit kontribuojnë në dekompozimin e materialit organik dhe ciklin e lëndëve ushqyese. Këto funksione mbështesin qëndrueshmërinë afatgjatë të sistemeve ujore, duke i mundësuar ato të përballojnë dhe të rikuperojnë më mirë nga shqetësimet mjedisore. Prania e tyre kontribuon në shumëfunktionalitetin e ekosistemit, veçanërisht në peizazhet dinamike ose kalimtare.

7.1.2 Çfarë sinjalizon humbja e insekteve ujore - dhe pse ka rëndësi

Zhdukja e insekteve ujore nuk është thjesht një shqetësim biologjik - ajo sinjalizon një krizë më të gjerë ekologjike dhe sistematike. Humbja e tyre prish rrjetat ushqimore, dobëson funksionalitetin e ekosistemit dhe minon aftësinë e mjedisve për të ndjerë dhe për t'iu përgjigjur ndryshimeve. Implikimet shtrihen nga prishja e proceseve ekologjike lokale deri te dështimi më i gjerë i qeverisjes mjedisore.

1. Shpërbërja ekologjike në bazë të rrjeteve ushqimore

- Popullatat e peshqve zvogëlohen për shkak të mungesës së ushqimit (sidomos speciet që ushqehen me larva).
- Amfibët, zogjtë dhe lakuriqët e natës humbasin burime të rëndësishme proteinash gjatë stinëve të riprodhimit.
- Disponueshmëria e reduktuar e gjahut i detyron grabitqarët të zhvendosen, duke destabilizuar potencialisht ekosistemet përreth.

Insektet ujore formojnë themelin e shumë zinxhirëve ushqimorë të ujërave të ëmbla dhe bregore. Larvat shërbejnë si burim kryesor ushqimi për peshqit, ndërsa insektet e rritura mbështesin amfibët, zogjtë dhe lakuriqët e natës - veçanërisht gjatë dritareve kryesore sezonale siç janë shumimi ose migrimi. Kur popullatat e insekteve ulen, këto marrëdhënie ushqyese fillojnë të shemben. Peshqit përjetojnë rritje dhe sukses riprodhues të reduktuar, ndërsa grabitqarët tokësorë humbasin burime thelbësore të pasura me proteina. Ky efekt valëzues destabilizon marrëdhëniet trofike, duke dobësuar ekosistemin më të gjerë dhe aftësinë e tij për të ruajtur ekuilibrin midis specieve.

2. Rënia e ciklit të lëndëve ushqyese dhe funksioneve ekologjike

- Insektet ujore zbërthejnë lëndën organike dhe rregullojnë komunitetet mikrobike.
- Ato kontribuojnë në përzierjen e sedimenteve (bioturbim), duke ruajtur nivelet e oksigjenit dhe cilësinë e ujit.
- Sikli i tyre jetësor transporton energji dhe lëndë ushqyese midis sistemeve ujore dhe tokësore.

Shumë insekte ujore luajnë role kritike në ruajtjen e funksioneve të ekosistemit të ujërave të ëmbla. Si detritivorë dhe herbivorë, ato ndihmojnë në zbërthimin e materialit organik, rregullojnë

popullatat mikrobike dhe mbajnë në lëvizje ciklet e lëndëve ushqyese. Larvat që gërmojnë dhe përziejnë sedimentet (një proces i quajtur bioturbim) përmirësojnë depërtimin e oksigjenit dhe parandalojnë ngecjen. Cikli i tyre jetësor lidh gjithashtu sistemet ujore dhe tokësore: lëndët ushqyese të konsumuara në lumë lirohen në tokë ndërsa insektet dalin, çiftëzohen dhe vdesin. Humbja e këtyre organizmave ndërpret këto cikle, duke çuar në akumulim organik, ngadalësim të qarkullimit të lëndëve ushqyese dhe çekuilibra potencialisht të dëmshme si lulëzimi i algave ose zonat e vdekura.

3. Prishja e treguesve ekologjikë dhe sistemeve të paralajmërimit të hershëm

- Insektet ujore janë bioindikatorë - të ndjeshëm ndaj cilësisë së ujit, ndotjes dhe ndryshimeve të temperaturës.
- Humbja e tyre largon një sinjal kyç paralajmërues të hershëm të stresit në ekosistem.
- Pa to, menaxhimi bëhet reaktiv në vend që të jetë proaktiv.

Për shkak të ndjeshmërisë së tyre ndaj variablave mjedisore - si ndotësit, oksigjeni i tretur, pH dhe rrjedha - shumë insekte ujore përdoren si tregues biologjikë të shëndetit të ekosistemit të ujërave të ëmbla. Zhdukja e tyre largon një sistem kritik reagimi nga peizazhi. Pa këto “të dhëna të gjalla”, stresorët mjedisorë nuk zbulohen derisa të arrijnë nivele kritike. Kjo vonon ndërhyrjen, duke çuar në përgjigje reaktive (shpesh të kushtueshme dhe joefektive). Mungesa e insekteve do të thotë humbje e ndjeshmërisë ekologjike - aftësia e ekosistemeve për të treguar stresin përmes përgjigjeve të gjalla të banorëve të tyre.

4. Humbja e specieve të specializuara dhe homogjenizimi i ekosistemeve

- Insektet e specializuara zhduken për shkak të ndryshimit të habitatit dhe ndotjes.
- Speciet gjeneraliste ose tolerante ndaj shqetësimeve (p.sh. mushkonjat) marrin përsipër.
- Identitetet unike ekologjike të lumenjve fshihen - ekosistemet bëhen biologjikisht të ngjashme.

Shumë insekte ujore janë specialistë ekologjikë: ato varen nga kushte specifike, të tilla si uji i pastër dhe me rrjedhë të shpejtë, brigjet me hije ose substrate të veçanta për zhvillimin e tyre. Këto janë speciet e para që zhduken kur lumenjtë modifikohen ose degradohen. Në mungesë të tyre, ekosistemet dominohen gjithnjë e më shumë nga specie gjeneraliste që tolerojnë ose madje përfitojnë nga shqetësimet, duke përfshirë disa me implikime negative për shëndetin e njeriut (p.sh., mushkonjat pushtuese). Me kalimin e kohës, ky ndryshim rezulton në **homogjenizimin** e biodiversitetit - lumenj të ndryshëm fillojnë të ngjajnë me njëri-tjetrin ekologjikisht, pavarësisht nga veçoria e tyre natyrore ose kulturore. Kjo humbje e identitetit ekologjik dëmton si qëndrueshmërinë ashtu edhe veçantinë rajonale.

5. Tregues i dështimit më të gjerë socio-mjedisor

- Rëniet shpesh pasqyrojnë dështime në qeverisjen e ujit dhe kontrollin e ndotjes.
- Lidhur me bujqësinë e paqëndrueshme, rrjedhjen e pesticideve, inxhinierinë e lumenjve dhe stresin klimatik.
- Zhdukja e tyre zbulon mosfunksionimin e sistemeve të menaxhimit mjedisor.

Rënia e popullatave të insekteve ujore rrallë ndodh në izolim - shpesh pasqyron dështime më të thella në mënyrën se si menaxhohen toka dhe uji. Zbatimi i dobët i kontrolleve të ndotjes, rrjedhjet e pakontrolluara bujqësore, përdorimi i rëndë i pesticideve dhe modifikimi i përhapur i lumenjve (p.sh., digat, kanalizimi) kontribuojnë të gjitha. Ndryshimi i klimës i amplifikon këto ndikime përmes regjimeve të ndryshuara të rrjedhjes, temperaturave në rritje dhe thatësirave. Mungesa e këtyre specieve, pra, shërben si një paralajmërim sistemik: strukturat e qeverisjes mjedisore nuk po funksionojnë në mënyrë efektive dhe pragjet ekologjike po kalohen - shpesh pa u vënë re ose të panjohura në kornizat e politikave.

6. Humbje të pakthyeshme në diversitetin evolucionar dhe gjenetik

- Shumë insekte ujore janë endemike dhe ekzistojnë vetëm në mikrohabitate ose pellgje ujëmbledhëse specifike.
- Zhdukja e tyre fshin miliona vjet adaptim evolucionar.
- Ne humbasim potenciale të panjohura për shkencën, mjekësinë dhe qëndrueshmërinë ekologjike.

Disa insekte ujore kanë diapazon gjeografik jashtëzakonisht të ngushtë, të përshtatur gjatë mijëvjeçarëve në kushte shumë specifike hidrologjike dhe mikroklimatike. Zhdukja e tyre përbën një humbje të pakthyeshme të historisë evolucionare - këto specie nuk mund të zëvendësohen ose të rikthehen pasi të zhduken. Kjo humbje gjithashtu ngushton pishinën gjenetike që ekosistemet kanë nevojë për t'u përshtatur me ndryshimet e ardhshme mjedisore. Për më tepër, shumë insekte ujore mbeten të studiuar dobët; zhdukja e tyre përjashton funksione ekologjike dhe mundësi shkencore të panjohura, duke përfshirë biomimetikën, zbulimin e produkteve natyrore ose strategjitë e projektimit të bazuara në ekosistem. Humbja e tyre zvogëlon jo vetëm qëndrueshmërinë e natyrës - por edhe aftësinë tonë për të mësuar prej saj.

Shkurt, humbja e biodiversitetit të insekteve ujore nuk ka të bëjë vetëm me numrin e specieve - ka të bëjë me humbjen e funksionit ekologjik, ndjeshmërisë mjedisore dhe ekuilibrit relacional midis specieve dhe habitateve. Ajo pasqyron paaftësinë tonë për të mbështetur sisteme të ndërlidhura. Mbrotjtja e këtyre specieve, pra, nuk ka të bëjë vetëm me ruajtjen, por edhe me ruajtjen e jetueshmërisë dhe qëndrueshmërisë së peizazheve tona.

7.1.3 Përcaktimi i Biodiversitetit përmes Cenueshmërisë Specifike të Habitatit

Për të shkuar përtej nocioneve të përgjithësuara të humbjes së biodiversitetit, ky studim propozon një qasje të përqendruar në habitat, e cila rrënjësohet në nevojat ekologjike të insekteve ujore. Në vend që ta trajtojmë biodiversitetin si një koncept abstrakt ose thjesht të bazuar në specie, ne përqendrohemi në kërkesat specifike ekologjike të organizmave, mbijetesa e të cilëve varet nga integriteti i mjedisve të shumëfishta dhe të ndërlidhura. Insektet ujore - ciklet jetësore të të cilave përfshijnë ekosistemet ujore dhe tokësore - ofrojnë një pikë hyrjeje veçanërisht efektive dhe të ndjeshme për këtë lloj analize.

Këto insekte janë ekologjikisht të ndjeshme dhe të ngulitura në hapësirë. Cikli i tyre jetësor varet nga funksionimi i llojeve të dallueshme, por të ndërlidhura, të habitateve, nga shtretërit e lumenjve dhe shtresat e sedimenteve deri te zonat bregore dhe zonat pyjore përreth.

Duke e bazuar vlerësimin e biodiversitetit në ciklin e tyre jetësor dhe duke e përkthyer çdo fazë zhvillimore në një habitat hapësinor përkatës, ne jemi në gjendje të kuptojmë më mirë se si presionet në nivel peizazhi, të tilla si ndotja, ndryshimi i përdorimit të tokës dhe ndryshueshmëria e klimës, ndikojnë në funksionimin ekologjik.

Për ta bërë këtë, ne identifikojmë tre faza kritike në ciklin jetësor të specieve të zgjedhura të insekteve ujore:

- Faza e shumimit ujqor dhe zhvillimit të larvave
- Shfaqja kalimtare dhe faza e buzës së bregut
- Faza e shpërndarjes dhe riprodhimit tokësor

Secila prej këtyre fazave korrespondon me një habitat specifik që mund të hartëzohet në mënyrë hapësinore dhe të vlerësohet për cenueshmëri. Ky përkthim nga cikli jetësor në habitat formon thelbin e metodologjisë sonë të hartëzimit hapësinor dhe ekologjik. Duke analizuar kushtet dhe presionet me të cilat përballet secili prej këtyre llojeve të habitateve, ne fitojmë një kuptim më të saktë dhe të zbatueshëm se si po riformësohet biodiversiteti.

1. Shtretërit e lumenjve dhe degët dytësore (faza e shumimit ujqor dhe zhvillimit të larvave)

Ky habitat korrespondon me fazën e shumimit ujqor dhe zhvillimit të larvave. Ai përfshin kanalet kryesore të lumenjve, degët më të vogla dhe rrjedhat ujore sezonale ku insektet ujore lëshojnë vezë dhe përfundojnë fazat e tyre të hershme të zhvillimit. Këto zona janë shumë të ndjeshme ndaj ndryshimeve në temperaturën e ujit, ndotjes, regjimit hidrologjik, niveleve të oksigjenit dhe përbërjes së substratit. Ndërprerja në këto kushte mund të çojë në ulje të konsiderueshme të mbijetesës së larvave.

2. Zonat buzë bregut (Dalja kalimtare dhe faza e buzës bregut)

Këto zona pasqyrojnë fazën kalimtare të shfaqjes, ku insektet lëvizin nga uji në tokë. Duke përfshirë brigjet e lumenjve, zhavorret, kufijtë e tokës me lagështi dhe bimësinë e ulët bregore, këto zona mbështesin metamorfozën dhe shfaqjen e suksesshme në fazën tokësore. Integriteti i tyre shpesh kompromentohet nga erozioni, kullotja, pastrimi i bimësisë dhe ndryshimet në regjimet e lagështisë dhe temperaturës.

3. Zonat tampon të pyllëzuara (faza e shpërndarjes dhe riprodhimit tokësor)

Ky habitat përfundimtar korrespondon me fazën e shpërndarjes dhe riprodhimit tokësor. Insektet e rritura mbështeten në zonat përreth me pyje dhe shkurre për t'u ushqyer, çiftëzuar dhe shpërndarë. Këto zona shërbejnë gjithashtu si korridore ekologjike, duke mbështetur rrjedhën e gjeneve dhe lidhjen e popullatës. Ato kërcënohen nga fragmentimi i tokës, shpyllëzimi, rritja e temperaturave dhe humbja e kompleksitetit të habitatit - të gjitha këto kufizojnë lëvizshmërinë dhe qëndrueshmërinë e specieve.

Duke u nisur nga specifikimi ekologjik i këtyre fazave të jetës dhe duke i përkthyer ato në njësi hapësinore të analizës, studimi prodhon një kornizë për hartëzimin e cenueshmërisë së biodiversitetit në një mënyrë që është si biologjikisht kuptimplotë ashtu edhe hapësinore relevante. Kjo metodologji na lejon të parashikojmë se ku po shfaqen cenueshmëritë - shpesh përpara se ato të kapen në inventarët konvencionalë të ruajtjes, siç janë listat e kuqe - dhe të zhvillojmë strategji më proaktive, të bazuara në habitat, për qëndrueshmërinë e biodiversitetit.

7.1.4 Metodologjia e Hartimit: Shumë-Skalare, Hapësinore dhe e Vendndodhur

Duke u bazuar në njohuritë e punës në terren dhe shqyrtimin e politikave, hartëzimi i cënueshmërisë së biodiversitetit në rajonin e Sharrit u krye duke identifikuar dhe analizuar në mënyrë hapësinore habitatet kryesore që mbështesin biodiversitetin ujor. Këto përfshijnë:

1. shtretërit e lumenjve dhe degët dytësore,
2. zonat buzë bregut, dhe
3. zonat tampon të pyllëzuara.

Qëllimi ishte të zhvillohej një metodologji për zbulimin e zonave ekologjikisht të ndjeshme dhe për të shqyrtuar se si këto habitate kryqëzohen me modelet ekzistuese të përdorimit të tokës - si brenda ashtu edhe përtej zonave të mbrojtura. Duke identifikuar zonat ku bashkëjetojnë të tre llojet e habitateve, analiza nxjerr në pah zonat me vlerë dhe cënueshmëri të lartë ekologjike. Kjo mbivendosje hapësinore ofron një pasqyrë të presioneve aktuale dhe të reja mbi biodiversitetin, duke identifikuar gjithashtu se ku mund të shfaqen mundësitë e ardhshme për menaxhimin e integruar të peizazhit. Në fund të fundit, qëllimi është të përdoren këto gjetje për të vlerësuar se si zona të tilla të cënueshme ndikohen nga ose ekspozohen ndaj modeleve ndryshuese të klimës.

Kjo qasje shumështrësore dhe ndërdisiplinore na lejon të prodhojmë harta të cënueshmërisë që jo vetëm janë shkencërisht rigorozë, por edhe të bazuara në kontekst. Këto harta do të nxjerrin në pah zonat ku po ndodhin tranzicione të rëndësishme ekologjikisht, ku masat mbrojtëse janë më urgjente dhe ku strategjitë e ardhshme të ruajtjes mund të synohen hapësinorisht përpara se të ndodhë humbja e pakthyeshme.

Përfundime

Edhe pse mbrojtja e zonave si Malet e Sharrit dhe Parku Kombëtar Bjeshkët e Nemuna , së bashku me iniciativa të tilla si Libri i Kuq i specieve të rrezikuara, tregojnë se ka disa përpjekje për të mbrojtur biodiversitetin në Kosovë, këto mbeten të pjesshme dhe të pamjaftueshme. Siç është theksuar në kapitujt e mëparshëm, integrimi i shqetësimeve të biodiversitetit në sektorë më të gjerë - veçanërisht bujqësi, energji, pylltari dhe planifikim urban - mbetet i kufizuar. Kapaciteti institucional për monitorim dhe zbatim është gjithashtu ende në zhvillim.

Kjo bëhet veçanërisht e dukshme kur merren në konsideratë habitatet e cënueshme siç janë ekosistemet lumore dhe të ligatinave, të cilat janë thelbësore për bimët ujore dhe jovertëbrorët. Këto habitate - shpesh të vendosura në ndërfaqen e përdorimeve të shumëfishta të tokës - kanë potencial unik për restaurimin ekologjik dhe planifikimin e integruar. Hartimi i këtyre zonave kalimtare hap një mundësi kritike: për të identifikuar se ku mbrojtja e biodiversitetit përputhet me menaxhimin më të gjerë të peizazhit, zhvillimin rural dhe objektivat e qëndrueshmërisë ndaj klimës. Kapitulli vijues shqyrton këto marrëdhënie hapësinore, duke nxjerrë në pah zonat e cënueshmërisë ekologjike dhe mbivendosjes me përdorime konkurruese ose plotësuese të tokës.

Për EC:

EC Ma Ndryshe është organizatë me bazë në komunitet, e themeluar në vitin 2006, që angazhohet për zhvillim të qëndrueshëm me qasje gjithëpërfshirëse.

Aktivizmi i EC-it synon një Kosovë ku qeverisja demokratike është pjesëmarrëse, transparente dhe llogaridhënëse, duke siguruar që institucionet, komunitetet dhe palët e interesit të punojnë së bashku drejt një zhvillimi të qëndrueshëm.

Ky vizion promovon vendimmarrjen gjithëpërfshirëse, politika më të fuqishme dhe përfshirje më të madhe të publikut, duke siguruar që qëndrueshmëria të jetë pjesë përbërëse e qeverisjes si në nivel lokal, ashtu edhe në atë kombëtar.

Përmes koordinimit më të mirë institucional, hartimit të politikave të bazuara në dëshmi dhe angazhimit qytetar, angazhimi i EC-it synon të kapërcejë hendekun mes komuniteteve dhe institucioneve, duke siguruar që qeverisja e mirë të sjellë ndryshime të prekshme dhe afatgjata.

Deklarata e vizionit

“Fuqizimi i një Kosove elastike dhe gjithëpërfshirëse, ku komunitetet në mënyrë aktive formojnë institucione të qëndrueshme, të digjitalizuara dhe të ndërgjegjshme”.

Deklarata e misionit

“EC Ma Ndryshe përkrah qeverisjen demokratike dhe zhvillimin e qëndrueshëm në Kosovë duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm socioekonomik, kulturor dhe të gjelbër përmes edukimit digjital, kujdestarisë mjedisore, mobilizimit të komuniteteve, avokimit për vendimmarrje publike me pjesëmarrje dhe kultivimit të partneriteteve strategjike”.

